FuLCANELLI este unul dintre alchimiştii care au trăit în Franţa la începutul secolului XX, întreaga lui biografie fiind învăluită în mister. Există două ipoteze răspândite cu privire la identitatea sa: una susţine că Fulcanelli ar fi fost un membru al vechii familii regale Valois, iar alta afirmă că alchimistul ar fi fost, în realitate, un medic parizian. Cert este însă că francezul care şi-a luat acest pseudonim ce derivă din *Vulcan* (numele zeului focului în mitologia romană) şi *El* (apelativ pentru „Dumnezeu" în mitologia Canaanului) a practicat alchimia şi a aşternut pe hârtie două opere fundamentale pentru ştiinţele oculte: *Misterul catedralelor* (Paris, 1926, Nemira, 2005) şi *Tainele alchimiei* (Paris, 1929), al cărei titlu original este *Les demeures philosophales.* Ambele scrieri folosesc un limbaj criptic, accesibil numai celor iniţiaţi în ştiinţele oculte. *Finis GloriaeMundi* este o a treia carte scrisă de Fulcanelli, pe care însă nu a publicat-o niciodată, considerând că ea nu ar fi înţeleasă în contemporaneitate. Scrierea s-a pierdut în negura timpului.

FULCANELLI

TAINELE ALCHIMIEI

VOL. 1

Traducere din limba franceză LILIANA URIAN

Prefaţă de EUGENE CANSELIET

N E M I R A

î

i
H-

Xi’ /fc-Try~- -——
-f 4 cy.'jf
-
TBEf./v ■* *
ţto^~rL

tor*-- ••—-

.-J*

«* --** n « v # ,
»

:•yy-1

ROUEN - HOTELUL BOURGTHEROULDE Frontispiciu - Salamandra (secolul al XVl-lea).

PREFAŢĂ LA PRIMA EDIŢIE

Considerată mult timp o himeră, alchimia se bucură astăzi de un interes tot mai mare în lumea ştiinţifică. Lucrările savanţilor despre constituţia materiei, descoperirile lor recente dovedesc cât se poate de evident posibilitatea de disociere a elementelor chimice. Nu mai există nicio îndoială acum că acele corpuri cunoscute a fi simple sunt, dimpotrivă, compuse, iar ipoteza indivizibilităţii atomice nu-şi mai găseşte niciun partizan. Dezamăgitoarea inerţie dispare din Univers şi ceea ce ieri părea a fi o erezie a devenit astăzi o dogmă. Cu o impresionantă uniformitate de acţiune, dar în grade diferite, viaţa se face manifestă în cele trei regnuri ale naturii, net separate altădată şi între care nu se mai face distincţie. Originea şi vitalitatea sunt comune triplei grupe a vechii clasificări. Substanţa brută se dovedeşte a fi animată. Fiinţele şi lucrurile evoluează, progresează transformându-se şi reînnoindu-se neîncetat. Prin mulţimea schimbărilor şi a combinaţiilor, ele se îndepărtează de unitatea primitivă, dar numai pentru a-şi relua, sub efectul descompunerilor, simplitatea originală. Sublimă armonie a marelui Tot, cerc imens pe care Spiritul îl parcurge în activitatea sa eternă şi care are drept centru unica parcelă însufleţită emanată din Verbul creator.

Tot astfel, după ce s-a îndepărtat de drumul drept, ştiinţa actuală caută să-i reia, adoptând încet-încet concepţiile străvechi. După modelul civilizaţiilor succesive, progresul uman se supune legii indubitabile a reîncepututului perpetuu. In pofida tuturor, Adevărul triumfă până la urmă întotdeauna,

chiar dacă drumul e lent, dificil şi întortocheat. Bunul simţ şi simplitatea le vin de hac mai devreme sau mai târziu sofismelor şi prejudecăţilor. „Căci nu este nimic ascuns, ne învaţă Sfânta Scriptură, care nu va fi descoperit şi nimic tăinuit care nu va fi cunoscut“ *(Matei, X, 26).*

Nu trebuie să credeţi, totuşi, că ştiinţa tradiţională, căreia Fulcanelli i-a reunit elementele, a fost pusă în prezenta lucrare la îndemâna tuturor. Autorul n-a intenţionat nicicum să facă asta. Se înşală amarnic cel care speră să înţeleagă doctrina secretă după o simplă lectură. „Cărţile noastre nu sunt scrise pentru toţi, repetă vechii maeştri, deşi toţi sunt îndemnaţi să

le citească.*[4] Intr-adevăr, fiecare trebuie să facă un efort personal, absolut indispensabil, dacă vrea să dobândească noţiunile unei ştiinţe care n-a încetat niciodată să fie ezoterică. De aceea filosofii, încercând să-i ascundă principiile în faţa vulgului, au învăluit antica învăţătură în cuvinte misterioase şi alegorii.

Ignorantul nu le va putea ierta alchimiştilor că s-au arătat atât de fideli disciplinei riguroase pe care au acceptat-o de bunăvoie. Ştiu că maestrul meu nu va scăpa nici el de acest reproş. Dar a fost nevoit să respecte, înainte de toate, voinţa divină, dătătoare de lumină şi de revelaţie. A trebuit, de asemenea, să se supună regulii filosofice care le impune iniţiaţilor respectarea unui secret inviolabil.

In Antichitate şi mai ales în Egipt, această supunere primordială se aplica la toate ramurile ştiinţelor şi ale artelor meşteşugăreşti. Ceramiştii, smălţuitorii, orfevrierii, topitorii, sticlarii lucrau în interiorul templelor. Personalul muncitor al atelierelor şi laboratoarelor făcea parte din casta sacerdotală şi ţinea direct de preoţi. Din epoca medievală şi până în secolul al XlX-lea, istoria ne oferă numeroase exemple de organizare asemănătoare în ordinele cavalereşti şi monastice, în francmasonerie, corporaţii, bresle etc. Aceste multiple asociaţii, care păstrau cu înverşunare secretele ştiinţei sau pe cele ale meseriilor, aveau întotdeauna un caracter mistic sau simbolic, conservau obiceiuri tradiţionale şi practicau o morală religioasă. Se ştie de câtă consideraţie se bucurau gentilomii sticlari pe lângă monarhi şi prinţi şi câtă grijă aveau aceşti artişti să evite divulgarea secretelor specifice nobilei industrii a sticlei.

Aceste reguli exclusive au un profund temei. Dacă m-aţi întreba pe mine, aş răspunde pur şi simplu că privilegiul ştiinţelor ar trebui să rămână apanajul savanţilor de elită. Căzute în domeniul popular, distribuite fără discernământ maselor şi exploatate orbeşte de ele, descoperirile cele mai frumoase se dovedesc a fi mai mult dăunătoare decât utile. Natura omului îl

împinge dinadins spre tot ce-i mai râu. Adeseori, ceea ce ar putea să-i aducă bunăstarea se întoarce împotrivâ-i şi devine, în cele din urmă, instrumentul ruinei lui. Metodele de război modeme sunt, din păcate, cea mai frapanta şi mai tristă dovadă a acestei funeste stări de spirit. *Homo homini lupus.*

Pentru că au folosit un limbaj prea obscur, n-ar fi just, având în vedere asemenea pericole grave, să îngropăm memoria iluştrilor noştri

strămoşi într-o dezaprobare pe care n-o merită. Trebuie să-i condamnăm pe toţi şi să-i dispreţuim din cauză că au fost prea reticenţi? Invăluindu-şi lucrările în tăcere şi revelaţiile în parabole, filosofii dau dovadă de înţelepciune. Respectând instituţiile sociale, nu fac rău nimănui şi îşi asigură propria mântuire.

Apropo de asta, fie-mi permisă o anecdotă simplă.

Un admirator al lui Fulcanelli stătea de vorba într-o zi cu unul din cei mai buni chimişti ai noştri şi I-a întrebat ce părere are despre transmutaţia metalelor.

- O consider posibilă, a răspuns savantul, deşi mă îndoiesc foarte tare de realizarea ei.

- Şi dacă un martor sincer v-ar garanta că a văzut-o, dacă v-ar aduce o dovadă infailibilă, i-a replicat prietenul maestrului, ce-aţi zice?

- Aş zice, a răspuns chimistul, că un asemenea om ar trebui să fie vânat fără milă şi suprimat ca un răufăcător periculos.

în consecinţă, prudenţa, rezerva extremă şi discreţia absolută apar pe deplin justificate. După aşa ceva, cine i-ar mai blama pe Adepţi pentru stilul neobişnuit pe care I-au folosit când şi-au divulgat secretele? Cine ar îndrăzni, aşadar, să arunce prima piatră în autorul acestei cărţi?

Dar nu trebuie trasă concluzia că n-ar fi nimic de descoperit în lucrările filosofilor, pentru că s-ar putea crede că e vorba de o învăţătură în care limbajul clar e interzis. Dimpotrivă. E suficient să fii dotat cu puţină perspicacitate pentru a putea citi şi înţelege esenţialul.

Printre autorii vechi şi scriitorii moderni, Fulcanelli este, incontestabil, unul dintre cei mai sinceri şi mai convingători. El pune teoria hermetică pe baze solide, o susţine cu fapte analogice evidente, apoi o expune într-o manieră simplă şi precisă. Graţie argumentaţiei clare şi ferme, studentului nu-i mai rămâne să facă decât un pic de efort pentru a descoperi pe ce se sprijină principiile artei. Va avea posibilitatea chiar să acumuleze un număr mare de cunoştinţe necesare. Astfel înarmat, el va putea să-şi înceapă marea lucrare şi să părăsească domeniul speculativ pentru cel al realizărilor pozitive.

Din acest moment, va vedea cum se ridică în faţa lui primele dificultăţi, cum apar obstacole numeroase şi aproape insurmontabile. Nu există cercetător care să nu cunoască aceste pietre de încercare, aceste borne de netrecut de care m-am lovit şi eu de multe ori. Şi cărora, mai mult decât mine, maestrul

meu le păstrează o amintire de neşters. Asemenea lui Basil Valentin, adevăratul său iniţiator, el a cunoscut eşecul, fără să poată găsi o ieşire, mai bine de treizeci de ani!

Fulcanelli a împins detaliul practicii mult mai departe decât oricine altcineva, într-o pornire de caritate faţă de fraţii săi truditori şi pentru a-i ajuta să învingă istovitoarele cauze care îi făceau să renunţe. Metoda lui e diferită de cea folosită de predecesorii săi; ea constă în a descrie amănunţit toate operaţiunile Operei, după ce le-a separat în diverse părţi. Astfel, el ia fiecare fază de lucru, începe explicaţia ei într-un capitol, o întrerupe pentru a o continua în următorul şi o termină în altul. Această fragmentare, care transformă Magisterul într-un *joc de puzzle* filosofic, nu-l sperie pe investigatorul instruit, dar îl descurajează repede pe profan, incapabil să se orienteze prin labirintul de alt gen şi nepricepându-se să restabilească ordinea operaţiunilor.

Iată interesul capital al cărţii pe care Fulcanelli o prezintă cititorului cultivat, chemat să judece opera după valoarea şi originalitatea ei sau, poate, s-o estimeze aşa cum merită.

Acestea fiind zise, mi s-ar părea că n-am spus tot, dacă aş omite să semnalez remarcabilele şi splendidele desene ale pictorului Julien Champagne. Excelentului artist merita să-i fie aduse şi aici cele mai mari elogii. Sunt fericit, de asemenea, sa adresez calde mulţumiri editorului Jean Schemit care, graţie competenţei şi gustului său desăvârşit, a făcut posibila publicarea într-o formă atât de reuşită a *Locuinţelor filosof ale.*

EUGENE CANSELIET Aprilie 1929

CARTEA ÎNTÂI

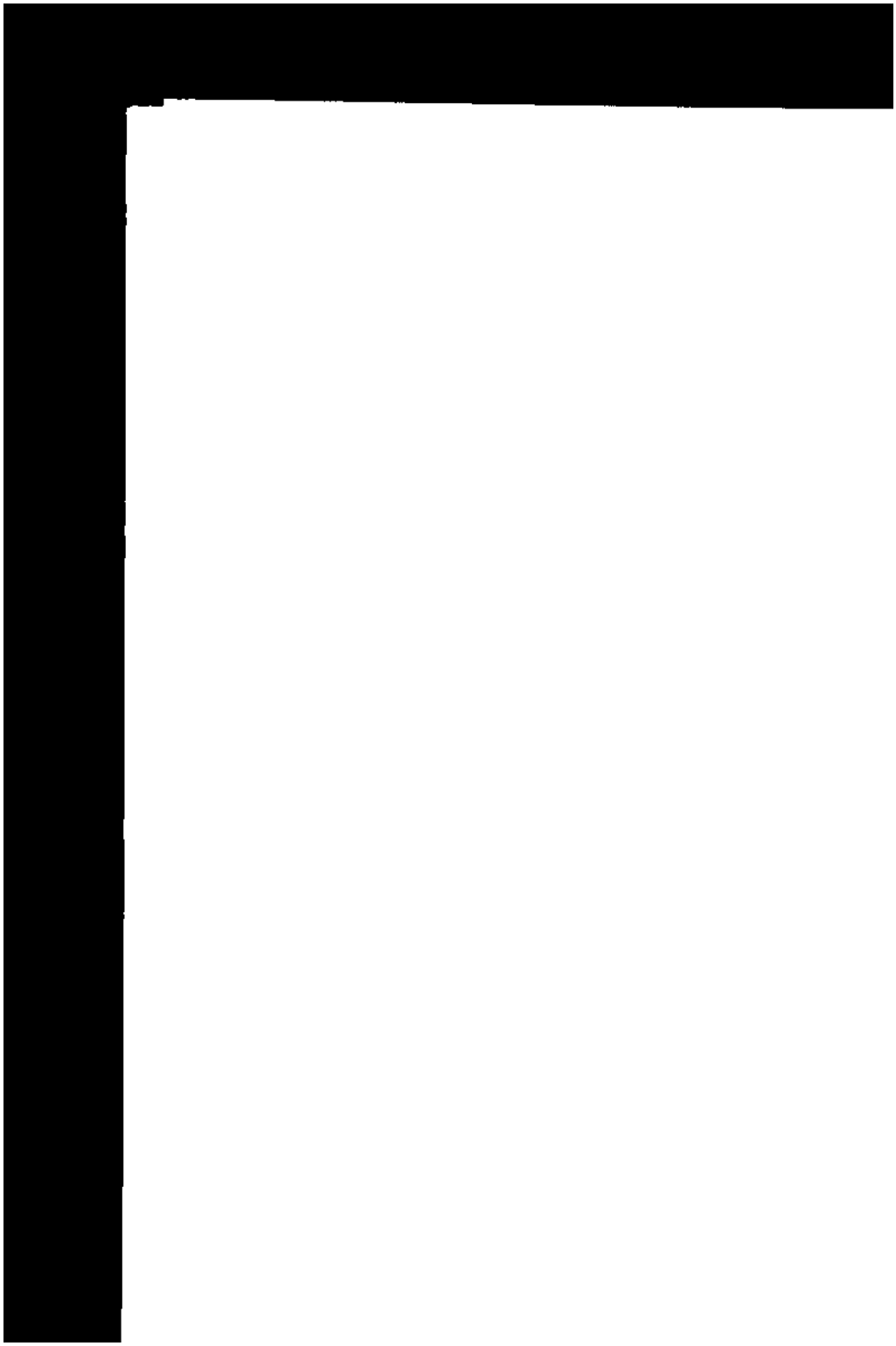

I

ISTORIE ŞI MONUMENT

Paradoxal în manifestări, deconcertant în indicii, Evul Mediu le propune sagacilor săi admiratori rezolvarea unei contradicţii bizare. Cum să conciliezi ireconciliabilul? Cum să pui în acord mărturia faptelor istorice cu cea a operelor medievale?

Cronicarii ne zugrăvesc această nefericită epocă în culorile cele mai sumbre. Secole de-a rândul, nu sunt decât invazii, războaie, foamete şi epidemii. Totuşi, monumentele - fideli şi sinceri martori ai acelor vremuri nebuloase - nu poartă nicio urmă a unor astfel de urgii. Dimpotrivă, ele par să fi fost construite în entuziasmul unei puternice inspiraţii de ideal şi credinţă, de un popor fericit că trăieşte în sânul unei societăţi înfloritoare şi foarte bine organizate.

Trebuie oare să ne îndoim de veridicitatea scrierilor istorice, de autenticitatea evenimentelor pe cane le relatează şi să credem, cu înţelepciunea naţiunilor, că *popoarele fericite nu au istoriei* Doar dacă, fără a respinge în bloc toată Istoria, nu preferăm să descoperim, în această absenţă relativă de incidente, justificarea *obscurităţii medievale.*

Oricum ar fi, rămâne incontestabil faptul că toate edificiile

gotice, fără excepţie, reflectă o seninătate, o expansivitate, o nobleţe fără egal. Dacă examinăm de aproape expresia artei statuare în special,

vom fi rapid edificaţi în privinţa caracterului paşnic, a liniştii pure care emană din figurile ei. Toate sunt calme şi surâzătoare, plăcute şi blajine. O umanitate lapidară, tăcută şi distinsă. Femeile sculptate au acea îngroşare a trupului care indică destul de clar alimentaţia excelentă, bogată şi substanţială a modelelor lor. Copiii sunt bucălaţi, durdulii, veseli. Preoţii, diaconii, capucinii, călugării chelari, clericii şi cantorii arborează toţi o figură jovială sau amuzanta siluetă a demnităţii lor pântecoase. Interpreţii lor - aceşti minunaţi şi modeşti *cioplitori de imagini* - nu ne înşalâ şi n-ar putea să se înşele. Ei îşi aleg modelele din viaţa de zi cu zi, dintre oamenii de rând care mişună în jurul IOT **şi în mijlocul cărora trăiesc ei înşişi. Multe din aceste figuri, culese la întâmplare de pe stradă, din tavernă sau din şcoală, din sacristie sau din atelier, sunt poate îngroşate sau prea pronunţate, dar în nota pitorească, cu grija pentru caracter, pentru jovialitate, pentru forma generoasă. Figuri groteşti, dacă vreţi, dar vesele şi pline de învăţătură. Satire ale unor oameni cărora le place să râdă, să bea, să cânte şi „s-o facă lată". Capodopere ale unei şcoli realiste, profund umane şi sigure de măiestria ei, conştientă de mijloacele sale, igno-**

rând, totuşi, ce înseamnă durerea, mizeria, opresiunea sau sclavia. Acest lucru este atât de adevărat, încât în zadar veţi examina şi cerceta arta statuară ogivală, nu veţi descoperi niciodată un chip de Hristos cu o expresie care să dezvăluie o reală suferinţă. Veţi recunoaşte împreună cu noi că *latomii*[1] s-au chinuit enorm să-şi doteze crucificaţii cu o fizionomie gravă, fără însă a reuşi vreodată. Cei mai buni, cu chipul doar un pic slăbit, au ochii închişi şi par să se odihnească. Pe catedralele noastre, scenele Judecăţii de Apoi arată demoni schimonosiţi, pociţi, monstruoşi, mai mult comici decât îngrozitori; cât despre damnaţi, aceşti blestemaţi anesteziaţi fierb la foc mic în marmita lor, fără regrete zadarnice şi fără o durere veritabilă.

Aceste imagini libere, virile şi sănătoase, dovedesc cât se poate de limpede că artiştii Evului Mediu n-au cunoscut deloc spectacolul deprimant al mizeriei umane. Dacă poporul ar fi suferit, dacă masele ar fi gemut în nenorocire, monumentele ne-ar fi păstrat amintirea. Or, ştim că arta, această expresie superioară a umanităţii civilizate, nu se poate dezvolta liber decât profitând de o pace stabilă şi sigura. Ca şi ştiinţa, arta n-ar putea să-şi exercite geniul în ambianţa unor societăţi frământate. Toate manifestările elevate ale gândirii umane se încadrează aici; revoluţiile, războaiele, tulburările le sunt funeste. Ele au nevoie de siguranţa născută din ordine şi înţelegere, pentru a creşte, a înflori şi a da roade. Asemenea motive puternice ne fac să nu acceptăm decât cu rezerve evenimentele medievale relatate de Istorie. Şi mărturisim că afirmaţia potrivit căreia ar fi existat „o suită de calamităţi, dezastre şi ruine acumulate timp de o sută patruzeci şi şase de ani“ ne pare cu adevărat exagerată. Ea conţine o anomalie inexplicabila, fiindcă exact în timpul acestui nefericit *Război de 100 de ani,* care se întinde din anul 1337 până în anul 1453, au fost construite cele mai somptuoase edificii ale stilului *flamboiant.* Este punctul culminant, apogeul formei şi al cutezanţei, faza minunata în care spiritul, *flacără divină,* îşi pune semnătura pe ultimele creaţii ale gândirii gotice. Este epoca în care sunt terminate marile bazilici; dar

[1] Cioplitori în piatră (n. ied).

se ridică şi alte monumente importante, biserici sau abaţii, ale arhitecturii religioase: abaţiile din Solesmes, Cluny, Saint-Riquier, Mănăstirea din Dijon, bisericile Saint-Wulfran din Abbeville, Saint-Etienne din Beauvais etc. Se văd ţâşnind din pământ şi remarcabile edificii civile, de la spitalul din Beaune la Palatul de Justiţie din Rouen şi Primăria din Compiegne; de la reşedinţele luxoase construite mai peste tot de Jacques Coeur până la turnurile cu clopote ale cetăţilor libere Bethune, Douai, Dunkerque etc. în oraşele mari, străduţele îşi sapă albia îngusta sub aglomerarea de frontoane sprijinite pe console, de turnuleţe şi balcoane, de case din lemn sculptat, de locuinţe din piatră cu faţade ornate delicat. Şi peste tot, sub ocrotirea corporaţiilor, meseriile se dezvoltă; peste tot meşteşugarii se întrec în iscusinţă; peste tot emulaţia sporeşte numărul capodoperelor. Universitatea formează elevi străluciţi şi renumele ei creşte în lumea veche;

doctori celebri, savanţi iluştri răspândesc, propagă binefacerile ştiinţei şi ale filosofiei; spagirişti strâng, în liniştea laboratorului lor, materialele care vor servi mai târziu drept bază pentru chimia noastră; mari Adepţi dau adevărului ermetic un nou avânt... Ce ardoare manifestată în toate ramurile activităţii umane! Şi ce bogăţie, ce fecunditate, ce credinţa puternică, ce încredere în viitor transpar sub această dorinţa de a construi, de a crea, de a căuta şi de a descoperi în plină invazie, în aceasta mizerabila ţară a Franţei supusă dominaţiei străine şi care cunoaşte toate ororile unui râzboi interminabil!

Chiar că nu înţelegem...

Aşa se explică preferinţa noastră pentru un Ev Mediu aşa cum ne este el dezvăluit de edificiile gotice şi nu pentru aceeaşi epoca pe care ne-o descriu istoricii.

Este uşor să inventezi în întregime texte şi documente, hrisoave vechi cu patina timpului caldă, pergamente şi sigilii cu aspect arhaic, ba chiar câteva cărţi de rugăciuni somptuoase, adnotate pe margini, frumos împodobite cu lacăte, borduri şi miniaturi. în Montmartre, se livrează oricui doreşte, în funcţie de preţul oferit, un Rembrandt necunoscut sau un Teniers *autentic.* Un abil artizan din cartierul Halelor confecţionează, cu o vervă şi o măiestrie uluitoare, mici divinităţi egiptene din aur şi bronz masiv, imitaţii nemaipomenite pe care se bat unii anticari. Cine nu-şi aminteşte de tiara, atât de faimoasă, a regelui scit Saitaphemes... Falsificarea, contrafacerea sunt vechi de când lumea, dar Istoria, având oroare de vidul cronologic, a trebuit adesea să le cheme în ajutor. Un iezuit foarte savant din secolul al XVII-lea, Părintele Jean Hardouin, nu s-a temut să denunţe ca apocrife o mulţime de monede şi medalii greceşti şi romane, bătute în epoca Renaşterii şi îngropate cu scopul de a „umple“ mari goluri istorice. Anatole de Montaiglon[2] ne informează că Jacques de Bie a publicat, în 1639, un volum *in folio* însoţit de ilustraţii şi intitulat: *Familiile Franţei, ilustrate*

[2] Anatole de Montaiglon, Prefață la *Curiositez de Paris,* volum reeditat după ediția originală din 1716, Paris, 1883.

prin medalii vechi şi modeme, **„care are - zice el - mai multe medalii inventate decât reale". Sâ recunoaştem câ, pentru a furniza Istoriei documentaţia care îi lipsea, Jacques de Bie a utilizat un procedeu mai rapid şi mai economic decât cel care a fost denunţat de Părintele Har- douin. Victor Hugo[3], citând patru Istorii ale Franţei, cele mai reputate pe la 1830 - scrise de Dupleix, Mezeray, Vely şi Părintele Daniel -, spune despre acesta din urmă că autorul, „iezuit faimos prin descrierile de bătălii, a făcut în douăzeci de ani o istorie al cărei merit constă doar în erudiţie şi în care contele de Boulainvilliers nu găsea decât vreo zece mii de erori". Se ştie că împăratul Caligula a pus să fie ridicat în anul 40, în apropiere de Boulogne-sur-Mer, tumul Odre „pentru a păcăli generaţiile viitoare în legătură cu o presupusă descindere a lui Caligula în Marea Britanie[4]". Transformat în far *(tunis aidens)* de unul dintre succesorii săi, tumul Odre s-a prăbuşit în 1645.**

Ce istoric ne va furniza motivul - superficial sau întemeiat - invocat de suveranii Angliei ca să-şi justifice calitatea şi titlul de *regi ai Franţei* pe care I-au păstrat până în secolul al XVIII-lea? Şi totuşi, moneda englezească din această epocă poartă încă amprenta unei astfel de pretenţii[5].

Altădată, pe băncile şcolii, ni se spunea că primul rege francez se numea Pharamond şi data urcării lui pe tron era fixată la anul 420. Astăzi, genealogia regală începe cu Clodion Pletosul, fiindcă a fost

---

[3] Victor Hugo, *Litteralures et Philosophic mclees,* Fume, Paris, 1841, p. 31.

[4] Anthyme Saint-Paul.

[5] Potrivit istoricilor englezi, regii Angliei au purtat titlul de *regi ai Franţei* până în 1453. Este posibil sa fi justificat acest lucru prin faptul că aveau în posesie Calais, pe care I-au pierdut în 1558. Ei au continuat, totuşi, să-şi atribuie calitatea de suverani francezi până la Revoluţie. Jusserand spune despre Henric al Vlll-lea, numit *Apărător ai Credinţei* de către papa Leon al Xl-lea, în 1521, că „acest prinţ autoritar şi cu puţine scrupule considera că *ceea ce era bun de luat era bun de păstrat,* este un raţionament pe care îl aplicase chiar la regatul Angliei şi în virtutea căruia îl deposedase, întemniţase şi omorâse pe vărul său Richard al VI-lea". Toţi monarhii englezi au pus în practică acest principiu, pentru că toţi erau adepţii axiomei egoiste: *Ceea ce iubesc păstrez,* şi acţionau în consecinţă.

recunoscut faptul că tatăl său, Pharamond, n-a domnit niciodată. Dar, când e vorba de acele timpuri îndepărtate ale secolului al V-lea, poţi fi sigur de autenticitatea documentelor referitoare la faptele şi gesturile lui Clodion? Nu vor fi ele contestate într-o bună zi, înainte de a fi expediate în domeniul legendelor şi al fabulelor?

Pentru Huysmans, Istoria este „cea mai solemna dintre minciuni şi cea mai puerila dintre capcane". „Evenimentele", spune el, „nu sunt, pentru un om de talent, decât o trambulină şi un anume stil, fiindcă totul este atenuat sau agravat în funcţie de nevoile unei cauze sau după temperamentul scriitorului care le mânuieşte. Cât priveşte documentele pe care le etalează, e şi mai râu, căci niciunul dintre ele nu este ireductibil şi toate sunt revizuibile. Daca nu sunt apocrife, se dezgroapă mai târziu altele, nu mai puţin sigure, care le face sâ pară născocite şi care aşteaptă ele însele sâ fie demonetizate prin exhumarea de arhive nu mai puţin sigure."[6]

Mormintele personajelor istorice sunt, de asemenea, surse de informaţii care constituie subiecte de controversă. Am constatat-o nu o dată[7]. Locuitorii din Bergamo au avut, în 1922, o surpriză la fel de dezagreabilă. Puteau ei sâ creadă că celebritatea lor locală, impetuosul condotier Bartholomeo Coleoni, care a umplut, în secolul al XV-lea, analele italieneşti cu capriciile lui belicoase, n-a fost decât o umbră legendară? Or, din cauza unui dubiu al regelui aflat în vizită la Bergamo, municipalitatea a pus să fie deplasat mausoleul ornat cu celebra statuie ecvestră, să fie deschis mormântul şi întreaga asistenţă a constatat, nu fără stupoare, că acesta era gol... Măcar în Franţa, impertinenţa nu este împinsă atât de departe; autentice sau nu, sepulturile noastre conţin oseminte. Amedee de Ponthieu[8] povesteşte că sarcofagul lui Fran9ois Myron, edil parizian mort în 1604, a fost găsit

---

[6] J.K. Huysmans, *La-bas,* Pion, Paris, 1891, cap. II.

[7] Pentru a se edifica, amatorii de *suvenire istorice* sa binevoiasca a face efortul de a cere Primăriei din Dourdan (Seine-et-Oise) un extras din registrul de stare civilă, cu indicaţia folio, a actului de deces al lui Roustam-Pacha (Roustan). Mameluc al lui Napoleon I, Roustan a murit la Dourdan, în 1845, la vârsta de cincizeci şi cinci de ani.

[8] Amedee de Ponthieu, *Lcgendes du Vieux-Paris,* Bachelin-Deflorenne, Paris, 1867.

în timpul demolării casei purtând numărul 13 din strada Arcole, imobil ridicat pe fundaţiile bisericii Sainte-Marine, în care fusese înhumat. „Coşciugul din plumb, scrie autorul, are forma unei elipse strangulate... Epitaful era şters. Când s-a ridicat capacul sicriului, nu s-a găsit decât un schelet înconjurat de o funingine negricioasă, amestecată cu praf... Lucru ciudat, nu s-au descoperit nici însemnele funcţiei, nici spada, nici inelul etc., nici chiar urme ale blazoanelor sale… Totuşi, Comisia de Arte Frumoase a declarat, prin gura experţilor săi, că era vorba de marele edil parizian şi că aceste *relicve ilustre* au fost depuse în cavourile mănăstirii Notre-Dame.“ O mărturie de o valoare asemănătoare este semnalată de Femand Boumon în lucrarea sa *Paris-Atlas.* „Nu vom vorbi decât spre a vă aduce aminte, spune el, de casa situată pe Quai aux Fleurs, la numerele 9-11, a cărei inscripţie, fără vreo umbră de autenticitate şi chiar de verosimilitate, ne semnalează că e fosta locuinţă a lui Heloise şi Abelard din 1118, reconstruită în 1849. Asemenea afirmaţii gravate în marmură sunt o sfidare la adresa bunului simţ.“ Sâ ne grăbim sâ recunoaştem câ, în deformările sale istorice, Părintele Loriquet afişează mai puţină îndrăzneală!

Fie-ne permisă aici o digresiune menită a ne preciza şi defini opinia. Există o prejudecată foarte puternică ce, mult timp, i-a atribuit savantului Pascal paternitatea roabei. Şi, deşi falsitatea acestei atribuiri a fost astăzi demonstrată, nu e mai puţin adevărat că marea majoritate a oamenilor continuă sâ o creadă fondată. întrebaţi un şcolar, o să vă răspundă că acest vehicul practic, cunoscut de oricine, a fost conceput de ilustrul fizician. Printre individualităţile zglobii, zgomotoase şi adesea distrate ale micii lumi şcolare, numele lui Pascal se impune tinerelor inteligenţe mai ales graţie acestei pretinse realizări, într-adevâr, mulţi elevi din ciclul primar, ignorând cine au fost Des- cartes, Michelangelo, Denis Papin sau Torricelli, nu vor ezita nicio secundă în privinţa lui Pascal. Ar fi interesant de ştiut de ce, dintre

atâtea admirabile descoperiri a căror aplicaţie cotidiană o au în faţa

ochilor, copiii noştri ştiu mai degrabă de Pascal şi de roaba lui decât de oamenii de geniu cărora le datorăm vaporul cu aburi, pila electrică, zahărul de sfeclă şi lumânarea pe bază de acid stearic. Fiindcă roaba le e mai accesibilă, îi interesează mai mult, le este mai familiară? Poate. Oricum ar sta lucrurile, eroarea grosolană pe care au propagat-o cărţile elementare de istorie putea fi demascată cu uşurinţă: pur şi simplu, era suficient să fie răsfoite câteva manuscrise vechi din secolele al XIII-lea şi al XIV-lea, pentru a se vedea că multe dintre miniaturi reprezintă cultivatori medievali care folosesc roaba[9]. Şi chiar fără a întreprinde asemenea cercetări delicate, o privire aruncată asupra monumentelor ar fi permis restabilirea adevărului. Printre motivele care decorează o arhivoltă a portalului nordic al catedralei din Beauvais, de exemplu, este reprezentat un ţăran bătrân din secolul al XV-lea împingându-şi roaba, care seamănă cu cele pe care le folosim noi în prezent (imaginea I). Aceeaşi ustensilă se remarcă şi în scenele agricole care fac subiectul a două console sculptate provenind din stranele abaţiei Saint-Lucien, în apropiere de Beauvais (1492-1500)[10]. De altfel, dacă adevărul ne obligă să-i refuzăm lui Pascal beneficiul unei invenţii străvechi, anterioară cu multe secole naşterii lui, el nu va putea să diminueze cu nimic grandoarea şi forţa geniului său. Nemuritorul autor al *Cugetărilor,* al calculului probabilităţilor, inventatorul presei hidraulice, al maşinii de calculat etc. ne stârneşte admiraţia prin opere superioare şi descoperiri de o altă anvergură decât cea a roabei. Dar ceea ce e important de evidenţiat, ceea ce contează pentru noi este că, în căutarea adevărului, e preferabil

[9] *Cf.* Biblioteca Naţională, mss 2090, 2091 şi 2092, fondul francez. Aceste trei tomuri formau, la origine, o singură lucrare, care a fost oferita, in 1317, regelui Philippe le Long de către Gilles de Pontoise, abate de Saint-Denis. Aceste ornamente şi miniaturi sunt reproduse alb-negru în lucrarea lui Henry Merlin, intitulată *Legende de Saint-Denis,* Champion, Paris, 1908.

[10] Aceste strane, conservate la muzeul din Cluny, au cotele B. 399 şi B. 414.

să faci mai degrabă apel la edificii decât la relatările istorice, uneori incomplete, adesea tendenţioase, aproape întotdeauna dubioase.

La o concluzie similară ajunge Andre Geiger când, frapat de omagiul inexplicabil adus de Hadrian statuii lui Nero, respinge acuzaţiile

I. BEAUVAIS - CATEDRALA SAINT-ETINENNE Arhivolta porticului nordic - Omul împingând o roabă

nedrepte la adresa acestui împărat şi a lui Tiberius. Ca şi noi, el refuză sâ se încreadă în informaţiile istorice, falsificate intenţionat, referitoare la aceşti aşa-zişi *monştri umani* şi nu ezită să scrie: „Am mai mare încredere în monumente şi în logică decât în relatările istorice."

Dacă, aşa cum am spus, trucajul unui text, redactarea unei cronici nu presupun decât un pic de abilitate şi de iscusinţa, în schimb, este imposibil să construieşti o catedrală. Să ne adresăm, aşadar, edificiilor, ele ne vor furniza, în modul cel mai serios cu putinţă, cele mai bune indicaţii. Acolo, cel puţin, vom vedea personajele „portretizate pe viu", ţintuite pe piatră sau pe lemn, cu fizionomia lor reală, cu gesturile şi costumele lor, fie că figurează în scene religioase sau constituie subiecte profane. Vom lua contact cu ele şi vom ajunge în scurt timp sâ le îndrăgim. II vom examina când pe secerâtorul din secolul al XlII-lea, care îşi ascute secera la poarta Parisului, când pe apoticarul din secolul al XV-lea, care, în stranele catedralei de la Amiens, zdrobeşte cine ştie ce plantă halucinogenă în mojarul lui de lemn. Vecinul lui, beţivanul cu nas roşu, nu ne este necunoscut; ne amintim că pe acest chefliu l-am întâlnit, întâmplător, de multe ori, prin peregrinările noastre. N-o fi oare chiar omul nostru cel care striga, în plin „Mister", în faţa spectacolului minunii înfăptuite de Iisus la nunta din Cana?

„De-aş ghici cum poa' s-o facă Toată
marea Galileii,
Ar fi azi în vin scăldata;
Apă n-ar mai fi nici strop Şi din cerul
nost' divin,
N-ar ploua numa' cu vin?"
„Mă tot uit la aste zdrenţe
Gâuri de-au mai căpătat;
Şi aud, când cer pomană: un bănuţ, de vă-nduraţi!
- Nu am gologani de dat...
Un sărman n-are fârtaţi."

In ciuda tuturor celor scrise, trebuie, vrând-nevrând, să ne obişnuim cu adevărul că, la începutul Evului Mediu, societatea atingea deja un grad superior de civilizaţie şi de splendoare. John din Salisbury, care a vizitat Parisul în 1176, îşi exprimă în privinţa asta, în cartea lui *Polycration,* cel mai sincer entuziasm.

„Când vedeam[11], zice el, „abundenţa de hrană, veselia poporului, buna conduită a clerului, măreţia şi gloria întregii Biserici, diversele îndeletniciri ale bărbaţilor care studiau filosofia, mi s-a părut că văd acea scară a lui Iacob, al cărei capăt atingea cerul şi pe care îngerii urcau şi coborau. Am fost silit să recunosc că Domnul era cu adevărat în acel loc şi că eu n-o ştiam. Mi-a venit totodată în minte acest pasaj al unui poet: «Fericit cel căruia i s-a dat acest loc drept exil.»'"

---

11 recunoaştem şi pe acest cerşetor fugit din Curtea Miracolelor, fără alt stigmat al nenorocirii decât hainele-i zdrenţuite şi păduchii. El e cel pe care membrii *Frăţiei Pasiunii* I-au adus pe scenă la picioarele lui Hristos şi care, lamentându-se, rosteşte acest monolog:

EV MEDIU ŞI RENAŞTERE

Nimeni nu contestă, la ora actuală, valoarea deosebită a operelor medievale. Dar cine va putea vreodată să înţeleagă ciudatul dispreţ ale cărui victime au fost ele până în secolul al XlX-lea? Cine ne va spune de ce, începând din Renaştere, elita artiştilor, a savanţilor şi a gânditorilor îşi făcea o chestiune de onoare din a manifesta o indiferenţa totala faţă de creaţiile îndrăzneţe ale unei epoci neînţelese, cea mai originală dintre toate şi extraordinar de expresiva a geniului francez? Care a fost, care a putut fi adevărata cauză a schimbării de opinie, apoi a proscrierii, a excluderii, care au apăsat atâta timp asupra artei gotice? Trebuie să incriminăm ignoranţa, capriciul, denaturarea gustului? Nu ştim. Un scriitor francez, Charles de Remusat[1], crede că a descoperit motivul principal al acestui nedrept dispreţ în *absenţa literaturii,* ceea ce nu surprinde. „Renaşterea", ne asigură el, „a dispreţuit Evul Mediu, câci adevărata literatură franceză, cea care a urmat, i-a şters toate urmele. Şi totuşi, Franţa medievală oferă un spectacol frapant. Spiritul ei era elevat şi sever. îi plăceau meditaţiile grave, cercetările profunde; expunea, într-un limbaj fără graţie şi

[1] Charles de Remusat, *Ciitiques et Etudes litteraires.*

fără strălucire, adevăruri sublime şi ipoteze subtile. El a produs o literatură extrem de filosofică. Fără îndoială, această literatură mai mult a exersat spiritul uman decât I-a îmbogăţit. In zadar oameni de seamă au ilustrat succesiv acest lucru; pentru generaţiile modeme, operele lor sunt neavenite. *Ei aveau spiritul şi ideile,* dar nu şi talentul de a se exprima bine într-o limbă deloc împrumutată. Ioan Scotus Eriugena aminteşte în unele momente de Platon; n-a împins nicidecum mai departe de el libertatea filosofică şi se ridică îndrăzneţ în această regiune a norilor unde adevărul nu străluceşte decât prin fulgere; avea

o gândire de secol al IX-lea. Sfântul Anselm este un metafizician original, al cărui idealism savant regenerează credinţele populare şi care a conceput şi realizat îndrăzneţul plan de a aborda direct noţiunea de divinitate. Este teologul raţiunii pure. Sfântul Bernard este când strălucit şi ingenios, când grav şi patetic. Mistic precum Fenelon, el seamănă cu un Bossuet activ şi popular, care domină în epocă prin cuvânt şi le comandă regilor în loc să-i laude şi să-i slujească. Tristul său rival, nobila sa victimă, Abelard, a adus în prezentarea ştiinţei dialectice o rigoare necunoscută şi o luciditate relativă care atesta un spirit energic şi suplu, făcut pentru a înţelege tot şi pentru a explica tot. Este un mare propovăduitor. Heloise a determinat o limbă uscată şi pedantă să redea sensibilităţile unei inteligenţe de elită, durerile unui suflet peste măsură de mândru şi de tandru, emoţiile unei pasiuni disperate. John din Salisbury este un critic clarvăzător căruia spiritul uman îi oferă un adevărat spectacol şi pe care îl descrie în evoluţia, în manifestările, în schimbările lui, cu o sinceritate şi o imparţialitate premature. El pare sâ fi ghicit acest talent al timpului nostru, această artă de a aduce în faţa ta societatea intelectuală pentru a o judeca... Sfântul Toma din Aquino, îmbrăţişând dintr-odată întreaga filosofie a timpului său, a devansat-o uneori pe cea a vremii noastre; a legat toată ştiinţa umană într-un perpetuu silogism şi a depânat-o în întregime pe firul unui raţionament continuu, realizând astfel uniunea dintre un spirit vast şi un spirit logic. Apoi, Gerson, teolog care purta o luptâ interioara între sentiment şi deducţie logică, care înţelegea şi neglija filosofia, a ştiut sâ supună raţiunea fârâ a o umili, să captiveze inimile fără a ofensa spiritele, sâ-L imite pe Dumnezeu, care te face să-L iubeşti şi astfel să crezi în El. Toţi aceşti oameni, şi nu-i numesc aici pe toţi cei care s-au ridicat la înălţimea lor, erau mari personalităţi, iar operele lor, admirabile. Ce le-a lipsit aşadar pentru a fi admiraţi, pentru a păstra o influenţă constantă asupra literaturii superioare? Nici ştiinţa, nici gândirea, nici geniul; mi-e teamă că e vorba de un singur lucru - stilul.

„Literatura franceză nu se trage de la ei. Ea nu se revendică de la autoritatea lor, nu pleacă nicidecum de la numele lor; nu se mândreşte decât cu faptul că i-a uitat."

De unde putem să tragem concluzia că, dacă Evul Mediu a fost blagoslovit cu *spiritul,* Renaşterea a avut o plăcere răutăcioasă de a ne ţine captivi în *literă*...

Ceea ce spune Charles de Remusat este foarte chibzuit, cel puţin în ceea ce priveşte prima perioada medievală, cea în care intelectualitatea părea supusă influenţei bizantine şi încă impregnată de doctrinele romane. Un secol mai târziu, acelaşi raţionament îşi pierde o mare parte din valoare; nu le putem contesta, de exemplu, operelor din ciclul *Mesei rotunde* un anume farmec degajat de o formă deja mai îngrijită. Thibaud, conte de Champagne, în ale lui *Cântece ale regelui Navarrei,* Guillaume de Lorris şi Jehan Clopinel, autorii *Romanului Trandafirului,* toţi truverii şi trubadurii noştri din secolele al XlII-lea şi al XlV-lea, fără a avea geniul semeţ al savanţilor filosofi care au fost strâmoşii lor, ştiu să se slujească de limba şi se exprimă adesea cu graţia şi supleţea ce caracterizează literatura din zilele noastre.

Aşa ca nu vedem de ce Renaşterea îi poartă pică Evului Mediu şi invocă pretinsa lui carenţă literara pentru a-l transforma în proscris şi a-l arunca în haosul civilizaţiilor abia ieşite din barbarie.

Cât despre noi, considerăm că gândirea medievală se revelează ca fiind de esenţă ştiinţifică şi nu de alt fel. Arta şi literatura nu sunt pentru ea decât umilii servitori ai ştiinţei tradiţionale. Ele au ca misiune clară să traducă simbolic adevărurile pe care Evul Mediu le-a primit din Antichitate şi al căror depozitar fidel va rămâne. Supuse expresiei pur alegorice, ţinute sub voinţa imperativă a aceleiaşi parabole care fură profanului misterul creştin, arta şi literatura dau dovadă de o jenă evidentă şi afişează o oarecare rigiditate; dar soliditatea şi simplitatea facturii lor le conferă, totuşi, o originalitate incontestabilă. Sigur, observatorul nu va găsi niciodată seducătoare imaginea lui Hristos, aşa cum ne-o prezintă porticurile romane, unde Iisus, în centrul migdalei

mistice, apare înconjurat de patru animale evanghelice. E suficient pentru noi ca divinitatea lui să fie subliniată prin propriile-i embleme şi să se anunţe astfel revelatoare a unui precept secret. Admirăm capodoperele gotice pentru nobleţea şi cutezanţa expresiei lor; chiar dacă nu au perfecţiunea delicată a formei, ele posedă în cel mai înalt grad puterea iniţiatică a unei filosofii docte şi transcendente. Sunt producţii grave şi austere, nu motive simple, graţioase, plăcute, asemenea celor pe care arta, începând din Renaştere, ni le-a oferit cu generozitate. Dar, în timp ce acestea din urmă nu vor decât să desfete privirea sau să încânte simţurile, operele artistice şi literare ale Evului Mediu se sprijină pe o gândire superioară, veritabilă şi concretă, temelie a unei ştiinţe imuabile, bază indestructibilă a Religiei. Daca ar trebui sâ definim aceste două tendinţe, una profunda, cealaltă superficială, am spune că arta gotică rezistă în totalitate prin savanta măreţie a edificiilor ei, iar Renaşterea prin agreabila podoaba a locuinţelor sale.

Colosul medieval nu s-a prăbuşit nicicum odatâ cu declinul secolului al XV-lea. în multe locuri, geniul său a ştiut sâ mai reziste mult timp în faţa noilor directive care i s-au impus. îi vedem agonia prelungindu-se pânâ spre mijlocul secolului următor şi regăsim, la câteva dintre edificiile acestei epoci, tendinţa filosofică şi fondul de înţelepciune care generaseră, timp de trei secole, atâtea opere nepieritoare. Astfel, fără sâ ţinem cont de construcţia lor mai recentă, ne vom opri la aceste lucrări de mai puţină importanţă, dar cu o semnificaţie asemănătoare, în speranţa de a recunoaşte în ele ideea secretă, exprimată simbolic, a autorilor lor.

II. REIMS - MUZEUL LAPIDAR Timpan al unei case din secolul al XH-lea

Aceste refugii ale ezoterismului antic, aceste azile ale ştiinţei tradiţionale, devenite rarisime astâzi, le clasăm, fără să ţinem cont nici de destinaţia, nici de utilitatea lor, în iconologia ermetică, printre gardienii artistici ale unor adevăruri filosofale superioare.

Doriţi un exemplu? Iată admirabilul timpan[12] care decora, în îndepărtatul secol al Xll-lea, uşa de intrare a unei vechi case din Reims (imaginea II). Subiectul, foarte transparent, s-ar putea lipsi cu uşurinţă de descrieri. Sub o arcadă mare înscriind alte două îngemănate, un maestru îi dă lecţii discipolului său şi îi arată cu degetul, pe paginile unei cărţi deschise, pasajul pe care îl comentează. Dedesubt, un tânăr şi viguros atlet sugrumă un animal monstruos - poate un dragon căruia nu-i vedem decât capul şi gâtul. Alături de el stau doi băieţandri îmbrăţişaţi strâns. *Ştiinţa* apare astfel ca o dominatoare a *Forţei* şi a *Iubirii,* opunând superioritatea spiritului manifestărilor fizice ale puterii şi sentimentului.

---

[12] Acest timpan este păstrat la *Muzeul lapidar* din Reims, stabilit în incinta spitalului civil (fosta abaţie Saint-Remi, strada Simon). A fost descoperit în 1857, în timpul construcţiei închisorii, în fundaţia casei numite *Creştinătatea din Reims,* situată în Piaţa Parvisului şi care purta inscripţia: *Fides, Spes, Caritas.* Aceasta casă aparţinea consiliului călugărilor.

Cum sâ nu admiţi că o construcţie care poartă amprenta unei asemenea gândiri e posibil sâ fi aparţinut vreunui filosof necunoscut? De ce am refuza acestui basorelief creditul unei concepţii simbolice emanând dintr-un creier cultivat, dintr-un om instruit care-şi afirmă gustul pentru studiu şi dă un exemplu concret? Am fi fâcut, aşadar, cu siguranţă, o mare greşeală sâ excludem aceasta casă, cu frontispiciu atât de caracteristic, dintre operele emblematice pe care ne propunem sâ le studiem sub titlul generic de *Locuinţe filosof ale.*

ALCHIMIA MEDIEVALĂ

Dintre toate ştiinţele cultivate în Evul Mediu, niciuna, cu siguranţă, n-a fost mai vestita şi mai onorata decât ştiinţa alchimica. Acesta este numele sub care se tăinuia, la arabi, *Arta sacră* sau *sacerdotală,* pe care o moşteniseră de la egipteni şi pe care Occidentul medieval avea s-o primească apoi cu atâta entuziasm.

Multe controverse au apărut legat de etimologiile diverse atribuite cuvântului *alchimie.* Pierre-Jean Fabre, în al său *Compendiu al secretelor chimice,* crede că el provine de la numele lui Cham, fiul lui Noe, care ar fi fost primul artizan, şi îl scrie *alchamie.* Autorul anonim al unui straniu manuscris[13] crede că *,alchimie* este un cuvânt derivat din a/s, care înseamnă în greceşte *sare,* şi din *chymie,* care înseamnă *fuziune',* iar formula este cea buna, câci sarea, substanţă atât de admirabila, este astfel uzurpată[41]. Dar dacă, în limba greacă, sare se zice âÂg,

[13] L'*Interruption du Sonuneil cabalistique ou Ie Devoilement des Tableaux de l'Antiquite...* („întreruperea Somnului cabalistic sau Dezvăluirea Tablelor Antichităţii") Ms. cu ilustraţii din secolul al XVIII-lea, Biblioteca Arsenalului, nr. 2520 (175 S.A.F.). - Biblioteca Naţională, fondurile franceze vechi, nr. 670 (7123'), secolul al XVII-lea. - Biblioteca Sainte-Genevieve, nr. 2267, tratatul II, secolul al XVIII-lea.

totuşi xE^Eia, folosit pentru xu|at ux, *alchimie,* n-are alt sens decât cel de *suc* sau *umoare.* Alţii îi descoperă originea în prima denumire a pământului Egiptului, patrie a Artei sacre, *Kymie* sau *Chemi.* Napoleon Landais nu vede nicio diferenţa între cele două cuvinte, *chimie* şi *alchimie*: el adaugă doar că prefixul *al* nu poate fi confundat cu articolul arab şi înseamnă, pur şi simplu, o *virtute minunată.* Cei care susţin teza opusă servindu-se de articolul *al* şi de substantivul *chimie,* înţeleg sâ desemneze *chimia prin excelentă* sau *hiperchimia* ocultiştilor moderni. Daca ar trebui să contribuim la aceasta dezbatere cu opinia noastră personală, am zice că, fonetic vorbind, Cabala recunoaşte o strânsă asemănare între cuvintele greceşti Xu^eia şi Xeu|aa, care înseamnă *ceea ce curge, şiroire, curgere,* şi desemnează în special *metalul topit, fuziunea* însăşi, precum şi întreaga *lucrare făcută dintr-un metal topit.* Asta ar fi o scurtă şi succintă definiţie a alchimiei ca tehnică metalurgică[14]. Dar noi ştim, pe de altă parte, ca numele şi obiectul sunt bazate pe o permutare a formei prin lumina, foc sau spirit: cel puţin, acesta este sensul veritabil pe care îl indică limba păsărilor.

Născută în Orient, patrie a misterului şi a miraculosului, ştiinţa alchimică s-a răspândit în Occident prin trei mari căi de penetrare: bizantină, mediteraneană şi hispanică. Ea a fost mai ales rezultatul cuceririlor arabe. Acest popor ciudat, studios, avid de filosofie şi de cultură, popor civilizator prin excelenţă, formează linia de unire, lanţul care leagă Antichitatea orientală de Evul Mediu occidental. El joaca, într-adevâr, în istoria progresului uman, un rol comparabil cu cel pe care îl exercită speculanţii fenicieni între Egipt şi Asiria. Arabii, educatori ai grecilor şi ai perşilor, au transmis Europei ştiinţa Egiptului şi a Babilonului, îmbunătăţită cu propriile lor achiziţii, de-a lungul

[14] Aceasta definiţie s-ar potrivi mai degrabă *archimiei* sau *voarchadumiei,* parte a ştiinţei care arată transmutarea metalelor unele în altele, decât alchimiei propriu-zise.

continentului european (calea bizantină), către secolul al VIII-lea, era noastră. Pe de altă parte, influenţa arabă şi-a exercitat acţiunea în ţinuturile noastre la întoarcerea din Palestina (calea mediteraneană), cruciaţii din secolul

al XH-lea fiind cei care au importat majoritatea cunoştinţelor străvechi. In sfârşit, mai aproape de noi, la aurora secolului al XlII-lea, noi elemente de civilizaţie, de ştiinţa şi arta, venite prin veacul al VUI-lea din Africa de Nord, se răspândesc în Spania (calea hispanica) şi vin sâ mărească primele contribuţii ale focarului greco-bizantin.

Mai întâi timida, ezitantă, alchimia încet-încet capătă conştiinţă de sine şi nu întârzie să se consolideze. Ea tinde sâ se impună, iar această ştiinţa exotica, transplantată în pământul nostru, se aclimatizează de minune şi se dezvoltă cu atâta vigoare, încât o vedem în curând înflorind exuberant. Extinderea, progresele ei ţin de miracol. In secolul al XH-lea, abia dacâ este cultivată - şi numai în întunecimea chiliilor monastice; în secolul al XlV-lea, ea este propagată peste tot, răspândin- du-se în toate clasele sociale, unde străluceşte în întreaga ei splendoare. Fiecare ţară oferă ştiinţei misterioase o pepinieră de discipoli fervenţi şi fiecare condiţie se grăbeşte sa i se consacre. Nobilimea, înalta burghezie se dedau la aşa ceva Savanţi, călugări, prinţi, prelaţi îşi fac din ea profesie; toţi, până la meseriaşi şi mici artizani, orfevrieri, sticlari, smăl- ţuitori, apotecari, încearcă o irezistibilă dorinţă de a mânui retorta. Dacă nu se lucrează deloc cu ea în văzul lumii - autorităţile regale îi vânează pe suflători şi papii tună şi fulgeră împotriva lor[15] -, nu le rămâne decât s-o studieze pe ascuns. Este căutată cu aviditate societatea filosofilor, fie ei pretinşi sau veritabili. Aceştia întreprind călătorii lungi din ţară în ţară, din regat în regat, ca să-şi mărească bagajul de cunoştinţe, sau corespondează, prin intermediul mesajelor cifrate. Sunt disputate manuscrisele marilor Adepţi, cele ale lui Zosim din Panopolis, Ostanes, Synesius; copiile lui Geber, Rhazes, Artephius. Cărţile lui Morien, ale Măriei Prophetissa, fragmentele din Hermes se

[15] Cf. Bulei papale *Spondent pariter,* emisă în 1317 împotriva alchimiştilor de către papa Ioan al XXII-lea, care scrisese, totuşi, strania lucrare *Ars transmutatoria metallorum.*

negociază foarte scump. Febra îi cuprinde pe intelectuali şi, odată cu apariţia frăţiilor, a lojelor, a centrelor iniţiatice, suflătorii cresc ca număr şi se înmulţesc. Puţine familii scapă de periculoasa atracţie a himerei aurite; foarte rare sunt

cele care nu au în sânul lor vreun alchimist practicant, vreun vânător de imposibil. Imaginaţia îşi dă Mu liber. *Auri sacra fames* îl ruinează pe nobil, îl exasperează pe plebeu, înfometează pe oricine se lasă prins în capcană şi doar şarlatanii profită. „Stareţi, episcopi, doctori, pustnici, scrie Lenglet-Dufresnoy, toţi îşi făcuseră din asta o ocupaţie; era nebunia vremii şi se ştie că fiecare secol are una a lui; dar, din nefericire, aceasta a domnit mai mult timp decât altele şi încă n-a trecut cu totul."

Cu ce pasiune, cu ce suflu, cu ce speranţe cuprinde ştiinţa blestemată cetăţile gotice adormite sub cerul liber! Fermentaţie subterană şi secretă care, de cum se lasă noaptea, populează cu pulsaţii stranii cavernele profunde, se degajă prin guri de aerisire în lumini intermitente, se înalţă în rotocoale sulfuroase până în culmea frontoanelor!

După numele celebru al lui Artephius (pe la 1130), reputaţia maeştrilor care i-au urmat consacră realitatea hermetică şi stimulează ardoarea celor care aspiră la statutul de Adept. La mijlocul secolului al XH-lea, ilustrul călugăr englez Roger Bacon (1214—1292) este supranumit de discipolii săi *Doctor admirabilis* şi enorma lui reputaţie devine universală; urmează Franţa cu Alain de l'Isle, doctor la Paris şi călugăr al mănăstirii Cîteaux (mort pe la 1298), Cristofor Parizianul (pe la 1260) şi maestrul Amaud de Villeneuve (1245-1310), în timp ce în Italia străluceşte Toma din Aquino -*Doctor angelicus* - (1225) şi călugărul Ferrari (1280).

Secolul al XlV-lea cunoaşte o întreagă pleiadă de artişti: Ramon Llull -*Doctorilluminatus* -, călugăr franciscan spaniol (1235-1315); John Daustin, filosof englez; John Cremer, abate de Westminster; Richard, supranumit Robert Englezul, autor al *Correctum alchymiae* (pe la 1330); italianul Pietro Bono din Lombardia; Ioan al XXII-lea (1244—1317), papă francez; Guillaume de Paris, iniţiatorul basoreliefurilor hermetice de pe

portalul mănăstirii Notre-Dame; Jehan de Mehun (1280-1364), zis Clopinel, unul din autorii *Romanului Trandafirului-*, Grasseus, supranumit Hortulanus, care a comentat *Tabla de Smarald* (1358) şi, în sfârşit, cel mai faimos şi cel mai popular dintre filosofii francezi, alchimistul Nicolas Flamei (1330-1417).

Secolul al XV-lea marchează perioada glorioasă a ştiinţei şi le întrece pe cele dinainte atât prin valoare, cât şi prin numărul maeştrilor care I-au ilustrat. Dintre ei, se cuvine să-i menţionăm în primul rând pe Basil Valentin, călugăr benedictin de la abaţia Sfântul-Petru din Erfurt, elector de Mainz (pe la 1413), poate cel mai considerabil artist pe care arta hermetică I-a produs vreodată. Ii urmează compatriotul său, abatele Trithemius, Isaac Olandezul (1408), cei doi englezi Thomas Norton şi George Ripley, Lambsprinck, Goerges Aurach din Strasbourg (1415), călugărul calabrez Lacini (1459) şi nobilul Bernard Trevisan (1406-1490), care şi-a petrecut cincizeci şi şase de ani din viaţă căutând Marea Operă şi al cărui nume va rămâne în istoria alchimiei ca un simbol de îndârjire, de constanţă, de neclintită perseverenţă.

începând din acest moment, hermetismul cade în dizgraţie. Chiar şi partizanii săi, scârbiţi de insucces, se întorc împotriva lui. Atacat din toate părţile, prestigiul lui dispare; entuziasmul slăbeşte, opinia se schimbă. Operaţiuni practice, efectuate, adunate, apoi dezvăluite şi predate, le permit disidenţilor să susţină teza neantului alchimic, să ruineze filosofia aruncând la gunoi bazele chimiei noastre. Sethon, Vinceslas Lavinius din Moravia, Zachaire, Paracelsus sunt, în secolul al XVT-lea, singurii moştenitori ai ezoterismului egiptean pe care Renaşterea I-a renegat după ce I-a denaturat. Să aducem, în treacăt, un suprem omagiu înflăcăratului apărător al adevărurilor antice care a fost Paracelsus; marele tribun merită o eternă recunoştinţă din partea noastră pentru ultima şi curajoasa lui intervenţie. Chiar dacă zadarnică, ea constituie, totuşi, unul din frumoasele

lui titluri de glorie.

Arta hermetică îşi prelungeşte agonia până în secolul al XVII-lea când se stinge în sfârşit, nu fără a fi dat lumii occidentale trei urmaşi de mare anvergură; Lascaris, Preşedintele d'Espagnet[16] şi misteriosul Irineu Filalet, enigmă vie a cărei personalitate adevărată n-a putut fi niciodată descoperita.

[16] Jean d'Espagnet - magistrat, a fost preşedinte al parlamentului din Bordeaux (n. tr.).

IV

LABORATORUL LEGENDAR

Cu întreg cortegiul ei de mister şi de necunoscut, sub vălul de iluminism şi de miraculos, alchimia evocă un întreg trecut de istorii îndepărtate, de poveşti mirifice, de mărturii surprinzătoare. Teoriile neobişnuite, reţetele ciudate, renumele secular al marilor maeştri, controversele pasionate pe care le-a suscitat, favorurile de care s-a bucurat în Evul Mediu, literatura ei obscură, enigmatica, paradoxală, toate par să degaje astăzi mirosul de mucegai, de aer închis pe care-l capătă, de-a lungul anilor, mormintele goale, florile moarte, locuinţele abandonate, pergamentele îngălbenite.

Alchimistul? - Un moşneag visător, cu frunte gravă şi încoronata de păr alb, cu figură palidă şi răvăşită, personaj original al unei umanităţi dispărute şi al unei lumi uitate; un sihastru îndărătnic, gârbovit de studiu, de orele de veghe, de cercetarea perseverentă, de îndârjita descifrare a enigmelor ştiinţei superioare. Aşa arată filosoful pe care imaginaţia poetului şi penelul artistului ni I-au reprezentat.

Laboratorul lui - pivniţă, celulă sau criptă străveche - abia dacă primeşte lumina tristă a zilei care răzbate prin multele pânze

de păianjen prăfuite. Şi totuşi aici, într-o linişte profundă, se înfăptuieşte încet-încet minunea. Mai mult decât în abisurile ei stâncoase,

neobosita natură munceşte sub prudenta ocrotire a omului, cu ajutorul astrelor şi mulţumită lui Dumnezeu. Trudă ocultă, sarcină ingrată şi titanică, de o amploare de coşmar! Iar în centrul acestei *in pace,* o fiinţă, un savant pentru care nimic altceva nu mai există, supraveghează, atent şi răbdător, fazele succesive ale Marii Opere...

Pe măsura ce ochii ni se obişnuiesc, mii de lucruri ies din penumbră, se nasc şi prind formă. Unde suntem, Doamne? în grota lui Polyfem sau în caverna lui Vulcan?

Lângă noi, o forjă stinsă, acoperită de colb şi de pulbere de fier, nicovala, ciocanul, cleştele, foarfeca de tăiat tablă, cleştii de turnător, lingotierele ruginite; utilajul rudimentar şi puternic al metalurgistului a eşuat aici. într-un colţ, cărţi groase, ferecate zdravăn - ca nişte an- tifonare cu sigilii din plumb mâncat de vreme, manuscrise pline de cenuşă, grimoare aruncate de-a valma, volume îngălbenite, presărate cu note şi formule, mâzgălite de la *incipit* şi până la *explicit.* Pântecoase asemenea unor cuvioşi călugări, fiole pline cu emulsii opales- cente, cu lichide verzi-

albâstrui, ruginii sau stacojii, degajă miasme acide al căror miros înţepător îţi strânge gâtul şi-ţi pişcă nările.

Pe hota furnalului se aliniază stranii vase lunguieţe cu gâtul scurt, astupate şi capişonate cu ceară; *matras-uri,* cu sfere irizate de depuneri metalice, îşi întind gâturile când subţiri şi cilindrice, când evazate sau umflate; comute verzui, retorte şi vase de ceramică stau alături de creuzete din lut ars roşu. în fund, aşezate pe un paion, de-a lungul unei cornişe de piatră, ouă filosofice hialine şi elegante contrastează cu dovleacul masiv şi durduliu - *praegnans cucurbita.*

Pe toţi sfinţii! Iată acum piese anatomice, fragmente de schelete: cranii înnegrite, fără dinţi, respingătoare prin rictusul lor de dincolo de mormânt; fetuşi umani agăţaţi, uscaţi, chirciţi, mizerabile deşeuri care oferă privirii corpul lor minuscul, figura pergamentoasă, rânjită şi vrednica de milă. Ochii ăştia rotunzi, sticloşi şi aurii sunt cei ai unei bufniţe cu pene spălăcite, care este vecina cu aligatorul, salamandră uriaşa, alt simbol important al practicii. înspâimântâtoarea reptilă iese dintr-un ungher întunecat, îşi întinde lanţul vertebrelor pe labele scurte şi îşi îndreaptă spre arcaturi hăul osos al maxilarelor ei de temut.

Aşezate în neorânduială, la întâmplare, după cum a fost nevoie de ele, pe vatra cuptorului, vedeţi aceste vase de sticlă, aludele sau sublimatoare, aceste vase-pelican cu pereţi groşi, aceste grozăvenii asemănătoare cu nişte ouă mari cărora li se vede parcă şalaza, aceste cupele măslinii înfundate în nisip, lângă athanorul[17] din care se ridică aburi uşori ce escaladează bolta ogivală. Ici, alambicul de cupru - *homo galeatus* -, mânjit de bavuri verzi; colo, nişte *descensorium* — cucurbitele şi antenele lor, cei doi fraţi sau gemeni de cohobaţie[18] recipiente cu serpentine, mojare grele din

---

[17] Vas folosit în alchimie, pentru a menţine temperaturile înalte necesare proceselor alchimice (n. red.).

[18] Proces special în alchimie, prin care se realiza distilarea cu lichidul propriu, ce

fontă şi marmură, nişte foaie largi cu flancuri de piele zbârcite, lângă un morman de mufle, ţigle, cupele şi vase pentru evaporare...

Grămadă haotică de instrumente arhaice, de materiale bizare, de ustensile învechite, talmeş-balmeş din toate ştiinţele, adunătură de jivine impresionante! Şi, planând peste această harababură, fixat la cheia de boltă, pandantiv cu aripile desfăcute, marele corb, hieroglifă a morţii materiale şi a descompunerii, emblemă misterioasă a misterioaselor operaţiuni.

Ciudat este şi zidul, sau cel puţin ce a mai rămas din el. Inscripţii cu înţeles mistic umplu golurile: *Hic lapis est subtus te, supra te et circa te*[19]. Versuri mnemonice se amestecă, gravate după capriciul stiletului pe piatra moale; unul dintre ele atrage atenţia, săpat cu litere gotice cursive: *Azoth etignis tibi sufficiunt*[20]. Caractere ebraice, cercuri întretăiate de triunghiuri, amestecate cu patrulatere în genul semnăturilor gnostice. Ici, o cugetare, fondată pe dogma unităţii, rezuma

era recuperat şi curgea iar şi iar peste materia de pe fundul vasului (n. red.).

[19] Aceasta piatră este sub tine, deasupra ta şi în jurul tău (n. tr.).

[20] Azotul şi focul sunt de ajuns (n. tr.).

întreaga filosofie: *Omnia ab uno etininum omnia*[21]. In altă parte, imaginea secerei - emblemă a celei de-a treisprezecea operaţiuni alchimice şi a casei lui Saturn -, steaua lui Solomon, simbolul Racului - invocare a spiritului malefic câteva pagini din Zoroastru, mărturii ale ştiinţelor blestemate din Antichitatea îndepărtată. In sfârşit, situat în câmpul luminos al râsuflătoarei şi mai lizibil în acest labirint de vorbe nedesluşite, ternarul hermetic: *Sal, Sulphus, Mercurius...*

Aşa arată tabloul legendar al alchimistului şi al laboratorului său. Viziune fantastică, lipsită de adevăr, ieşită din imaginaţia populară şi reprodusă pe vechile almanahuri, adevărate comori ale colportajului.

Suflători, magişti, vrăjitori, astrologi, necromanţi?

- Anatemă şi nenorocire!

[21] Totul este în unul şi unul este în tot (n. tr.).

CHIMIE ŞI FILOSOFIE

Chimia este, fără doar şi poate, ştiinţa faptelor, aşa cum alchimia este cea a cauzelor. Cea dintâi, limitată la domeniul material, se sprijină pe experienţă; cea de-a doua îşi ia de preferinţa directivele din filosofie. Dacă una are ca obiect de studiu corpurile naturale, cealaltă încearcă să pătrundă misteriosul dinamism care le dirijează transformările. Iată ceea ce face diferenţa esenţială dintre ele şi ne permite să spunem că alchimia, comparată cu ştiinţa noastră pozitivă, singura admisă şi predată astăzi, este o chimie spiritualizată, pentru că ea ne permite să-i întrezărim pe Dumnezeu prin tenebrele substanţei.

în plus, nu ni se pare suficient sâ ştim să recunoaştem şi sâ clasăm cu exactitate faptele; trebuie sâ interogâm şi mai mult natura pentru a afla de la ea în ce condiţii şi sub influenţa cărei voinţe se săvârşesc multiplele ei opere. într-adevăr, spiritul filosofic nu s-ar putea mulţumi doar cu o simplă posibilitate de identificare a corpurilor; el reclamă cunoaşterea secretului elaborării lor. Să întredeschizi uşa laboratorului în care cunoaşterea amestecă elementele e bine; să descoperi forţa ocultă sub influenţa căreia munca ei se desăvârşeşte e şi mai

bine. Suntem, evident, departe de a cunoaşte toate corpurile naturale şi combinaţiile lor, fiindcă descoperim zilnic altele noi. Totuşi, cunoaştem

suficient pentru a abandona provizoriu studiul materiei inerte şi a ne îndrepta cercetările către animatorul necunoscut, factor al atâtor minunăţii.

Să spui, de exemplu, că două volume de hidrogen combinate cu un volum de oxigen dau apă înseamnă să enunţi o banalitate chimică. Şi totuşi, cine ne va spune de ce rezultatul acestei combinaţii prezintă, pe lângă o stare specială, caracteristici pe care nu le posedă deloc cele două gaze care I-au produs? Care este aşadar agentul care impune compusului noua lui specificitate şi obligă apa, solidificată la frig, sâ cristalizeze în continuare în acelaşi sistem? Pe de altă parte, dacă faptul este de netăgăduit şi riguros controlat, cum de ne este imposibil să o reproducem printr-o simplă citire a formulei însărcinate să explice mecanismul? Căci, din notaţia H_20, lipseşte agentul esenţial capabil să provoace uniunea intimă a elementelor gazoase, adică *focul.* Or, îl provocăm pe cel mai destoinic chimist să fabrice apa sintetică, amestecând oxigenul şi hidrogenul în cele două volume indicate: cele două gaze vor refuza întotdeauna sâ se combine. Pentru a reuşi experienţa, este indispensabilă intervenţia focului, fie sub formă de

scânteie, fie sub cea a unui corp care arde sau susceptibil de a fi adus la incandescenţă (spumă de platină). Recunoaştem astfel, fără ca teza noastră să poată fi combătută cu vreun argument serios, că formula chimică a apei este, dacă nu falsă, cel puţin incompletă şi trunchiata. Şi, întrucât agentul elementar *foc,* fârâ de care nicio combinaţie nu se poate efectua, este exclus din notaţia chimică, întreaga ştiinţă se dovedeşte a fi plină de lacune şi incapabilă sâ furnizeze, prin formulele ei, o explicaţie logică şi adevărată a fenomenelor studiate. „Chimia fizică", scrie Etard[22], „atrage majoritatea spiritelor curioase; ea ajunge cel mai aproape de adevărurile profunde, ea ne va da legile capabile sâ schimbe sistemele şi formulele. Dar, prin însăşi importanţa ei, chimia de acest gen

[22] A. Etard, *Revue annuelle de Chimie pure,* în *Revue des Sciences,* 30 sept. 1896, p. 775.

este cea mai abstractă şi cea mai misterioasă dintre toate. Cele mai luminate minţi nu pot, în scurtele clipe ale unei gândiri creatoare, să ajungă la o asemenea concentrare, încât să compare toate faptele importante cunoscute. In faţa acestei imposibilităţi, se recurge la reprezentări matematice, care sunt cel mai adesea perfecte în metodele şi rezultatele lor. Dar, în aplicarea a ceea ce este profund necunoscut, nu poţi face matematica să descopere adevăruri ale căror elemente nu i-au fost încredinţate. Chiar şi omul cel mai dotat poate sâ pună problema greşit, atunci când n-o înţelege. Dacă ele ar fi corect aşezate în ecuaţie, am avea speranţa de a le rezolva. Dar, în starea de ignoranţă în care ne aflăm, suntem în mod fatal nevoiţi sâ introducem numeroase constante, să neglijăm nişte termeni, să aplicăm nişte ipoteze... Punerea în ecuaţie nu mai este, probabil, în întregime corectă; ne consolăm, totuşi, fiindcă ea conduce la o soluţie. Dar, *când asemenea soluţii se impun ani la rândul spiritelor culţivate drept o demonstraţie ştiinţifică, asta înseamnă o oprire temporară a progresului ştiinţei.* Se fac multe studii în acest sens, dar iau timp şi conduc la *teorii contradictorii,* destinate uitării."

Faimoasele *teorii* de care vorbim şi care au fost atât de mult invocate şi opuse concepţiilor hermetice îşi văd astăzi soliditatea compromisă puternic. Savanţi sinceri, aparţinând chiar şcolii care a creat aceste ipoteze - considerate nişte certitudini nu le mai acordă decât o valoare foarte relativă; câmpul de acţiune li se restrânge în paralel cu diminuarea puterii lor de investigaţie. Este tocmai ceea ce exprimă, cu francheţea spiritului ştiinţific veritabil, Emile Picard în *Revue des Deux Mondes.* „Cât despre teorii", scrie el, „acestea nu-şi mai propun sâ dea o explicaţie cauzală a realităţii înseşi, ci doar sâ o traducă în imagini sau simboluri matematice. Li se cere instrumentelor de lucru - adică teoriilor - sâ coordoneze, cel puţin pentru un timp, fenomenele cunoscute şi sâ prevadă altele noi. Când fecunditatea lor este epuizată, ne străduim să le supunem transformărilor pe care descoperirea de fapte noi le-a făcut necesare." Aşadar, contrar filosofiei, care devansează faptele, asigură orientarea ideilor şi

conexiunea lor practică, teoria, concepută mai târziu, modificată în urma rezultatelor experienţei, pe măsura achiziţiilor, reflectă incertitudinea lucrurilor provizorii şi dă ştiinţei modeme caracterul unui permanent empirism. Numeroase fapte chimice, serios observate, rezistă logicii şi sfidează orice raţiune. „Iodura de cupru bivalent, de exemplu*[23], spune J. Duclaux[1], „se descompune spontan în iod şi iodurâ de cupru monovalent. Iodul fiind un oxidant şi sărurile de cupru fiind reductori, această descompunere este inexplicabilă. Formarea de compuşi extrem de instabili, precum clorura de azot, este la fel de inexplicabilă. Nu înţelegem mai mult de ce aurul, care rezistă la acizi şi la alcali, chiar concentraţi şi calzi, se dizolvă într-o soluţie diluată şi rece de cianură de potasiu, de ce hidrogenul sulfurat este mai volatil decât apa, de ce clorura de sulf, compusa din două elemente care se combina fiecare în parte cu potasiu în mod incandescent, nu are nicio acţiune asupra acestui metal."

Am vorbit de foc; încă o dată, sâ nu-l privim doar sub forma lui obişnuită, ignorându-i cu totul esenţa spirituală, care pătrunde în corpuri chiar în momentul apariţiei lor pe planul fizic. Ceea ce dorim sâ demonstrăm, fără a ieşi din domeniul alchimiei, este eroarea gravă care domină întreaga ştiinţă actuală şi împiedică recunoaşterea acestui principiu universal care însufleţeşte substanţa, indiferent cârui regn îi aparţine ea. El se manifestă, totuşi, în jurul nostru, sub ochii noştri, fie prin proprietăţile noi pe care materia le moşteneşte de la el, fie prin fenomenele care însoţesc degajarea. Lumina - foc rarefiat şi spiritualizat - posedă aceleaşi virtuţi şi aceeaşi putere chimică precum focul elementar. O experienţă prin care se urmăreşte realizarea sintetica a acidului clorhidric (HC1), plecând de la componenţii lui, o demonstrează cu vârf şi îndesat. Dacă închidem într-un flacon de sticlă volume egale de clor, în formă gazoasă, şi hidrogen, cele două gaze îşi vor conserva individualitatea intactă atât timp cât fiola în care se află va fi menţinută în întuneric. La lumină

[23] J. Duclaux, *La Chimie et Ia Matidre vivante,* Paris, Alean, 1910, p. 14. 42 |

difuză, deja combinaţia lor se realizează puţin câte puţin; dar, dacă expunem vasul direct la razele solare, el se face ţăndări sub presiunea unei explozii violente.

Ni se va aduce obiecţia că focul, considerat un simplu catalizator, nu face deloc parte integrantă din substanţă şi că, în consecinţă, nu poate fi semnalat în expresia formulelor chimice. Argumentul este mai mult specios decât adevărat, întrucât experienţa însăşi îl infirmă. Sâ luăm un cub de zahăr, a cărui ecuaţie nu conţine niciun echivalent al focului. Dacă îl spargem în întuneric, vom vedea ţâşnind o scânteie albăstruie. De unde provine ea? Unde se afla închisă, dacă nu în textura cristalină a zaharozei? Am vorbit de apă. Sâ aruncăm la suprafaţa ei o bucată de potasiu; aceasta se aprinde spontan şi arde cu energie. Unde se ascundea, aşadar, această flacără pe care am vâzut-o? Că se află în apă, aer sau metal, nu contează; esenţial este faptul că ea există în mod potenţial în interiorul unuia sau altuia dintre aceste corpuri, ba chiar în toate. Ce este fosforul, purtător de lumină şi generator de foc? Cum reuşesc noctilucele, licuricii şi luciolele să transforme în lumină o parte a energiei lor vitale? Cine obligă sărurile de uraniu, de ceriu, de zirconiu sâ devină fluorescente atunci când sunt supuse acţiunii luminii solare? Prin ce sincronism misterios platinocianura de bariu străluceşte în contact cu razele Roentgen?

Şi sâ nu veniţi să ne vorbiţi de oxidare în ordinea normală a fenomenelor de ardere: ar însemna sâ amânăm problema, în loc s-o rezolvăm. Oxidarea este o rezultantă, nu o cauză; este o combinaţie supusă unui principiu activ, unui agent. Dacă unele oxidâri energetice *degajă* căldură sau foc, asta se întâmplă în mod cert datorită faptului că focul era mai întâi *angajat* acolo. Fluidul electric, silenţios, întunecat şi rece, străbate conductorul său metalic fârâ să-i influenţeze altfel şi fără să-şi manifeste trecerea. Dar, când întâlneşte o rezistenţă, energia se arată imediat cu proprietăţile şi sub aspectul focului. Un filament de lampă devine incandescent, cărbunele de retortă ia foc, firul metalic cel mai refractar se topeşte pe loc. Or, electricitatea nu este ea, oare, un

foc veritabil, un foc în germene?

Să detaşăm o bucată de oţel sau de fier folosind tocila, ceea ce presupune contactul brutal cu un silex, şi vom vedea sărind scântei care sunt puse astfel în libertate. Cunoaştem destul de bine bricheta pneumatică, bazată pe proprietatea aerului atmosferic de a se aprinde prin simplă comprimare. Chiar şi lichidele sunt adeseori veritabile rezervoare de foc. E de ajuns sâ verşi câteva picături de acid azotic concentrat pe esenţa de terebentină pentru a provoca inflamarea ei. Din categoria sărurilor, sâ amintim fulminatele, nitroceluloza, picratul de potasiu etc.

Fărâ a da mai multe exemple, e evident că ar fi pueril să susţinem câ focul, numai pentru că nu-l putem percepe direct în materie, nu se află cu adevărat acolo în stare latentă. Alchimiştii de altădată, care posedau, din sursă tradiţională, mai multe cunoştinţe decât suntem dispuşi să-i creditäm, erau convinşi câ *soarele este un astru rece* şi că *razele lui* sunt lipsite de luminâ[24]. Nimic nu pare mai paradoxal şi mai contradictoriu în aparenţă, şi totuşi nimic nu e mai adevărat. E nevoie doar de câteva clipe de gândire ca sâ ne convingem. Dacă soarele ar fi un glob de foc, aşa cum ni se spune, ar fi suficient sâ ne apropiem de el, oricât de puţin, pentru a simţi efectul căldurii care creşte. Dar se întâmpla exact contrariul. Munţii înalţi rămân încoronaţi de zăpadă în ciuda arşiţelor verii. în regiunile înalte ale atmosferei, când astrul e la zenit, cupola dirijabilelor se acoperă cu promoroacă şi pasagerii lor suferă de un frig cumplit. Astfel, experienţa demonstrează câ temperatura scade pe măsură ce altitudinea creşte. Nici chiar lumina nu ne face sensibili decât dacă ne aflăm în câmpul ei de strălucire. Dacă suntem situaţi în afara fascicolului radiant, acţiunea lui asupra ochilor noştri încetează. Este bine cunoscut faptul că un observator care priveşte cerul din fundul unui puţ, la ora prânzului, vede bolta nocturnă şi plina de stele.

De unde provin aşadar căldura şi lumina? Din simpla lovire a vibraţiilor reci şi obscure de moleculele gazoase ale atmosferei noastre. Şi cum rezistenţa creşte în raport direct proporţional cu densitatea mediului, căldura şi lumina sunt mai puternice la suprafaţa pământului decât la mari înălţimi, pentru că aici straturile de aer sunt mai dense. Asta este, cel puţin, explicaţia fizică a fenomenului. în realitate şi

[24] Cf. Cosmopolite, *Nouvelle Lumicre chimique.* Paris, 1699, p. 50.

conform teoriei hermetice, opoziţia la mişcarea vibratorie, reacţia nu sunt decât primele cauze ale unui efect care se manifesta prin eliberarea atomilor luminoşi şi aprinşi ai aerului atmosferic. Sub acţiunea bombardamentului vibraţiilor, spiritul, degajat din corp, capătă pentru simţurile noastre calităţi fizice caracteristice fazei lui active: luminozitate, strălucire, căldură.

Astfel, singurul reproş care poate fi făcut chimiei este că nu ţine cont deloc de agentul de ardere, principiu spiritual şi bază a energetismului, sub influenţa căruia au loc toate transformările materiale. Excluderea sistematica a acestui spirit, voinţa superioară şi dinamism ascuns al lucrurilor, privează chimia modernă de *caracterul filosofic* pe care-l posedă chimia străveche. „Dumneavoastră credeţi în fecunditatea nedefinita a experienţei", îi scrie Henri Helier lui Louis Oli- vier[25]. „Fără îndoiala, dar experimentul s-a lăsat întotdeauna condus de o idee preconcepută, de o filosofie. Idee adesea aproape absurdă în aparenţă, filosofie uneori bizară şi deconcertantă în semnele ei. «Dacă v-aş povesti cum mi-am făcut descoperirile, spunea Faraday, m-aţi lua drept un imbecil.» Toţi marii chimişti au avut în mintea lor idei pe care s-au ferit să le dezvăluie... Din lucrările lor am extras noi metodele şi teoriile actuale; chiar dacă n-au stat la originea acestora, sunt, totuşi, cel mai preţios rezultat al lor."

„Alambicul, cu aspectul lui impozant şi serios", spune un filosof anonim[26], „şi-a făcut o imensă clientelă în ale chimiei. încercaţi să nu aveţi încredere în el: este un depozitar infidel şi un cămătar. îi încredinţaţi un obiect perfect sănătos, cu proprietăţi naturale incontestabile şi având o formă care constituie existenţa lui; vi-1 dă înapoi inform, pulbere sau gazos, şi are pretenţia că v-a înapoiat tot când, de fapt, a păstrat tot, mai puţin greutatea care nu înseamnă nimic, fiindcă se datorează unei cauze independente de corpul în sine. Şi sindicatul savanţilor sancţionează această oribilă uzură! îi daţi vin, iar el vă dă înapoi tanin, alcool şi apă având aceeaşi greutate. Ce lipseşte? Gustul,

---

[25] *Lettre sur la Philosophie chimique, în Revue des Sciences,* 30 dec. 1896, p. 1227.

[26] *Comment l'Esprit vient aux tables,* scrisa de un om care nu şi-a pierdut spiritul, Paris, Librairie Nouvelle, 1854, p. 150.

adică singurul lucru care face ca amestecul sâ fie vin, şi cu asta am spus tot. Fiindcă aţi extras trei substanţe din vin, voi, domnilor chimişti, spuneţi: vinul se face din aceste trei substanţe? Refaceţi-1 ca să vedeţi dacă e aşa sau o sâ vă spun eu cum stă treaba: nu vinul se obţine din cele trei substanţe, ci ele sunt cele care se obţin din vin... Puteţi să desfaceţi ceea ce aţi făcut, dar n-o să puteţi reface niciodată ceea ce aţi desfăcut în natură. Corpurile nu vă rezistă decât în măsura în care sunt mai puternic combinate, iar voi le numiţi *corpuri simple* pe toate cele care vă rezistă: ce vanitate!

îmi place microscopul, se mulţumeşte să ne arate lucrurile aşa cum sunt, lărgindu-ne pur şi simplu percepţia; aşadar, savanţii sunt cei care îi atribuie anumite păreri. Dar, atunci când aceşti domni pun la microscop cel mai mic grăunte sau cel mai mic strop de apă, vrând sâ afle cele mai mici detalii, instrumentul zeflemitor pare sâ le spună, arătându-le în ele organisme vii: «Analizaţi-mi asta dacâ puteţi». Aşadar, ce este analiza? Vanitate şi iar vanitate!

în sfârşit, când un savant doctor îşi împlântă bisturiul într-un cadavru pentru a căuta *cauzele* maladiei care a făcut o victimă, el nu găseşte decât *rezultate.* Căci cauza morţii este în *cea a vieţii* şi *adevărata medicină, aceea pe care a practicat-o în mod natural Hristos* şi care renaşte ştiinţific odatâ cu homeopatia, medicina similitudinilor, se studiază pe viu. Or, când e vorba de viaţă, cum nu există nimic care să semene mai puţin cu o fiinţă vie decât un mort, anatomia este cea mai tristă dintre vanităţi.

Toate instrumentele sunt, aşadar, cauzatoare de eroare? Nicidecum. Dar ele arată adevărul într-o măsură atât de mică, încât adevărul lor nu este decât o vanitate. Deci este imposibil sâ vorbeşti de un

adevăr absolut. E ceea ce eu numesc *imposibilul realului* şi de care iau act pentru a afirma *posibilul miraculosului*."

Pozitivă în fapte, chimia rămâne negativă în spirit. Şi tocmai asta o diferenţiază de ştiinţa hermetică, al cărui domeniu cuprinde mai ales studiul cauzelor eficiente, al influenţelor lor, al modalităţilor pe care le adoptă ele în funcţie de medii şi condiţii. Acest studiu, exclusiv filosofic, e cel care îi permite omului să pătrundă misterul faptelor, să-i înţeleagă amploarea şi să-i identifice în cele din urmă cu Inteligenţa Supremă, cu sufletul Universului, cu Lumina, cu Dumnezeu. Astfel, alchimia, ridicându-se de la concret la abstract, de la pozitivismul material la spiritualismul pur, lărgeşte câmpul cunoaşterii umane, al posibilităţilor de acţiune şi realizează uniunea dintre Dumnezeu şi Natură, dintre Creaţie şi Creator, dintre Ştiinţa şi Religie.

Să nu se vadă în această discuţie vreo critică injustă sau tendenţioasă îndreptată împotriva chimiştilor. îi respectăm pe toţi truditorii, indiferent de condiţia căreia îi aparţin, şi, personal, am cea mai profundă admiraţie pentru marii savanţi ale căror descoperiri au îmbogăţit în mod admirabil ştiinţa actuală. Dar ceea ce oamenii de bună credinţă vor regreta împreună cu noi sunt nu atât divergenţele de opinie liber exprimate, cât, mai ales, intenţiile supărătoare ale unui sectarism îngust, care arunca mărul discordiei între partizanii uneia şi ai alteia dintre doctrine. Viaţa este prea scurtă, timpul prea preţios pentru a-l risipi în polemici inutile şi nu-ţi faci nicidecum o onoare din a dispreţui ştiinţa altuia. în plus, nu contează că atâţia cercetători se rătăcesc, dacă sunt sinceri şi dacă tocmai eroarea lor îi conduce la achiziţii utile; *errare humanum est* spune vechea maximă, şi iluzia se împodobeşte adesea cu diadema adevărului. Cei care perseverează, în ciuda insuccesului, au dreptul, aşadar, la toată simpatia noastră. Din nefericire, *spiritul ştiinţific* este o calitate rară la omul de ştiinţă şi regâsim această carenţă la originea luptelor pe care le semnalăm. Din faptul ca un adevăr nu este nici demonstrat, nici demonstrabil cu ajutorul mijloacelor de care dispune ştiinţa, nu

putem trage concluzia că el nu va fi niciodată. „Cuvântul *imposibil* nu este franţuzesc[11], spunea Arago; noi adăugăm că el este contrar spiritului ştiinţific veritabil. Să califici un lucru drept imposibil, fiindcă posibilitatea lui actuală rămâne îndoielnică, înseamnă să nu ai încredere în viitor şi să renegi progresul. Lemery[27] nu comite el o gravă imprudenţă atunci când îndrăzneşte să scrie, apropo de *alkaest* sau dizolvantul universal: „Pentru mine, e de domeniul fantasticului, pentru că nu ştiu nimic despre el.“ Să recunoaştem, chimistul nostru îşi supraestima valoarea şi amploarea cunoştinţelor. Harrys, creier refractar la gândirea hermetică, definea astfel alchimia, fără să fi vrut s-o studieze vreodată: *Ars sine arte, cujus piincipium este menţin, medium laborare et finis mendicare*[28].

Alături de aceşti savanţi închişi în tumul lor de fildeş, alături de aceşti oameni cu un merit incontestabil, desigur, dar sclavi ai prejudecăţilor tenace, alţii nu ezită deloc să dea drept de existenţă vechii ştiinţe. Spinoza, Leibniz credeau în piatra filosofală, în *chrysopea,* „arta sacră de a face aur“. Pascal are certitudinea existenţei ei.[29] Mai

---

[27] Lemery, *Cours de Chymie,* d'Houry, Paris, 1757.

[28] „O arta fără arta, care la început înseamnă să minţi, apoi să lucrezi şi, la sfârşit, sa cerşeşti."

[29] A fost, oare, Pascal alchimist? Nimic nu ne îndreptăţeşte s-o pretindem. Dar un lucru e sigur - a realizat el însuşi transmutaţia, doar dacă n-o fi văzut-o săvârşindu-se sub ochii lui, în laboratorul vreunui Adept. Operaţiunea a durat doua ore. E ceea ce reiese dintr-un ciudat document autograf, redactat, pe hârtie, în stil mistic şi care a fost găsit cusut în căptuşeala hainei lui, atunci când a fost înmormântat. Iată începutul, care este totodată şi partea esenţiala:

+

Anul de graţie 1654,

Luni, 23 noiembrie, ziua Sfântului Clement, papă şi martir, şi alţi martin,

Ajunul de Sfântul Chrysogone, *martir, şi alţii,*

De pe la ora zece şi jumătate seara până la aproape douăsprezece şi jumătate,

FOC.

aproape de noi, câteva spirite elevate, între care sir Humphrey Davy, credeau că cercetările hermetice puteau conduce la rezultate nebânuite. Jean-Baptiste Dumas, în ale lui *Lecţii despre filosofia chimică,* se exprimă în aceşti termeni: „Am putea admite că există corpuri simpli izomeri? Iată o întrebare ce are o legătură apropiată cu transmutaţia metalelor. Rezolvată afirmativ, ea ar da şanse de succes căutării pietrei filosofale... Trebuie, aşadar, să vedem ce zice experienţa, iar experienţa, trebuie s-o spunem, nu este deloc în opoziţie, până acum, cu posibilitatea transmutaţiei corpurilor simple... Ea se opune chiar respingerii acestei idei ca o absurditate ce ar fi demonstrată de starea actuală a cunoştinţelor noastre[11]. Franşois-Vincent Raspail era un alchimist convins şi lucrările filosofilor clasici ocupau un loc preponderent printre celelalte cărţi ale lui. Ernest Bosc[30] povesteşte că Auguste Cahours, membru al Academiei de Ştiinţe, îi spusese că „veneratul său dascăl, Chevreul, avea cea mai mare stimă pentru vechii noştri alchimişti; astfel, în bogata lui bibliotecă, se găseau aproape toate lucrările importante ale filosofilor hermetici[31]. Se pare chiar că decanul studenţilor Franţei, cum se intitula Chevreul însuşi, învăţase multe din aceste cărţi vechi şi că le datora o parte din frumoasele lui descoperiri. într-adevăr, ilustrul Chevreul ştia sâ citească printre rânduri multe informaţii care trecuseră neobservate până la el“. Unul din profesorii cei mai vestiţi ai ştiinţei chimice,

Marcellin Berthelot, nu s-a mulţumit deloc să adopte opinia Şcolii. Contrar multora dintre colegii săi, care vorbeau cu îndrăzneala de al-chimie fără sâ o cunoască, el şi-a consacrat douăzeci de ani studiului perseverent al textelor originale, greceşti şi arabe. Şi, din această lungă relaţie cu vechii maeştri, se naşte în el convingerea că „principiile hermetice, în ansamblul lor, pot fi susţinute la fel ca teoriile modeme cele mai bune“. Dacă n-am fi împiedicaţi de promisiunea pe care le-am făcut-o, am putea adăuga acestor savanţi numele unor somităţi ştiinţifice cucerite cu totul de arta lui Hermes, dar pe care însăşi situaţia lor îi obligă să n-o practice decât în secret.

---

30 Ernest Bosc, *Dictionnaire d'Orientalisme, d'Occultisme et de Psychologie.* Voi. 1, art. *Alchimie.*

31 Chevreul a lăsat moştenire biblioteca lui hermetică Muzeului de Istorie Naturală.

în zilele noastre, deşi unitatea substanţei - bază a doctrinei predate din Antichitate de toţi alchimiştii - este acceptată şi în mod oficial consacrata, se pare, totuşi, că ideea transmutaţiei a urmat aceeaşi dezvoltare. Faptul este cu atât mai surprinzător cu cât nu s-ar putea admite una fără a imagina posibilitatea celeilalte. Pe de altă parte, având în vedere vechimea extraordinară a tezei hermetice, am avea motiv să credem că, în cursul secolelor, ea a putut fi confirmată de experienţa. Este adevărat că savanţii fac în general puţin caz de argumentele de acest ordin; mărturiile cele mai credibile şi mai bine etalate li se par suspecte şi fie le igorâ, fie îşi exprimă dezinteresul faţă de ele. Ca să nu fim acuzaţi că le atribuim vreo intenţie răuvoitoare care le denaturează gândirea şi pentru a-i permite cititorului să judece singur, supunem aprecierii lui opiniile savanţilor şi ale filosofilor moderni cu privire la subiectul care ne preocupă. Jean Finot[32], făcând apel la oameni competenţi, le-a adresat următoarea întrebare: *în starea actuală a ştiinţei, transmutaţia metalică este ea posibilă sau realizabilă? Poate fi ea considerată chiar ca realizată, având în vedere cunoştinţele noastre?* lata răspunsurile pe care le-a primit:

Doctor Max Nordeau: „Permiteţi-mi să mă abţin de la orice discuţie privind transmutaţia materiei. Adopt dogma (căci este una) unităţii acesteia, ipoteza evoluţiei elementelor chimice, de la sarcina atomică cea mai uşoară către cea mai grea, şi chiar teoria - imprudent numită lege - periodicităţii a lui Mendeleev. Nu neg *posibilitatea teoretică* de a reface în mod artificial, prin mijloace de laborator, o parte a acestei evoluţii, produsă în mod natural în *miliarde şi bilioane de ani* de forţele cosmice, şi de a transforma în aur metale mai uşoare. Dar *nu cred că secolul nostru va fi martor al realizării visului alchimiştilor* "

Henri Poincare: „Ştiinţa nu poate şi nu trebuie să spună *niciodată!* E posibil ca într-o zi să se descopere principiul fabricării aurului, dar deocamdată *problema nu pare rezolvată*."

Doamna Mărie Curie: „Dacă este adevărat că au fost observate nişte transformări atomice spontane în cazul corpurilor radioactive (semnalarea pe care o faceţi, că aceste corpuri produc heliu, este întru totul exactă), vă putem asigura, pe de altă parte, că *nicio transformare a*

[32] Cf. *La Revue*, nr. 8, 15 septembrie 1912, pp. 162 şi urm.

unui corp simplu n-a fost încă obţinută prin efortul oamenilor **şi graţie dispozitivelor imaginate de ei. Aşadar, în momentul de faţă, este complet inutil să ne gândim la consecinţele posibile ale fabricării aurului."**

Gustave Le Bon: *„JEste posibil să transformăm oţelul în aur* **aşa cum transformăm, să zicem, uraniul în radiu şi în heliu, dar *aceste transformări nu vor avea efect, după toate aparenţele, decât pe miliar- dimi de miligrame*** **şi, atunci, ar fi mult mai simplu să se extragă aurul din mare, pentru că oricum conţine tone.“**

Zece ani mai târziu, o revistă de popularizare ştiinţifică[33], efectuând aceeaşi anchetă, publica opiniile următoare:

Charles Richet, profesor la Facultatea de Medicină, membru al Institutului, deţinător al premiului Nobel: „Mărturisesc că nu am nicio opinie în privinţa acestei chestiuni."

Urbain şi Jules Perrin: „Exceptând o revoluţie în arta exploatării forţelor naturale, *aurul sintetic - dacă nu este o himeră - nu va merita osteneala de a fi exploatat industriali*

Charles Moureu: *.Fabricarea aurului nu este o ipoteză absurdă! Aproape că e singura afirmaţie pe care o poate emite un savant veritabil. .. Un savant nu afirmă nimic* **a priori... *Transmutaţia este un fapt pe care îl constatăm în fiecare zi.“***

Acestei ultime păreri atât de curajos exprimate, apreciere a unei minţi îndrăzneţe dotate cu cel mai nobil spirit ştiinţific şi cu un sens profund al adevărului, îi vom opune o alta, de o calitate foarte diferită. Este aprecierea lui Henri Le Châtelier, membru al Institutului, profesor de chimie la Facultatea de Ştiinţe. „Refuz categoric", scrie ilustrul maestru, „orice interviu cu privire la aurul sintetic. Consider că *acesta trebuie să provină din niscaiva tentative de escrocherie, precum faimoasele diamante Lemoine.“*

într-adevâr, nu s-ar putea exprima în mai puţine cuvinte şi mai nepoliticos atâta dispreţ faţă de vechii Adepţi, maeştri veneraţi ai al-chimiştilor actuali. Pentru autorul nostru, care, fără îndoială, n-a deschis niciodată o carte hermetică, *transmutaţia* **este sinonimă cu *şarlatania.*** **Ca discipol al acestor mari dispăruţi, pare destul de normal**

---

[33] *Je sais tout.* „La fabrication synthetique de l'or est-elle possible?" nr. 194, 15 februarie 1922.

că trebuia să le moştenesc reputaţia supărătoare. Ce contează, asta-i gloria noastră, singura de altfel pe care găseşte de cuviinţă sa ne-o acorde, atunci când găseşte oportunitatea, ignoranţa academica, mândră de flecuşteţele ei: cruci, însemne, frunze de palmier şi diplome. Dar să lăsăm măgarul să-şi poarte cu gravitate relicvele şi sa ne întoarcem la subiectul nostru.

Răspunsurile pe care le-am citit - cu excepţia celui dat de Charles Moureu - sunt asemănătoare în esenţă. Ele provin din aceeaşi sursă. Spiritul academic le-a dictat. Savanţii noştri acceptă *posibilitatea teoretică* a transmutaţiei, dar refuză sa creadă în *realitatea ei materială.* Neagă după ce au afirmat. Este un mijloc comod de a rămâne în expectativă, de a nu te compromite şi de a nu ieşi din domeniul relativităţilor.

Putem să ne bazăm pe transformările atomice care au efect pe câteva molecule de substanţă? Cum sâ le recunoaştem o valoare absoluta dacă nu putem să le controlam indirect, pe câi ocolite? Să fie

asta o simpla concesie pe care modernii le-o fac anticilor? Dar n-am auzit niciodată ca ştiinţa hermetică să fi cerut de pomană. Ştim că era destul de bogată în observaţii, destul de înzestrată cu fapte pozitive pentru a nu fi constrânsă să cerşească. De altfel, ideea teoretică pe care chimiştii noştri o susţin astăzi aparţine, fără îndoială, alchimiştilor. Este bunul lor propriu şi nimeni nu va putea să le refuze beneficiul unei întâietăţi recunoscute de cincisprezece secole. Oamenii aceştia sunt primii care i-au demonstrat realizarea efectivă, ieşită din unitatea substanţei, baza invulnerabilă a filosofiei lor. în plus, întrebăm de ce ştiinţei actuale, dotate cu mijloace numeroase şi eficace, cu metode riguroase sprijinite de un utilaj precis şi perfecţionat, i-a luat atâta timp până să recunoască veridicitatea principiului hermetic? în consecinţă, suntem îndreptăţiţi să conchidem că vechii alchimişti, prin procedee foarte simple, descoperiseră, totuşi, experimental dovada formală capabilă să impună ca un adevăr absolut conceptul transmutaţiei metalice. Predecesorii noştri n-au fost nici smintiţi, nici impostori, iar ideea-mamă care le-a călăuzit lucrările, chiar aceea care se infiltrează în sferele ştiinţifice ale epocii noastre, este străină de principiile ipotetice cărora le ignoră fluctuaţiile şi schimbările.

Afirmăm aşadar, fără parti pris, că marii savanţi ale căror opinii le-am reprodus se înşală atunci când neagă rezultatul lucrativ al transmutaţiei. Se înşală asupra constituţiei şi calităţilor profunde ale materiei, chiar dacă ei cred că au sondat toate misterele. Din păcate, complexitatea teoriilor lor, noianul de vorbe prin care încearcă sâ explice inexplicabilul şi mai ales influenţa primejdioasă a unei educaţii materialiste îi împing sâ caute foarte departe ceea ce e sub nasul lor. Matematicieni majoritatea, ei pierd în simplitate, în bun-simţ, ceea ce câştigă în logică umană, în rigoare matematică. Ei visează sâ întemniţeze natura într-o formulă, să pună viaţa în ecuaţie. Astfel, prin deviaţii succesive, ajung sâ se îndepărteze în mod inconştient de adevărul simplu, confirmând cuvântul dur al Evangheliei: „Au ochi ca să nu vadă şi minte ca să nu înţeleagă!"

Ar fi posibil să-i readucem pe aceşti oameni la o concepţie mai puţin complicată a lucrurilor, să-i ghidăm pe aceşti rătăciţi către lumina spiritualităţii care le lipseşte? O să încercăm şi vom spune mai întâi, pentru cei care vor dori sâ ne urmeze, că *natura nu se studiază nicidecum în afara activităţii ei.* Analiza moleculei şi a atomului nu *ne* învaţă nimic. Ea este incapabilă sâ rezolve problema cea mai grea pe care şi-o poate propune un savant: care este esenţa acestui dinamism invizibil şi misterios ce însufleţeşte substanţa? Ce ştim efectiv despre viaţă, dacâ nu faptul câ îi găsim consecinţa fizică în fenomenul mişcării? Or, aici, pe pământ, totul este viaţă şi mişcare. Activitatea vitală, foarte evidentă la animale şi vegetale, nu este mai puţin vizibila în regnul mineral, deşi presupune o atenţie mai ascuţită din partea observatorului. Metalele sunt, într-adevăr, corpuri vii şi sensibile, după cum stau mărturie termometrul cu mercur, sărurile de argint, fluorurile etc. Ce sunt dilataţia şi contracţia, dacâ nu două efecte ale dinamismului metalic, două manifestări ale vieţii minerale? Totuşi, filosoful nu se mulţumeşte doar să constate alungirea unei bare de fier supuse căldurii, el trebuie sâ cerceteze ce *voinţă ocultă* obligă metalul să se dilate. Se ştie că acesta, sub influenţa radiaţiilor calorice, îşi deschide porii, îşi destinde moleculele, creşte în suprafaţă şi volum; înfloreşte oarecum, aşa cum facem şi noi, sub acţiunea binefăcătoare a efluviilor solare. Aşadar, nu se poate nega faptul că o asemenea reacţie ar avea o cauză profundă, imaterială, căci, fără acest impuls, n-am putea explica ce altă forţă ar obliga particulele cristaline să-şi părăsească *aparenta lor inerţie.* Această *voinţă metalică,* sufletul însuşi al metalului, este pusă în evidenţă cât se poate de limpede într-una din cele mai frumoase experienţe făcute de Ch.-Ed. Guillaume. O bară de oţel calibrat este supusă unei tracţiuni continue şi progresive a cărei forţă este înregistrată cu ajutorul unui dina- mograf. Când bara e gata să cedeze, ea manifesta o îngustare al cărei loc este semnalat cu exactitate. Se încetează extensia şi bara revine la dimensiunile ei iniţiale, apoi testul este reluat. De data asta, îngustarea se produce într-un punct diferit de primul. Urmând aceeaşi tehnică, se remarcă faptul că toate punctele au fost în mod succesiv încercate, cedând unul după altul aceleiaşi tracţiuni. Or, dacă se calibrează pentru ultima oară bara de oţel, reluându-se experienţa de la început, se

constată că trebuie folosită o forţă mult mai mare decât prima pentru a provoca reapariţia simptomelor de ruptură. In urma acestor teste, Ch.-Ed. Guillaume conchide, cu îndreptăţire, că metalul s-a comportat aşa cum ar fi făcut-o un corp organic: şi-a întărit succesiv toate părţile slabe şi şi-a mărit intenţionat coerenţa pentru a-şi apăra mai bine integritatea ameninţată. O învăţătură analogă rezultă din studiul compuşilor salini cristalizaţi. Dacă spargem muchia unui cristal oarecare şi îl aruncăm, astfel mutilat, în apa mării care I-a produs, vedem nu doar că îşi repară numaidecât rana, dar şi că se măreşte cu o viteză mai crescută decât a celorlalte cristale intacte, rămase în aceeaşi soluţie. Descoperim încă o dovadă evidenta a vitalităţii metalice în faptul că, în America, şinele de cale ferată prezintă, aparent fără motiv, efectele unei evoluţii ciudate. Nicăieri în altă parte deraierile nu sunt mai frecvente, iar catastrofele mai inexplicabile. Inginerii însărcinaţi să studieze cauzele acestor multiple rupturi le pun pe seama „îmbătrânirii premature" a oţelului. Probabil, sub influenţa condiţiilor climaterice speciale, metalul *îmbătrâneşte* repede, devreme, şi îşi pierde elasticitatea, maleabilitatea, rezistenţa; statornicia şi coeziunea par diminuate atât de mult, încât îl fac uscat şi casant. De altfel, această degenerescenţă metalica nu se limitează doar la şine; ea face ravagii şi pe plăcile de blindaj ale cuirasatelor, care sunt în general înlăturate după câteva luni de folosire. Supuse testului, s-a constatat cu surprindere că se sparg în mai multe bucăţi dacă sunt lovite cu o simpla ghiulea de spart fonta. Slăbirea energiei vitale, fază normală şi caracteristică de decrepitudine, de senilitate a metalului, este semnul care-i precede moartea apropiată. Or, moartea, corolar al vieţii, fiind consecinţa directă a naşterii, rezultă că metalele şi mineralele sunt supuse legii predestinării care guvernează toate fiinţele create. A se naşte, a trăi şi a muri sau a se transforma sunt cele trei stadii ale unei perioade unice care cuprinde întreaga activitate fizică. Şi cum această activitate are funcţia esenţială de a se reînnoi, de a se continua şi de a se reproduce de la o generaţie la alta, suntem determinaţi să credem că metalele poartă în ele, la fel ca animalele şi vegetalele, facultatea de a-şi multiplica specia.

Acesta este adevărul analogic pe care alchimia s-a străduit sâ-1 practice, deopotrivă cu ideea hermetică pe care ni s-a părut necesar s-

o punem mai întâi în relief. Astfel, filosofia ne învaţă şi experienţa ne demonstrează că metalele, graţie propriei lor seminţe, pot fi reproduse şi dezvoltate cantitativ. Este, de altfel, ceea ce cuvântul Domnului ne dezvăluie în Geneză, atunci când Creatorul transmite o parte din activitatea lui creaturilor ieşite din propria lui substanţă. Căci îndemnul divin *creşteţi şi vă înmulţiţi* nu se aplică doar omului, el vizează totalitatea fiinţelor vii răspândite în întreaga naturâ.

CABALA HERMETICĂ

Alchimia este întunecată doar pentru ca este ascunsă. Filosofii care au vrut să transmită posterităţii conţinutul doctrinei şi fructul trudei lor s-au ferit sâ divulge arta, prezentând-o sub o formă comună, pentru ca profanul să nu o poată folosi în mod greşit. Aşa că, prin capacitatea de înţelegere pe care o presupune, prin misterul enigmelor şi prin opacitatea parabolelor ei, această ştiinţă s-a văzut surghiunită printre reverii, iluzii şi himere.

Sigur, cărţile vechi, îngălbenite de vreme, nu se lasă înţelese cu uşurinţă. Să pretinzi câ le poţi citi ca pe cele ale epocii noastre ar fi o iluzie. Totuşi, prima impresie pe care o ai, oricât de ciudata şi confuză ar părea, nu rămâne mai puţin vibrantă şi persuasivă. Ghiceşti, dincolo de limbajul alegoric şi abundenţa unei terminologii echivoce, acea rază de adevăr, acea convingere profundă născută din fapte sigure, atent observate şi care n-au nimic de-a face cu speculaţiile fanteziste ale imaginaţiei pure.

Ni se va aduce fără îndoială obiecţia câ cele mai bune lucrări hermetice au multe lacune, sunt pline de contradicţii, conţin reţete false; ni se va spune că *modus operandi* variază de la autor la autor şi că, dacă dezvoltarea teoretică este aceeaşi la toţi, din contră, descrierile

corpurilor folosite prezintă rar o similitudine riguroasă între ele. O sâ vâ răspundem că filosofii nu dispuneau de alte resurse, pentru a ascunde de unii ceea ce voiau să le arate altora, decât acest noian de metafore, de simboluri diverse, această prolixitate de termeni, de formule neobişnuite scrise din fuga condeiului,

exprimate într-un limbaj destinat celor însetaţi de cunoaştere sau smintiţilor. Cât despre argumentul referitor la practică, el cade de la sine din simplul motiv că, materia iniţială putând fi văzută doar sub unul din multiplele ei aspecte, pe care le ia în timpul experienţei, iar artiştii nedescriind niciodată decât o parte a tehnicii lor, se pare că existau tot atâtea procedee distincte câţi scriitori în domeniu.

La urma urmei, nu trebuie să uităm că tratatele ajunse până la noi au fost compuse în timpul celei mai frumoase perioade din istoria alchimiei, cea a ultimelor trei secole ale Evului Mediu. Or, în această epocă, spiritul popular, impregnat de misticismul oriental, era atras de rebus, de voalul simbolic, de expresia alegorică. Această deghizare flata instinctul de frondă al poporului şi dădea apă la moară ver- vei satirice a nobililor. Astfel că el cucerise favoarea generală şi era întâlnit peste tot, bine fixat pe diferite trepte ale scării sociale. Strălucea în vorbe de spirit în conversaţiile oamenilor cultivaţi, nobili sau burghezi, şi se vulgariza în calamburile puerile ale cerşetorului, împodobea firma prăvăliaşilor cu rebusuri pitoreşti şi punea stăpânire pe blazon, stabilindu-i regulile exoterice şi protocolul; impunea artei, literaturii şi, mai ales, ezoterismului costumul lui pestriţ de imagini, enigme şi embleme.

El ne-a adus această varietate de firme ciudate, multe şi bizare, care continuă să confere un caracter atât de original producţiilor franţuzeşti medievale. Nimic nu şochează mai mult modernismul nostru decât aceste pancarte de cârciumari bălăngânindu-se pe un ax de fier; recunoaştem doar litera O urmata de un K tăiat de o liniuţă. Dar chefliul din secolul al XIV-lea n-avea niciun dubiu şi intra fără să ezite în marea cârciumă, *au grand cabaret.* Hangiii arborau adesea un leu înţepenit într-o pozâ heraldică, ceea ce, pentru peregrinul în căutare de adăpost, simboliza că „aici poţi să dormi“, graţie sensului dublu al

imaginii: *au lit on dort*[34]. Edouard Foumier[35] ne aduce la cunoştinţă că, în Paris, strada *B out-du-Monde* exista şi în secolul al XVH-lea. , Acest nume", adaugă autorul, „care îi venea de la faptul că era foarte aproape de zidul de incintă al oraşului, fusese figurat sub formă de rebus pe firma unei taverne. Unde vedeai un *os,* un ţap, *bouc,* o buhâ (pasâre), *duc,* un glob pământesc, *monde*[36].

Alături de blazonul constituit din armoariile nobleţii ereditare, descoperim un altul ale cărui arme sunt doar sugestive şi tributare rebusului. Acesta din urmă îi semnalează pe plebeii ajunşi, graţie averii, la rangul de personaje de condiţie bună. Astfel, Frangois Myron, edil parizian la 1604, avea pe blazon „o oglindă rotunda pe fond roşu", *„jniroir rond".* Un parvenit din aceeaşi categorie, superior al mănăstirii Sfântul-Bartolomeu din Londra, stareţul Bolton - care a avut această funcţie din 1532 până în 1539 -, pusese să-i fie sculptate armele pe bovindoul triforiului, de unde supraveghea pioasele exerciţii ale călugărilor săi. Se vede aici săgeata *(boit)* străpungând un butoiaş *(tun),* de unde *Bolton* (imaginea III). în cartea sa, *Enigmele străzilor din Paris,* Edouard Foumier, pe care l-am citat mai înainte, după ce ne-a făcut cunoscută gâlceava dintre Ludovic al XlV-lea şi Louvois, din timpul construirii Hotelului Invalizilor, acesta din urmă dorind să-şi pună „armele" alături de cele ale regelui şi lovindu-se de ordinele contrare ale monarhului, ne spune că Louvois „a găsit altă modalitate de a-şi statornici amintirea pe edificiul Invalizilor, într-o manieră imuabilă şi grăitoare".

„Intraţi în curtea de onoare a Hotelului şi priviţi mansardele care încoronează faţadele monumentalului cadrilater; când ajungeţi la a

---

[34] Expresia *au lit on dort* - „in pat se doarme" - este omofona cu *au Hon dort* - „la leu (se) doarme" (n. tr.).

[35] Edouard Foumier, *Enigmes des rues de Paris,* E. Dentu, Paris, 1860.

[36] Sintagma *Au Bout du Monde* (la capătul lumii) este omofonâ cu înşiruirea de cuvinte as, *bouc, duc, monde,* (n. tr.)

in. Londra - Biserica Sfântul-Bartolomeu. Triforium Marea fereastră a stareţului Bolton

cincea dintre cele care se aliniază în vârful traveei orientale de lângă biserică, examinaţi-o bine. Aici e sculptat un lup, cu jumătate de corp. Labele se năpustesc către deschizătura ochiului de bou, pe care îl înconjoară; capul este pe jumătate ascuns sub o ramură de palmier şi ochii sunt fixaţi cu ardoare pe solul curţii. Există aici, fârâ să va puteţi da seama de asta, un calambur monumental, aşa cum se făcea atât de des pentru armele sugestive, şi, în acest calambur de piatră, se află revanşa, satisfacţia vanitosului ministru. Acest lup priveşte, *ce loup voit;* asta este emblema lui! Ca sâ nu existe nicio îndoială, a pus sâ fie sculptat pe mansarda din dreapta lui un butoi cu praf de puşcă făcând explozie, simbol al războiului al cârui impetuos ministru a fost; pe mansarda din stânga, un smoc de pene de struţ, atribut al unui înalt şi puternic senior, aşa cum pretindea câ este. Şi pe alte două mansarde ale aceleiaşi travee, o bufniţă şi un liliac, pâsâri simbolizând vigilenţa, marea lui virtute. Colbert, a cârui avere avea aceeaşi origine ca cea a lui Louvois şi care nu avea mai puţine pretenţii vanitoase de noblete, adoptase drept emblemă năpârca

(coluber), **aşa cum Louvois alesese lupul."**

Gustul pentru rebus, ultim ecou al limbii sacre, s-a diminuat considerabil în zilele noastre. Nu mai e cultivat şi abia dacă-i mai interesează pe şcolarii generaţiei actuale. încetând sâ mai furnizeze ştiinţei blazonului mijlocul de a descifra enigmele, rebusul şi-a pierdut valoarea ezoterică pe care o avea odinioară. îl găsim astâzi expediat în ultimele pagini ale revistelor unde, ca divertisment recreativ, rolul lui se limitează la expresia figurata a câtorva proverbe. Abia dacă se remarcă, din când în când, o aplicaţie regulată, dar frecvent orientată spre un scop de reclamă, a acestei arte decăzute. Astfel, o mare firmă modemâ, specializată în realizarea de maşini de cusut, a adoptat pentru publicitate un afiş foarte cunoscut. El reprezintă o femeie care stă pe scaun, lucrând la maşina, în centrul unui S maiestuos. Se vede în asta mai ales iniţiala fabricantului, deşi rebusul este clar şi transparent: ***această femeie care coase este însărcinată,*** **ceea ce este o aluzie la cât de silenţios este mecanismul.**

Timpul, care devorează şi erodează operele umane, n-a cruţat vechiul limbaj hermetic. Indiferenţa, ignoranţa şi uitarea au desăvârşit acţiunea distrugătoare a secolelor. Totuşi, n-ar fi drept să susţinem că el e cu totul pierdut; câţiva iniţiaţi îi conservă regulile, ştiu să profite de resursele pe care le oferă în transmiterea de adevăruri secrete sau îl folosesc ca pe o cheie mnemonică de învăţare.

în anul 1843, recruţii afectaţi la regimentul 46 infanterie, în garnizoana Parisului, puteau întâlni în fiecare săptămână, traversând curtea cazărmii Louis-Philippe, un profesor puţin obişnuit. Potrivit unui martor ocular - unul din bunicii mei, subofiţer în acea perioadă şi care îi urma cu asiduitate lecţiile -, era un bărbat încă tânăr, dar cu o ţinută neîngrijită, cu păr lung revărsându-se în bucle pe umeri şi a cărui fizionomie, foarte expresivă, purta amprenta unei remarcabile inteligenţe. Seara, le preda istoria Franţei militarilor care doreau, în schimbul unei

mici retribuţii, şi folosea o metoda despre care spunea că e *cunoscută din cea mai îndepărtată Antichitate.* în realitate, acest curs atât de seducător pentru auditorii săi era bazat pe *cabala fonetică tradiţională*[37].

Câteva exemple, alese dintre cele pe care le-am păstrat în amintire, o să vă ajute să vă faceţi o părere despre procedeu.

După un scurt preambul despre zeci de semne convenţionale destinate, prin forma şi asamblarea lor, regăsirii tuturor datelor istorice, profesorul trasa pe tablă un grafic foarte simplificat. Această imagine, care se întipărea cu uşurinţa în memorie, era oarecum simbolul complet al epocii studiate.

Primul dintre desene arăta un personaj stând în picioare în vârful unui turn şi ţinând în mână o torţă. Pe o linie orizontală, ce reprezenta figurativ solul, se aflau unul lângă altul trei accesorii: un scaun, o crosă, o farfurie. Explicaţia schemei era simplă. Ceea ce bărbatul ţinea ridicat în mână servea drept far: *phare a main, Phara- mond*[2]. Tumul care îl susţine indică cifra 1: Pharamond a fost, zice-se, *primul rege* al Franţei. In sfârşit, scaunul, hieroglifă a cifrei 4, crosa, cea a cifrei 2, şi farfuria, semn al lui zero, dau numărul 420, data la care se presupune că a urcat pe tron suveranul legendar.

Clovis - nu ştiam asta - era din categoria acelor copii insuportabili cu care n-o scoţi la capăt decât folosind o metodă dură. Turbulent, agresiv, bătăios, gata să spargă tot, el căuta mereu motiv de râcă. Atât pentru a-l potoli, cât şi ca măsură de precauţie, părinţii lui îl ţintuiseră pe scaun. Toată curtea ştia că era închis, strâns cu şurubul, *dos a vis, Clovis.* Scaunul şi două

---

[37] Exista aici o identitate absoluta de figuraţie şi de sens cu o cabala exprimata în gravurile din unele lucrări vechi, în *Songe de Polyphile* îndeosebi. Regele Solomon este reprezentat aici tot printr-o *mână* care ţine o ramură de *salcie: saule amain, Salomon.* O margaretă, *marguerite,* semnifică „mă regretă", *me regrette* etc. Tot astfel se cuvine să analizăm *zicerile* şi *maniera de a vorbi a Iui Gargantua şi Pantagruel,* dacă vrem să ştim tot ce este „ascuns" în opera marelui iniţiat care a fost Rabelais.

animale vânate puse pe pământ furnizau data 466.

Clotaire, care era de o natură indolentă, îşi plimba melancolia pe un câmp înconjurat de ziduri. Nefericitul era astfel închis pe pământul lui, *dos* dans sa *teme:* Clotaire.

Chilperic se zbătea - nu mai ştim din ce cauză - într-o tigaie, ca un simplu peştişor, urlând cât îl ţinea gura: Mă prăpădesc!, *fy peris!,* de unde Chilperic.

Dagobert împrumuta aspectul exterior nu prea paşnic al unui războinic ameninţând cu o dagâ, *dague,* şi îmbrăcat cu o cămaşă lungă de zale, *haubert.*

Lui Ludovic cel Sfânt îi plăceau foarte tare - cine ar fi crezut-o? - luciul şi strălucirea monedelor de aur proaspăt bătute; astfel că îşi petrecea timpul liber topindu-şi vechii ludovici, *louis,* ca să aibă unii noi, *neufs:* Louis IX.

Cât despre micuţul caporal - grandoare şi decadenţă -, blazonul lui nu necesita folosirea niciunui personaj. O masă acoperită cu o faţă de masă, *nappe,* pe care era pusă o banalâ cratiţă, *poelon,* erau suficiente pentru a-l identifica. *Nappe et poelon,* Napoleon...

Aceste calambururi, aceste jocuri de cuvinte asociate sau nu cu rebusul, le serveau iniţiaţilor drept intermediar pentru conversaţiile lor. în lucrările acroamatice, erau folosite anagramele când pentru a masca personalitatea autorului, când pentru a deghiza prin ele titlul şi a-i ascunde profanului intenţia directoare. Este cazul în special al unei cărticele foarte ciudate şi atât de abil *încuiate,* încât îţi este imposibil să afli care îi este subiectul. îi este atribuită lui Tiphaigne de la Roche şi poartă acest titlu straniu *Amilec sau sămânţa de oameni*'. Este o combinaţie de anagramă şi calambur. Trebuie să *citim Alcmie sau sămânţa lui Aum.* Neofiţii vor afla că e vorba de un veritabil tratat de alchimie, pentru că, în secolul al XlII-lea, se scria *alkimie, al- kemie, alkmie*; că punctul ştiinţific dezvăluit de autor se referă la extracţia spiritului închis în materia primară, sau *fecioara fdosoficâ,* ce

poartă acelaşi semn cu Fecioara celestă, monograma AUM; şi că această extracţie trebuie sâ se facă printr-un procedeu analog cu cel care îţi permite să separi *smântână din lapte,* ceea ce susţin, de altfel, Basil Valentin, Tollius, Filalet şi personajele din *Liber Mutus - Cartea mută.* Ridicând voalul de pe titlul pe care-l acoperă, vedem cât de sugestiv este, fiindcă anunţă divulgarea secretului medieval, specific obţinerii acestei *smântâni din laptele de fecioară,* pe care puţini cercetători au avut fericirea să-i posede. Tiphaigne de la Roche, deşi aproape necunoscut, a fost, totuşi, unul din cei mai de seamă savanţi *Adepţi* ai secolului al XVIII-lea. într-un alt tratat, intitulat *Giphantie* (anagramă a lui *Tiphaigne),* el descrie perfect procedeul fotografic şi aratâ câ era la curent cu operaţiunile chimice privind developarea şi fixarea imaginii, cu un secol înainte de descoperirea lui Daguerre şi Niepce de Saint-Victor.

Printre anagramele destinate să ascundă numele autorilor lor, o semnalăm pe cea a lui Limojon de Saint-Didier: *Dives sicut ardens,* adicâ *Sanctus Didiereus,* şi deviza Preşedintelui d'Espagnet: *Spes mea est in agno (Speranţa mea este în cunoaştere).* Alţi filosofi au preferat să îmbrace pseudonime cabalistice, referindu-se mai direct la ştiinţa pe care o profesau. Basil Valentin combină grecescul BacriAeug, *rege,* cu latinescul *Valens, puternic,* pentru a arăta puterea surprinzătoare a pietrei filosofale. Irineu Filalet, Irenaeus Philaletes, apare compus din trei cuvinte greceşti: EiQr)vaog, *paşnic,* (ţ)iAog, *prieten,* şi aArjGeia, *adevăr,* Filalet se prezintă astfel ca *paşnicul prieten al adevărului.* Grasseus îşi semnează lucrările cu numele Hor- tulain, însemnând *grădinarul (hortulanus) - grădini maritime,* are grijă el să sublinieze. Ferrari este un călugăr *fierar (ferrarius)* care lucrează cu metalele. Musa, discipol al lui Calid, este Mucttt|<;, *Iniţiatul,* în timp ce maestrul lui - maestrul nostru, al tuturor - este căldura degajata de athanor (lat. *calidus, fierbinte),* Haly indică *sarea,* în greceşte «Ac;, iar *Metamorfozele* lui Ovidiu sunt cele ale *oului filo-*

sofilor (ovum, ovi). **Archealus este mai degrabă un titlu de lucrare decât un nume de autor; înseamnă *principiul pietrei,* din grecescul**

Aoxr|, *principiu,* şi Aaog, *piatră.* Marcel Palingene combină Mars, *fierul,* qÂLog, *soarele* şi *Palingenesia, regenerare,* pentru a arăta că el realiza regenerarea soarelui sau a aurului prin fier. Jean Austri, Gra- tian, Etienne îşi împart *vânturile (austri),* graţia *(gratia)* şi coroana *(Lxe* cfxivoc;, Stephanus). Famanus adoptă drept emblemă faimoasa *castană,* atât de *renumită* printre înţelepţi (Fama-nux), iar Jean de Sacrobosco are în vedere mai ales misteriosul *lemn sfinţit, bois consacre.* Cyliani este echivalentul lui Cyllenius sau *Cyllene, muntele lui Mercur,* care a făcut ca acest zeu să fie supranumit cyllenian. Cât despre modestul Gallinarius, el se mulţumeşte cu *coteţul* şi curtea de păsări, unde puişorul galben, ieşit dintr-un ou de galinacee neagră, va deveni repede mirifica noastră găină cu ouă de aur...

Fără a abandona complet aceste artificii de lingvistică, vechii maeştri au folosit în redactarea tratatelor lor mai ales *cabala herme- tică,* pe care o mai numesc şi *limba păsărilor, a zeilor* sau *ştiinţă veselă, gaya scienza.* Astfel, ei au putut să ascundă vulgului principiile ştiinţei lor, îmbrâcându-le într-o formă cabalistică. Acesta este un lucru indiscutabil şi foarte cunoscut. Dar ceea ce e în general ignorat e faptul că idiomul din care autorii îşi împrumută termenii este greaca arhaică, limba mamă conform majorităţii discipolilor lui Hermes. Motivul pentru care nu-ţi dai seama că a existat o intervenţie cabalistică este tocmai acela că franceza provine direct din greacă. în consecinţă, întrucât toate vocabulele alese în limba noastră pentru a defini anumite secrete au *echivalentele lor ortografice sau fonetice greceşti,* e suficient să le cunoşti bine pe acestea din urmă pentru a descoperi imediat sensul exact, restabilit al celor dintâi. Căci dacă, în ceea ce priveşte fondul, limba franceză este cu adevărat elenică, semnificaţia ei s-a modificat de-a lungul secolelor, pe măsura ce se îndepărta de sursa ei şi înainte de transformarea radicală la care a supus-o Renaşterea, *decadenţă* ascunsă sub cuvântul *reformă.*

Impunerea cuvintelor greceşti disimulate sub termenii francezi corespondenţi, de formă asemănătoare, dar cu sens mai mult sau

mai

puţin modificat, îi permite investigatorului sâ înţeleagă cu uşurinţă gândirea intimă a maeştrilor şi îi oferă cheia sanctuarului hermetic. E modalitatea pe care am folosit-o şi eu, după exemplul celor din vechime, şi la care am recurs frecvent în analiza operelor simbolice lăsate moştenire de strămoşii noştri.

Fără îndoială, mulţi filologi nu-mi vor împărtăşi opinia şi vor rămâne convinşi, dimpreună cu masa populară, câ limba noastră este de origine latină, şi asta doar fiindcă au primit această informaţie când erau pe băncile colegiului. Şi eu am crezut şi am acceptat mult timp ca expresie a adevărului ceea ce mă învăţau profesorii mei. Doar mai târziu, căutând dovada acestei filiaţii cu totul convenţionale, a trebuit sâ recunosc vanitatea eforturilor mele şi sâ resping eroarea nâscută din prejudecata clasică. Astăzi, nimic n-ar putea să-mi clatine convingerea, confirmată de sute de ori, de succesul obţinut în ordinea fenomenelor materiale şi a rezultatelor ştiinţifice. De aceea afirm răspicat, fârâ a nega introducerea de elemente latine în idiomul nostru după cucerirea romană, că *limba noastră este de origine greacă,* că *suntem eleni* sau, mai exact, *pelasgi.*

Apărătorilor neolatinismului - Gaston Paris, Littre, Menage - li se opun acum personalităţi mai clarvăzătoare, cu spirit larg şi liber, ca Hins, J. Lefebvre, Louis de Fourcaud, Granier de Cassagnac, abatele Espagnolle (J.-L. Dartois) etc. Mă alătur bucuros lor, fiindcă, în ciuda aparenţelor, ştiu câ au văzut just, au judecat bine, câ urmează calea simplă şi dreaptă a adevărului, singura capabilă sâ conducă la mari descoperiri.

„în 1872", scrie J.-L. Dartois[38], „Graniee de Cassagnac, într-o lucrare de o erudiţie fantastică şi scrisă într-un stil agreabil, care se intitulează *Histoire des origines de la langue frangaise,* ne convinge de deşertăciunea tezei neolatinismului, care pretinde a dovedi câ franceza provine din latina evoluată. El a arătat că teza

[38] J.-L. Dartois, *Le Neo-Iatinisme,* Paris, Societe des Auteurs-Editeurs, 1909, p. 6.

nu putea fi susţinută, că şoca istoria, logica, bunul-simţ şi, în sfârşit, că idiomul

nostru o respingea[39]... Câţiva ani mai târziu, Hins dovedea la rândul său, într-un studiu foarte documentat apărut în *Revue de Linguis- tique,* că din toate lucrările neolatinismului nu reieşea decât asemănarea, şi nu filiaţia limbilor aşa-zise neolatine... în sfârşit, J. Lefebvre, în două articole remarcabile şi foarte citite, publicate în iunie 1892 în *Nouvelle Revue,* demolează din temelii teza neolatinismului, stabilind că abatele Espagnolle, în lucrarea lui *Origine du frangais,* avea dreptate când afirma că limba noastră, aşa cum întrevăzuserâ cei mai mari savanţi ai secolului al XVI-lea, era de origine greacă şi că dominaţia romană în Galia nu făcuse decât să o acopere cu un strat subţire de latină fără să-i altereze deloc geniul." Mai departe, autorul adaugă: „Dacâ le cerem neolatiniştilor să binevoiascâ sâ ne explice cum a putut poporul galez, care numâra cel puţin şapte milioane de persoane, să-şi uite limba naţională şi sâ înveţe alta, sau mai degrabă să schimbe limba latină în limbă galezâ, ceea ce este mai dificil; cum au putut legionarii, care, majoritatea, nu ştiau nici ei latina şi staţionau în tabere fortificate, separaţi unii de alţii prin spaţii vaste, să devină pedagogi ai triburilor galeze şi să le predea limba Romei, adică sâ facă numai la galezi o minune pe care alte legiuni romane n-au putut s-o înfăptuiască nicăieri în altă parte, nici în Asia, nici în Grecia, nici în Insulele Britanice; în sfârşit, cum au reuşit bascii şi bretonii să-şi conserve idiomurile în timp ce vecinii lor, locuitorii din Beam, Mâine sau Anjou, şi le pierdeau pe ale lor şi erau obligaţi să vorbească latina, ce răspund ei?“ Aceasta obiecţie este atât de gravă, încât chiar Gaston Paris, şeful şcolii, a

---

[39] „Latina, sinteză neruşinată de limbi rudimentare ale Asiei, dar simplu intermediar în lingvistică, un soi de cortină trasă pe scena lumii, a fost o *înşelătorie de proporţii,* favorizată de o fonetica diferita de a noastră, care ascundea furturile şi s-a format probabil după bătălia de la Allia, în timpul ocupaţiei galilor senoni (390-345 î.Hr). - A Champrosay, *Les Ulumine de Cabarose,* Paris, 1920, p. 54.

fost însărcinat să răspundă. „Nu suntem obligaţi noi, neolatinii[44], zice el în esenţa, „să rezolvăm dificultăţile pe care le pot ridică logica şi istoria; noi nu ne ocupăm

decât de *faptul filologic,* iar acest fapt este hotărâtor, fiindcă dovedeşte, el singur, originea latină a francezei, italianei şi spaniolei." „Cu siguranţă[14], îi ripostează J. Lefebvre„ *faptul filologic* ar fi decisiv dacă ar fi stabilit cum trebuie, dar nu este deloc aşa. Cu toate subtilităţile din lume, neolatinismul nu reuşeşte în realitate decât să constate acest adevâr banal, şi anume că există o cantitate destul de mare de cuvinte latineşti în limba noastră. Or, nimeni n-a contestat vreodată asta.[44]

Cât despre faptul filologic invocat - dar deloc demonstrat - de Gaston Paris pentru a încerca să-şi justifice teza, J.-L. Dartois îi arată inexistenţa, sprijinindu-se pe lucrările lui Petit-Radel. *pretinsului* fapt filologic latin[44], scrie el, „i se poate opune faptul filologic grec *evident.* Acest nou fapt filologic, singurul adevărat, singurul demonstrabil, are o importanţă capitală, căci el dovedeşte, incontestabil, că triburile care au venit sâ populeze Occidentul Europei erau colonii de pelasgi şi confirmă frumoasa descoperire a lui Petit-Radel. Se ştie că acest modest savant a citit, în 1802, în faţa Institutului, o lucrare remarcabilă pentru a dovedi că monumentele din blocuri de piatră poliedrice, care se întâlnesc în Grecia, Italia, Franţa şi până hăt în Spania şi care erau atribuite ciclopilor, sunt opera pelasgilor. Demonstraţia a convins Institutul şi nicio îndoială n-a planat de atunci asupra originii monumentelor... *Limba pelasgilor era greaca arhaică,* formată mai ales din dialectele eolian şi dorian; şi exact această limbă greacă o regăsim peste tot în Franţa, chiar şi în *Argoul Parisului.“*

Limba păsărilor* este un idiom fonetic bazat doar pe asonanţă. Nu se ţine deloc cont de ortografie a cărei rigoare chiar frânează spiritele curioase şi face inacceptabilă orice speculaţie realizată în afara regulilor gramaticale. „Nu mâ ataşez decât de *lucrurile utile“,* spune, în secolul al Vl-lea, Sfântul Grigore cel Mare, într-o scrisoare care serveşte drept prefaţă la *Moralia,* fără sâ mâ ocup nici de stil, nici de regimul propoziţiilor, nici de desinenţe, fiindcă *nu e demn de un creştin să supună cuvintele Scripturii regulilor

gramaticale.[44] **Asta înseamnă că sensul cărţilor sacre nu este deloc literal şi că este**

indispensabil sâ poţi regăsi *spiritul* prin interpretarea cabalistică, aşa cum se obişnuieşte sâ se facă pentru a înţelege lucrările alchimice. Puţinii autori care au vorbit *limba păsărilor* îi atribuie primul loc la originea limbilor. Vechimea ei ar merge în timp până la Adam, care ar fi folosit-o pentru a da, după porunca lui Dumnezeu, numele potrivite, bune pentru a defini caracteristicile fiinţelor şi ale lucrurilor create. Cyrano de Bergerac[40] readuce această tradiţie atunci când, nou locuitor al unei lumi vecine cu soarele, îşi explică ce este cabala hermetică printr-un „omuleţ în întregime gol, aşezat pe o piatră", figură expresivă a adevărului simplu şi fără haine, aşezat pe piatra naturală a filosofilor.

„Nu-mi amintesc dacâ i-am vorbit eu primul[1]*, spune marele iniţiat, „sau el a fost cel care m-a întrebat, dar amintirea mi-e proaspătă, ca şi cum I-aş asculta încă; a trăncănit trei ore într-o limbă pe care ştiu bine că n-am auzit-o niciodată şi care n-are nicio legătură cu niciuna de pe lumea asta, pe care, totuşi, am priceput-o mai repede şi mi s-a părut mai inteligibilă decât cea a doicii mele. Când am încercat sâ înţeleg cum de se întâmpla un lucru atât de minunat, el mi-a explicat că în ştiinţe exista un Adevăr fără de care te îndepărtai mereu de ceea ce era simplu; cu cât un idiom se îndepărta de acest Adevăr, cu atât se afla mai prejos de concepţie şi era mai puţin uşor de înţeles. «La fel», a continuat el, «în muzică, acest Adevăr nu se întâlneşte niciodată dacâ sufletul, imediat înălţat, nu se poartă orbeşte. Noi nu-l vedem, dar simţim câ Natura îl vede; şi, fără a putea înţelege în ce fel ne captivează, el nu renunţă să ne încânte, chiar dacâ nu ne putem da seama unde este. La fel stau lucrurile şi cu limbile pământului. Cine întâlneşte acest *adevăr de litere, cuvinte şi coe-*

---

[40] Cyrano de Bergerac, *L'Autre Monde. Histoire comique des Etats et Empires du Soleil* („Lumea de dincolo. Istoria comica a statelor şi imperiilor din Soare"), Paris, Bauche, 1910; Ed. J.-J. Pauvert, Paris, 1962, prezentare de C. Mettra şi J. Suyeux, p. 170.

renţă **nu poate niciodată, atunci când se exprimă, sâ cadă mai prejos de concepţia sa: el vorbeşte mereu aşa cum gândeşte. Şi tocmai din cauzâ că nu aveţi ştiinţă de acest idiom perfect vorbiţi scurt, necu- noscând nici ordinea, nici cuvintele care sâ poată exprima ceea ce gândiţi.» I-am zis câ primul om din lume se folosise fără doar şi poate de aceastâ limba, pentru că numele pe care-l dăduse fiecărui lucru îi afirma esenţa. El m-a întrerupt şi a continuat: «Ea nu este necesară doar pentru a exprima tot ceea ce concepe spriritul, dar fără ea nu poţi fi înţeles de toţi. Cum acest *idiom este instinctul sau vocea naturii,* el trebuie să fie inteligibil pentru tot ceea ce trăieşte în natură. De aceea, dacâ aţi avea capacitatea de a-l înţelege, aţi putea vorbi cu jivinele[41] şi le-aţi spune toate gândurile voastre, iar jivinele vi le-ar spune pe-ale lor, din cauzâ câ este însuşi limbajul Naturii, prin care ea se face înţeleasă de către toate animalele. Aşa câ sâ nu vă mai mire uşurinţa cu care înţelegeţi *sensul* unei limbi care nu v-a răsunat niciodată în auz. Când vorbesc, sufletul voastru întâlneşte, în fiecare din cuvintele mele, acest Adevăr pe care el îl caută pe bâj-bâite; şi, deşi raţiunea lui nu-l înţelege, el are în sine Natura care n-ar putea sâ nu-l înţeleagă.»**

Dar limbajul de care vorbim, secret, universal, nedefinit, în ciuda importanţei şi a adevărului expresiei lui, este în realitate de origine şi specific grecesc, aşa cum ne-o arată autorul nostru în a sa *Histoire des Oiseaux*. El vorbeşte despre *stejarii* seculari - aluzie la limba de care se foloseau *druizii* (Apuibai, de la Aţjui;, stejar) - în felul acesta: „Examinează stejarii de la care simţim câ nu-ţi mai iei ochii: noi suntem cei care îţi vorbim. Şi, dacâ te miri câ vorbim o limbă învechită în lumea din care vii tu, sâ ştii că îşi are originea la strămoşii noştri dintâi; ei locuiau în Epir, în pădurea Dodona,

---

[41] Celebrul fondator al Ordinului Franciscanilor, căruia îi aparţinea ilustrul Adept Roger Bacon, cunoştea perfect Cabala hermetică; Sfântul Francisc de Assisi *ştia sâ vorbească limba păsărilor.*

unde bunătatea lor naturală îi îndemna sâ facâ prorociri sărmanilor care îi consultau. Astfel, au învăţat *limba greacă, cea mai universală care a existat pe atunci,* pentru a fi înţeleşi." Cabala hermetică era cunoscută şi în

Egipt, cel puţin în casta sacerdotală, aşa cum o dovedeşte invocaţia din *Papirusul de la Leyda:* „...Te invoc pe tine, cel mai puternic dintre zei, care ai creat totul; pe tine, cel născut din tine însuţi, care nu poţi fi văzut... Te invoc cu numele pe care îl ai în *limba păsărilor,* în *cea a hieroglifelor,* în *cea a evreilor,* în *cea a egiptenilor,* în *cea a cinocefalilor...* în *cea a ereţilor,* în *limba hieratică.“* Mai regăsim acest idiom la incaşi, suverani în Peru până în perioada cuceririlor spaniole. Vechii scriitori îl numesc *lengua general* (limba universala) şi *lengua cortesana* (limba de curte), adică *limbă diplomatică,* pentru câ ascunde o dublă semnificaţie corespunzând unei duble ştiinţe, una aparentă, cealaltă profundă (&mAr|, *dublu,* şi laaGr), *ştiinţă).* „Cabala, spune abatele Perroquet[42], era o introducere în studiul tuturor ştiinţelor.[41]

Prezentându-ne figura marcantă a lui Roger Bacon, al cărui geniu străluceşte pe firmamentul intelectual al secolului al XHI-lea ca un astru de primă mărime, Armând Parrot[43] ne descrie prin ce muncă a putut el să dobândească sinteza limbilor străvechi şi să posede o practică atât de întinsă a limbii mamă ale cărei idiomuri, reputate a fi cele mai ingrate, putea sâ le înveţe, prin metoda lui, în scurt timp. Vom recunoaşte în asta o particularitate realmente extraordinară a acestui limbaj universal, care ne apare totodată drept cea mai bună cheie a ştiinţelor şi cea mai desăvârşită metodă de umanism. „Bacon[44], scrie autorul, „ştia latina, greaca, ebraica, araba şi, vrând să găsească o bogată învăţătură în literatura străveche, îşi însuşise în mod sistematic două limbi vulgare pe care avea nevoie să le ştie, cea a ţării lui natale şi cea a Franţei. De la aceste gramatici particulare, un spirit ca al lui nu putea să nu

---

[42] Perroquet, preot, *La Vie et le Martyre du Docteur Ulumine, Le Bienheureux Raymond Lulle.* Vendome, 1667.

[43] Armând Parrot, *Roger Bacon - sa personne, son* geme, *ses oeuvres et ses contemporains,* A. Picard, Paris, 1894, pp. 48 şi 49.

ajungă la teoria generală a limbajului; începuse prin cele două surse din care provin şi care sunt, pe de o parte, compoziţia pozitivă din mai multe idiomuri şi, pe de alta, analiza filosofică a înţelegerii umane, istoria naturală a facultăţilor şi concepţiilor sale. Aşa că devine preocupat, aproape singurul din secolul său, sâ compare vocabularele, să găsească asemănarea dintre sintaxe, să caute relaţiile limbajului cu gândirea, să măsoare influenţa pe care caracterul, mişcările, formele atât de variate ale discursului le exercită asupra obişnuinţelor şi opiniilor popoarelor. Se întorcea astfel înapoi în timp până la originile tuturor noţiunilor simple sau complexe, fixe sau variabile, adevărate sau eronate pe care le exprima cuvântul. Această gramatică universală îi părea a fi adevărata logică, cea mai bună filosofie; îi atribuia atâta putere, încât, cu ajutorul unei asemenea ştiinţe, se credea în stare sâ predea greaca sau ebraica în trei zile[44], aşa cum făcuse cu tânărul său discipol, Jean de Paris, care învăţase într-un an ceea ce lui îi luase patruzeci. „Fulgerătoare rapiditate a educaţiei bunului-simţ! Ce putere ciudată", spune Jules Michelet, „de a extrage, cu scânteia electrică, ştiinţa preexistentă în creierul omului!"

---

[44] *Cf.* Epist. *De Laude sacrae Scripturae, ad Clement IV.* - De Gerando, *Histoire comparee des systdmes de Philosophie,* voi. IV, cap. XXVII, p. 541 - *Histoire litteraire de France*, voi. XX, pp. 233 şi 234.

VII

ALCHIMIE ŞI SPAGIRIE[1]

E de presupus că numeroşi savanţi chimişti - precum şi unii alchimişti - nu vor împărtăşi deloc maniera mea de a vedea lucrurile. Ceea ce nu înseamnă că asta mă va putea opri. Chiar de-ar trebui sâ trec drept un partizan al teoriilor cele mai subversive, nu mă voi teme să-mi dezvolt aici opiniile, considerând că adevărul are multe alte faţete decât ne lasă sâ credem o prejudecata vulgară şi că e de preferat, în însăşi goliciunea lui, erorii cel mai bine mascate, cel mai somptuos îmbrăcate.

Toţi autorii care au scris despre istoria chimiei, de la Lavoisier încoace, susţin acelaşi lucru: *chimia noastră provine, prin filiaţie directă, din vechea alchimie.* In consecinţă, originea uneia se confunda cu originea celeilalte. Astfel încât ştiinţa actuală ar datora faptele pozitive pe care s-a edificat migăloasei munci a vechilor alchimişti.

întrucât aceasta ipoteză, căreia i s-ar fi putut acorda doar o valoare relativă şi convenţională, este admisă azi ca un adevăr demonstrat, ştiinţa alchimică, despuiată de propria ei erudiţie,

[1] Numele dat de şcoala lui Paracelsus chimiei (n. red.).

pierde tot ceea ce era susceptibil să-i motiveze existenţa, să-i justifice raţiunea de a fi.

Văzută astfel, de la distanţă, sub ceaţa legendelor şi sub vălul secolelor, ea nu mai oferă decât o formă vagă, nebuloasă, fără consistenţă. Fantomă neclară, spectru mincinos, minunata şi dezamăgitoarea himeră merită sâ fie surghiunită în rândul iluziilor de altădată, al falselor ştiinţe, aşa cum o cere, de altfel, un foarte eminent profesor[45].

Dar, acolo unde dovezile ar fi necesare, unde faptele sunt indispensabile, unii se mulţumesc sâ opună „pretenţiilor" hermetice un raţionament eronat. Şcoala, peremptorie, nu discută, ci tranşează! Ei bine, certific şi eu la rândul meu, propunându-mi să demonstrez că savanţii care, de bună credinţă fiind, au îmbrăţişat şi propagat această ipoteză s-au înşelat din ignoranţă sau din lipsă de profunzime. Neînţelegând decât parţial cărţile pe care le-au studiat, ei au luat aparenţa drept realitate. S-o spunem, aşadar, pe şleau - tocmai fiindcă atâţia oameni instruiţi şi sinceri

---

[45] *Cf.* „L'Illusion et Ies Fausses Sciences", de prof. Edmond-Marie-Leopold Bouty, în revista *Science et Vie,* decembrie 1913.

[1] Numele dat de şcoala lui Paracelsus chimiei (n. red.).

par sâ ignore acest lucru - şi anume, câ strămoşul real al chimiei noastre este vechea spagirie, şi nu ştiinţa hermetică însăşi. Este exact ceea ce o să încerc să arăt - cel puţin atât cât va fi cu putinţă s-o fac fără a depăşi limitele permise. Sper, totuşi, să împing destul de departe analiza şi sâ furnizez suficiente precizări pentru a-mi susţine teza, fericit, de altfel, sâ le dau chimiştilor duşmani ai parti-pris-ului o dovadă a bunăvoinţei şi solicitudinii mele.

Au existat în Evul Mediu - după toate probabilităţile, chiar şi în Antichitatea greacâ, dacă ne referim la operele lui Zosim şi ale lui Ostanes - două grade, două ordine de cercetări în ştiinţa chimică: *spagiria* şi *archimia.* Aceste două ramuri ale aceleiaşi arte *exoterice* se răspândeau în rândul clasei muncitoare prin practica laboratorului. Metalurgiştii, orfevrierii, pictorii, ceramiştii, sticlarii, vopsitorii, disti- latorii, smălţuitorii, olarii etc. trebuiau, ca şi apoticarii, să aibă suficiente cunoştinţe proprii spagiriei. Ei şi le completau singuri, după aceea, în exerciţiul meseriei. Cât despre archimişti, ei formau o categorie specială, mai restrânsă şi mai obscură, printre vechii chimişti. Scopul pe

care îl urmăreau prezenta o oarecare analogie cu cel al alchimiştilor, dar materialele şi mijloacele de care dispuneau pentru a-l atinge erau toate *chimice.* Să transmute metalele unele în altele, sa producă aur şi argint, plecând de la minerale obişnuite sau de la compuşi metalici salini, să determine aurul conţinut în mod potenţial în argint, argintul în cositor, să devină prezente şi extractibile, iată ce avea în vedere archimistul. Era, în definitiv, un spagirist cantonat în regnul mineral şi care neglija în mod intenţionat chintesenţele animale şi alcaloizii vegetali. Or, întrucât reglementările medievale îţi interziceau sâ ai la tine acasă, fără autorizaţie prealabilă, furnale şi ustensile chimice, mulţi artizani, odată ce terminau lucrul, experimentau în secret în pivniţă sau în pod. Ei cultivau ştiinţa *micilor particulare,* după expresia oarecum dispreţuitoare folosita de alchimişti pentru respectivii indivizi neînsemnaţi, nedemni de atenţia filosofului. Să recunoaştem, fără a-i desconsidera pe aceşti cercetători utili, că de cele mai multe ori cei mai fericiţi dintre ei nu obţineau decât un beneficiu mediocru şi că acelaşi procedeu, urmat mai întâi de succes, ulterior nu dădea decât rezultate nule sau incerte.

Totuşi, în ciuda erorilor lor - sau mai degrabă din cauza lor archimiştii sunt cei care le-au furnizat mai întâi spagiriştilor şi apoi chimiei modeme faptele, metodele, operaţiunile de care aceasta din urmă avea nevoie. Ei sunt acei oameni chinuiţi de dorinţa de a scotoci tot şi de a învăţa tot, veritabilii fondatori ai unei ştiinţe splendide şi perfecte, pe care au dotat-o cu observaţii juste, cu reacţii exacte, cu manipulări abile, cu talente dobândite cu greu. Sâ ne înclinăm adânc în faţa lor - pionieri, precursori, iluştri truditori - şi să nu uităm niciodată ce au făcut pentru noi.

Dar alchimia, repet, n-are nicio legătură cu aceste contribuţii succesive. Doar scrierile hermetice neînţelese de investigatorii profani au fost cauza indirectă a unor descoperiri pe care autorii lor nu le prevăzuseră niciodată. Aşa s-a întâmplat că Blaise de Vigenere a obţinut acidul benzoic prin sublimarea smirnei, că

Brandt a putut sa extragă fosforul căutând alkaestul în urină, că Basil Valentin - prestigiosul Adept care nu dispreţuia deloc încercările spagiriste - a descoperit toată seria de săruri antimonice şi a realizat coloidul de aur rubin[46], că Ramon Llull a preparat acetona şi Cassius purpura de aur, că Glauber a obţinut sulfatul de sodiu şi că Van Helmont a recunoscut existenţa gazelor. Dar, cu excepţia lui Lull şi a lui Basil Valentin, toţi aceşti cercetători, clasaţi în mod greşit printre alchimişti, n-au fost decât simpli archimişti sau savanţi spagirişti. De aceea, un celebru Adept, autor al unei lucrări clasice[47], poate să spună cu multă îndreptăţire: „Daca Hermes, *Tatăl filosofilor,* ar învia astăzi împreună cu subtilul Geber şi cu profundul Ramon Lull, ei n-ar fi priviţi ca nişte Filosofi de *chimiştii* noştri *vulgari*[48] care aproape că n-ar catadicsi să-i pună în rândul discipolilor lor, fiindcă ei n-ar şti cum sâ procedeze pentru a efectua toate acele distilări, circulaţii, calcinâri şi *toate acele operaţiuni nenumărate pe care chimiştii vulgari le-au inventat,* fiindcă au înţeles greşit scrierile alegorice ale acestor Filosofi."

Cu textul lor confuz, înţesat de expresii cabalistice, cărţile rămân cauza eficienta şi genuină a dispreţului grosolan pe care îl semnalez. Căci, în ciuda avertismentelor, a stăruinţelor autorilor lor, studenţii se încăpăţânează să le citească urmând sensul pe care ele îl oferâ în limbajul curent. Ei nu ştiu că aceste texte *sunt rezervate iniţiaţilor* şi câ, pentru a le înţelege bine, este

---

[1] Plecând de la triclorură de aur pur, separată de acidul cloroauric şi uşor precipitată de o sare de zinc combinata cu carbonat de potasiu, într-o „oarecare apa de ploaie". Apa de ploaie singură, adunata la un moment dat, în recipient de zinc, e suficienta pentru a forma coloidul rubiniu, care e separat de cristaloide prin dializă, ceea ce am experimentat şi eu de nenumărate ori şi mereu cu acelaşi succes.

[47] Cosmopolite, *Nouvelle Lumidre chimique*, Jean d'Houry, Paris, 1669.

[48] Archimiştii şi spagiriştii sunt cei pe care autorul îi desemnează aici prin epitetul general de *chimişti vulgari* pentru a-i diferenţia de alchimiştii veritabili, numiţi şi *Adepţi (Adeptus* - cel care a dobândit) sau *Filosofi chimici.*

indispensabil să deţii cheia secreta. Ca sâ o descoperi trebuie sâ munceşti în prealabil. Desigur, aceste tratate vechi conţin, dacâ nu ştiinţa integrală, cel puţin filosofia ei, principiile ei, arta de a le aplica în conformitate cu legile naturale.

Dar, dacă ignori semnificaţia ocultă a termenilor - ce înseamnă, de exemplu, *Ares,* ce îl deosebeşte *de A nes* şi îl apropie *de Arles, de A met* şi de *Albait,* calificative ciudate folosite intenţionat în redactarea unor asemenea lucrări -, mă tem că n-ai să înţelegi o iotă sau că o să te laşi în mod sigur păcălit. Nu trebuie să uităm că este vorba de o *ştiinţă ezoterică.* în consecinţă, o inteligenţă vie, o memorie excelentă, munca şi atenţia ajutate de o voinţa puternica nu sunt deloc calităţi suficiente pentru a spera sâ devii doct în materie. „Se înşală puternic[11], scrie Nicolas Grosparmy, „aceia care cred că nu ne-am făcut cărţile decât pentru ei; dar noi le-am făcut, într-adevăr, pentru a-i arunca afara pe toţi cei care nu fac parte din secta noastră[49]." Bats- dorff, la începutul tratatului său[50], îl previne cu milă pe cititor în aceşti termeni: „Orice om prudent", spune el, „trebuie sâ înveţe întâi de toate Ştiinţa, adicâ principiile şi mijloacele de a opera, dacă poate, dacâ nu, sâ se mărginească la atât, fără a-şi folosi prosteşte timpul şi bunul său... Or, îi rog pe cei care vor citi cărticica de faţă să dea crezare cuvintelor mele. Le spun, aşadar, încă o dată că nu vor învăţa niciodată această ştiinţă sublimă cu ajutorul cărţilor şi câ *ea nu se poate învăţa decât prin revelaţie divină,* de aceea e numita *Artă divină,* sau cu ajutorul unui maestru bun şi fidel; şi cum sunt foarte puţini cei cărora Dumnezeu le-a făcut această favoare, sunt, de asemenea, puţini cei care o predau." în sfârşit, un autor anonim din secolul al XVIII-lea[51] da alte motive pentru dificultatea pe care o întâmpini în descifrarea enigmei: „Dar iată", scrie el, „prima şi adevărata cauză pentru care natura a ascuns acest palat deschis şi regal atâtor filosofi, chiar şi celor dotaţi cu un spirit foarte subtil:

---

[49] Nicolas Grosparmy, *L'Abrege de Theorique et le Secret des Secrets,* Ms. Bibi. Naţională, nr. 12246, 12298, 12299, 14789, 19072, Bibi. Arsenalului, nr. 2516 (166 S.A.F), Rennes, 160, 161.

[50] Batsdorff, *Le Filet d'Ariadne,* Laurent d'Houry, Paris, 1695, p. 2.

[51] *Clavicula Hermeticae Scientiae, ab hybeiboreo quodam horis subsecivis consignataAnno 1732*, Petrus Mortieri, Amsterdam, 1751, p. 51 [şi notă pag. 343].

îndepărtându-se, încă din tinereţea lor, de drumul simplu al naturii prin concluzii de logică şi de metafizică şi înşelaţi chiar prin iluziile celor mai bune cărţi, ei îşi imaginează şi jură ca această arta este mai profundă, mai greu de cunoscut decât orice metafizică, deşi natura ingenuă, în drumul ei, ca şi în toate celelalte, meige drept şi foarte simplu."

Acestea sunt opiniile filosofilor despre propriile lor lucrări. Cum să te miri, în consecinţă, că atâţia excelenţi chimişti au apucat-o pe o cale greşită, că s-au înşelat vorbind despre o ştiinţă ale cărei noţiuni elementare erau incapabili să le asimileze? Şi n-ar însemna să le faci servicii altora, neofiţilor, punându-i să mediteze la acest adevăr fundamental pe care îl proclama *Imitatio Christi* (cartea III, cap. II, versetul 2) atunci când spune, vorbind despre cărţile sigilate:

„Ei pot foarte bine să-şi facă auzite cuvintele, dar prin asta nu dau deloc dovadă de inteligenţă. Ei dau litera, dar Domnul e cel care îi descoperă sensul: ei propun mistere, dar El este cel care le explică. Ei arată calea pe care trebuie s-o urmezi, dar El îţi dă forţa de a merge pe ea."

Iată obstacolul de care s-au poticnit chimiştii. Şi putem să spunem că, dacă savanţii noştri ar fi înţeles limbajul vechilor alchimişti, legile practicii lui Hermes le-ar fi fost cunoscute şi piatra filosofală ar fi încetat de mult timp sa fie considerată o himeră. Am afirmat mai sus că archimiştii îşi bazau lucrările pe teoria hermetică - aşa cum o înţelegeau ei - acesta fiind punctul de plecare al experienţelor fecunde în rezultate pur chimice. Au preparat, astfel, dizolvanţii acizi de care ne servim azi şi, prin acţiunea lor asupra bazelor metalice, au obţinut seriile saline pe care le cunoaştem. Reducând apoi aceste săruri, fie prin alte metale, prin alcaline sau carbon, fie prin zahăr sau corpuri grase, au regăsit, fără transformare, elementele bazice pe care le combinaseră înainte. Dar tentativele respective, ca şi metodele folosite, nu prezentau nicio diferenţă faţă de cele care se practică

în mod curent în laboratoarele noastre. Câţiva cercetători au mers, totuşi, cu investigaţiile mult mai departe; în mod ciudat, ei au extins câmpul posibilităţilor chimice atât de mult, încât rezultatele lor ne par îndoielnice dacă nu chiar imaginare. Este adevărat că procedeele amintite sunt adesea incomplete şi învăluite într-un mister aproape la fel de dens precum cel al Marii Opere. Intenţia noastră fiind - după cum am anunţat-o - să le fim utili studenţilor, vom intra în câteva detalii ale subiectului şi vom arâta că aceste reţete de suflători oferă mai multă certitudine experimentală decât am fi dispuşi să le atribuim. Să binevoiască fraţii noştri, filosofii, de la care cerem indulgenţă, să ne ierte aceste divulgări. Dar, în afară de faptul că jurământul nostru se referă doar de alchimie şi că avem de gând să rămânem strict pe terenul spagiriei, dorim, pe de altă parte, să ne ţinem promisiunea pe care am făcut-o de a demonstra, prin fapte reale şi verificabile, că ştiinţa pe care noi o numim *chimie datorează totul spagiriştilor şi archimiştilor* şi nimic, absolut nimic, Filosofiei hermetice.

Procedeul archimic cel mai simplu constă în a utiliza efectul reacţiilor violente - precum ale acizilor asupra bazelor - cu scopul de a provoca, în toiul efervescenţei, reunirea părţilor pure, asamblarea lor ireductibilă sub formă de corpuri noi. Astfel, plecând de la un metal vecin cu aurul - argintul de preferinţă -, se poate produce o cantitate mică de metal preţios. Iată, în această ordine a cercetărilor, o operaţiune elementară al cărei succes îl garantăm, dacă ne sunt urmate întocmai indicaţiile.

Turnaţi într-o retortă de sticlă, înaltă şi tubularâ, acid azotic pur care să ocupe o treime din capacitatea ei. Adaptaţi-i un recipient cu tub de degajare şi puneţi aparatul într-o baie de nisip. Efectuaţi operaţiunile sub hotă. încălziţi aparatul încet şi fără a atinge gradul de fierbere al acidului. închideţi focul, deschideţi tubulura şi introduceţi o bucată uşoară de argint pur sau cupelat, care să nu conţină deloc urme de aur. Când emisia de peroxid de azot va înceta şi efervescenţa se va calma, lâsaţi să cadă în lichid o

a doua bucată de argint pur. Repetaţi, astfel, introducerea metalului, fără graba, până când fierberea şi degajarea de vapori roşii manifestă puţină energie, apoi decantaţi cu grijă, într-un pahar Berzelius, soluţia limpede şi caldă încă. Veţi găsi pe fundul retortei o uşoară depunere sub formă de *nisip negru* foarte fin. Spălaţi-o cu apă distilată călduţă şi lăsaţi-o să cadă într-o capsulă mică de porţelan. O să recunoaşteţi la analiză că acest precipitat este insolubil în acid clorhidric, aşa cum este şi în acid azotic. Apa regală îl dizolva şi rezultă o magnifică soluţie galbenă, absolut asemănătoare cu cea a triclorurii de aur. Diluaţi cu apă distilată lichidul obţinut; precipitaţi folosind o lamelă de zinc pe care se va depune o pulbere amorfă, foarte fină, mată, de culoare maro-roşcat, identică celei pe care o are aurul natural redus în acelaşi fel. Spălaţi, apoi uscaţi acest precipitat pulverulent. Comprimându-1 pe o plăcuţă de sticlă sau pe marmură, va rezulta o lamelă strălucitoare, coerentă, cu frumoase reflexii galbene şi, privită în lumină, de culoare verde-transparent, având aspectul şi caracteristicile superficiale ale aurului cel mai pur.

Pentru a adăuga o nouă cantitate peste minuscula voastră depunere, puteţi repeta operaţiunea de câte ori vreţi. In acest caz, reluaţi soluţia limpede de nitrat de argint diluată cu primele ape de spâlâturâ; de- zoxidaţi metalul prin zinc sau cupru. Decantaţi şi spălaţi abundent când dezoxidarea va fi completă. Uscaţi acest argint pulbere şi fo- losiţi-vă de el pentru altă disoluţie. Continuând astfel, veţi strânge suficient metal pentru a face analiza mai lesnicioasă. în plus, veţi fi sigur de producerea lui veritabilă - chiar presupunând că argintul folosit mai întâi a conţinut ceva urme de aur.

Dar acest corp simplu, atât de uşor obţinut, deşi în proporţie mică, este el cu adevărat aur? Sinceritatea ne îndeamnă să spunem *nu* sau, cel puţin, nu încă. Deoarece, dacă prezintă o perfectă analogie exterioară cu aurul, şi chiar cu majoritatea proprietăţilor şi reacţiilor sale chimice, îi lipseşte, totuşi, o caracteristică fizică esen-

ţială; densitatea. Aurul obţinut este mai puţin greu decât aurul natural, deşi densitatea lui proprie e deja superioară celei a argintului. Putem aşadar să-i privim nu ca pe reprezentantul unei stări alotropice, mai mult sau mai puţin instabile, a argintului, ci ca aur tânăr, *aur în devenire,* ceea ce trădează încă formarea lui recenta. De

altfel, metalul nou produs rămâne susceptibil de a lua şi conserva*, prin contracţie,* densitatea ridicată pe care o posedă metalul adult. Archimiştii foloseau un procedeu care îi asigura aurului în devenire toate calităţile specifice ale aurului adult; ei numeau această tehnică *maturaţie* sau *întărire* şi ştim că mercurul era agentul principal. O găsim citată în câteva manuscrise latineşti vechi sub denumirea *Confirmatio.*

Ne-ar fi uşor să facem mai multe remarci utile şi importante referitoare la operaţiunea pe care am menţionat-o şi sâ arătăm pe ce principii filosofice se bazează, în cazul acesteia, producerea directă a metalului. Am putea, totodată, să dăm câteva variante susceptibile de a mări randamentul, dar am depăşi limitele pe care ni le-am impus. Vom lăsa, aşadar, cercetătorilor grija de a le descoperi ei înşişi şi de a supune deducţiile controlului experienţei. Rolul nostru se reduce la a prezenta fapte; le revine archimiştilor moderni, spagi- rişti şi chimişti, sarcina de a trage concluzii[52]. Dar există în archimie şi alte metode ale căror rezultate fac dovada afirmaţiilor filosofice. Ele permit realizarea *descompunerii corpurilor metalice,* mult timp considerate a fi elemente simple. Aceste procedee, pe care alchimiştii le cunosc, deşi n-aveau de ce sâ le utilizeze în elaborarea Marii Opere, au ca obiect extracţia unuia din cele douâ radicale metalice, sulf şi mercur.

---

[52] în acest punct al analizei, putem nota un fapt ciudat şi care face imposibila orice tentativa de industrializare. Rezultatul variazâ, într-adevâr, în raport invers proporţional cu cantitatea de metal folosita. Cu cât se acţionează pe cantităţi mai mari, cu atât se recoltează mai puţin produs. Acelaşi fenomen se observa în cazul amestecurilor metalice şi saline din care se extrag, în general, cantităţi mici de aur. Dacâ experienţa reuşeşte, de obicei operând pe câteva grame de materie iniţială, lucrând pe o masă înzecită, se întâmplă frecvent să se ajungă la un insucces total. Am căutat mult timp, până sâ-l descopăr, motivul acestei bizarerii, care rezida în felul în care se comporta dizolvanţii pe măsura ce ajung la saturaţie. Precipitatul a apărut la puţin timp după ce acidul a început sâ acţioneze şi până spre mijlocul atacului; el s-a dizolvat din nou parţial sau în totalitate dupa aceea, în funcţie de cât de mare era volumul de acid.

Conform filosofiei hermetice, *corpurile n-au nicio acţiune asupra corpurilor* şi doar *spiritele sunt active şi penetrante. Ele, spiritele, sunt acei agenţi naturali care provoacă, în sânul materiei, transformările pe care le observăm. Or, înţelepciunea demonstrează prin experienţă că toate corpurile nu sunt susceptibile sâ formeze între ele decât combinaţii temporare, reductibile cu uşurinţă. Este cazul aliajelor, dintre care unele ajung la licuaţie prin simplă fuziune, şi al tuturor compuşilor salini. La fel, metalele aliate îşi conservă calităţile lor specifice în ciuda proprietăţilor diverse pe care le afişează în starea de asociere. Se înţelege deci utilitatea pe care o pot avea spiritele în degajarea sulfului sau a mercurului metalice, când se ştie ca sunt singurele capabile să învingă coeziunea puternică ce leagă strâns între ele aceste două principii.**

Mai înainte, trebuie neapărat sâ ştim ce anume desemnau anticii prin termenul generic şi destul de vag de *spirit.*

Pentru alchimişti, spiritele sunt nişte influenţe reale, deşi din punct de vedere fizic aproape imateriale sau imponderabile. Ele acţionează într-un mod misterios, inexplicabil, neştiut, dar eficace, asupra substanţelor supuse acţiunii lor şi pregătite pentru a le primi. Radiaţia lunii este unul din aceste spirite hermetice.

Cât despre archimişti, concepţia lor se dovedeşte a fi mai concretă şi mai substanţială. Vechii noştri chimişti înglobează în aceeaşi rubrică toate corpurile, simple sau complexe, solide sau lichide, înzestrate cu o calitate *volatilă* aptă sâ le facă *în întregime sublimabile.* Metalele, metaloidele, sărurile, carburile de hidrogen etc. le aduc ar- chimiştilor contingentul lor de spirit: mercur, arsenic, antimoniu şi unii din compuşii proprii, precum sulful, clorura de amoniu, alcoolul, eterul, esenţele vegetale etc.

In extracţia sulfului metalic, tehnica favorita este cea care utilizează sublimarea. lata, ca exemplu, câteva modalităţi de operare.

Dizolvaţi argint piu- în acid azotic cald, ca în experienţa descrisă anterior, apoi diluaţi această soluţie cu apă distilată caldă.

Decantaţi lichidul limpede, pentru a separa, dacă este loc, uşoara depunere neagră despre care am vorbit. Lăsaţi să se răcească într-un laborator întunecos şi turnaţi în lichid, puţin câte puţin, fie o soluţie filtrată de clorurâ de sodiu, fie acid clorhidric pur. Clorura de argint va cădea la fundul vasului sub forma unei mase albe coagulate. După un repaus de douăzeci şi patru de ore, decantaţi apa acidulata care pluteşte la suprafaţă, spălaţi rapid cu apă rece şi uscaţi imediat într-o încăpere unde nu pătrunde niciun fel de luminâ. Cântăriţi sarea de argint şi amestecaţi-o bine cu de trei ori mai multă clorurâ de amoniu pur. Introduceţi totul într-o retortă de sticlă înaltă şi cu o capacitate mai mare, astfel încât numai fundul sâ fie ocupat de amestecul salin. Daţi focul mic la baia de nisip şi mâriţi-1 treptat. Când temperatura va fi suficientă, clorura de amoniu se va ridica şi va garnisi cu un strat solid gura şi gâtul aparatului. Acest sublimat, alb ca zăpada, rareori gălbui, va da de înţeles că nu conţine nimic deosebit. Tăiaţi deci cu îndemânare retorta, desprindeţi cu grija acest sublimat alb, dizolvaţi-1 în apâ distilată, rece sau caldă. Odată disoluţia terminata, veţi gâsi pe fund o pulbere foarte fină, de un roşu strălucitor; este o parte din *sulful de argint,* sau *sulf lunar,* desprins din metal şi volatilizat prin clorura de amoniu în cursul sublimării.

Totuşi, această operaţiune, în ciuda simplităţii ei, nu se desfăşoară fărâ mari inconveniente. Sub aparenţa ei facilă, presupune o mare abilitate şi multă prudenţă în dirijarea focului. Mai întâi, daca nu vrem sâ pierdem mai mult de jumătate din metalul folosit, trebuie să evităm mai ales fuziunea sărurilor. Or, dacă temperatura rămâne mai mică decât e necesar pentru a determina şi menţine fluiditatea amestecului, nu se produce sublimarea. Pe de altă parte, din momentul în care aceasta se instalează, clorura de argint, deja foarte penetrantă prin ea însăşi, primeşte, la contactul cu clorura de amoniu, un asemenea elan, încât trece prin pereţii de

sticla[53] şi scapă în afară. Foarte frecvent, retorta se crapă când începe faza de vaporizare şi clorura de amoniu sublimează în exterior. Artistul n-are nici măcar posibilitatea folosirii retortelor de gresie, de lut sau de porţelan, mai poroase decât cele de sticlă, întrucât trebuie să poată observa constant mersul reacţiilor dacă vrea sâ fie în măsură să intervină la momentul oportun. Există, deci, în această metodă, ca în multe altele de acelaşi fel, unele secrete de practică pe care archimiştii le-au păstrat cu grijă. Unul dintre cele mai bune constă în a diviza amestecul de cloruri interpunând un corp inert, susceptibil de a dilua sărurile şi de a împiedica lichefierea lor. Această materie nu trebuie să posede nici calitate reductoare, nici virtute catalitică; este indispensabil, de asemenea, sâ poată fi izolată cu uşurinţa de *caput mortuum.* Odinioară se foloseau cărămida pisată şi diverşi absorbanţi precum amestecul de oxizi de plumb şi cositor, piatra ponce, pulberea de silex etc. Aceste substanţe furnizează, din păcate, un sublimat foarte impur. Eu prefer un anumit produs, lipsit de vreo afinitate pentru clorurile de argint şi de amoniu, pe care îl extrag din bitumul de Iudeea. In afara purităţii sulfului obţinut, tehnica devine foarte uşoară. Se poate lesne reduce reziduul în argint metalic şi se pot reitera sublimările până la extracţia totală a sulfului. Masa reziduala nu mai este atunci reductibila şi se prezintă sub aspectul unei pulberi cenuşii, afânate, foarte fine, grase la atingere, păstrând amprenta degetului, şi care cedează, în scurt timp, jumătate din greutatea ei de mercur specific.

Tehnică se aplică şi în cazul plumbului. Având un preţ mai scăzut, el oferă avantajul că furnizează săruri insensibile la lumină, ceea ce scuteşte artistul de a opera în întuneric; nu este necesară nici folosirea impastaţiei; în sfârşit, cum plumbul este mai puţin fix decât argintul, randamentul în sublimat roşu este mai bun şi timpul, scurtat.

[53] Ea colorează sticla în masă cu o nuanţă de roşu-transparent, cu reflexii verzi.

Singurul aspect supărător al operaţiunii vine din faptul că clorura de amoniu formează, împreună cu sulful din plumb, un strat salin compact şi atât de rezistent, încât l-ai crede contopit cu sticla. Astfel că e foarte greu să-i desprinzi fără să-i sfărâmi. Cât despre extractul în sine, el este de un roşu frumos, învelit într-un sublimat galben intens colorat, dar foarte impur comparativ cu cel al argintului. Este necesar, aşadar, să fie purificat înainte de a fi folosit. Maturitatea lui este la fel de imperfectă, observaţie importantă dacă cercetările sunt orientate spre obţinerea de tincturi speciale.

Metalele nu se supun aceloraşi agenţi chimici. Procedeul care convine argintului şi plumbului nu poate fi aplicat la cositor, la cupru, la fier sau la aur. Mai mult, spiritul capabil să desprindă şi să izoleze sulful dintr-un metal dat îşi va exersa acţiunea, la un alt metal, pe principiul mercurial al acestuia. în primul caz, mercurul va fi puternic reţinut, în timp ce sulful se va sublima; în al doilea, se va produce fenomenul invers. De aici, diversitatea metodelor şi varietatea tehnicilor de descompunere metalică. De altfel, ceea ce reglează aplicaţia e mai ales afinitatea pe care o manifestă corpurile unele faţă de altele şi acestea faţă de spirite. Se ştie că argintul şi plumbul au unul faţă de celălalt o afinitate foarte evidentă; minereurile de plumb ar- gintifer o dovedesc îndeajuns. Or, întrucât afinitatea stabileşte identitatea chimica profunda a acestor corpuri, este logic să te gândeşti că acelaşi spirit, folosit în aceleaşi condiţii, va determina aceleaşi efecte. Este ceea ce se întâmplă cu fierul şi aurul, care sunt legate printr-o strânsă afinitate; când prospectorii mexicani au descoperit un pământ nisipos foarte roşu, compus în cea mai mare parte din fier oxidat, au tras concluzia că aurul nu este departe. Astfel că au considerat respectivul pământ roşu ca fiind mina de suprafaţă, *mama aurului* şi cel mai bun indiciu al unui filon apropiat. Faptul pare, totuşi, destul de izolat, dat fiind diferenţele fizice dintre aceste metale. în categoria corpurilor metalice uzuale, aurul este cel mai rar dintre

ele; fierul, dimpotrivă, este cu siguranţă cel mai comun, cel pe care-l găseşti peste tot, nu numai în mine, unde se află în zăcăminte considerabile

şi numeroase, dar răspândit chiar şi la suprafaţa solului. Argilei i se datorează coloritul său special, când galben, daca fierul se găseşte divizat în starea de hidrat, când roşu, dacâ este sub formă de sescvioxid, culoare care devine şi mai înflăcărată prin ardere (cărămizi, ţigle, vase de lut). Dintre toate minereurile clasate, pirita de fier este cea mai banală şi cea mai cunoscută. Masele feruginoase negre, în formă de sfere de diverse grosimi, de conglomerate testacee, de concre- ţiuni, se întâlnesc frecvent pe câmpuri, la marginea drumurilor, pe terenurile cretoase. Copiii de la ţară obişnuiesc să se joace cu aceste marcasite care arată, atunci când le sfărâmi, o textura fibroasa, cristalină şi radială. Ele conţin uneori mici cantităţi de aur. Meteoriţii, compuşi îndeosebi din fier magnetic topit, dovedesc câ masele interplanetare din care provin îşi datorează structura în mare parte fierului. Unele vegetale conţin fier asimilabil (grâu superior, creson, linte, fasole, cartofi). Omul şi animalele vertebrate datorează fierului şi aurului coloraţia roşie a sângelui lor. Intr-adevăr, sărurile de fier sunt cele care constituie elementul activ al hemoglobinei. Ele sunt chiar atât de necesare vitalităţii organice, încât medicina şi farmacopeea au căutat dintotdeauna să furnizeze sângelui secătuit compuşii metalici proprii reconstituirii lui (peptonat şi carbonat de fier). La oamenii din popor, s-a păstrat obiceiul de a folosi apă feruginoasâ, pe care o obţin punând în ea cuie oxidate. în sfârşit, sărurile de fier prezintă o asemenea varietate coloristicâ, încât vă putem garanta câ ar fi suficiente pentru a reproduce toate tonalităţile spectrului, de la violet, care este culoarea specifica metalului pur, până la roşu intens pe care îl dă siliciului în diversele varietăţi de rubine şi granate.

Nu era nevoie de mai mult pentru a-i face pe archimişti sâ experimenteze pe fier, cu scopul de a descoperi în el componenţii fineturilor lor. La urma urmei, acest metal lasă cu uşurinţă să-i fie extraşi constituenţii, sulfuros şi mercurial, dintr-o singură operaţiune, ceea ce e, din capul locului, foarte avantajos. Marea, enorma

dificultate rezidă în reunirea acestor elemente care, în ciuda purificării lor, refuză energic să se combine pentru a forma un nou corp.

Dar sâ trecem peste această problemă, fără a o analiza şi rezolva, fiindcâ subiectul nostru se limitează la a stabili dovada că archimiştii au folosit întotdeauna *materiale chimice* puse în aplicare prin mijloace şi *operaţiuni chimice.*

în tratarea spagirică a fierului, se foloseşte, pentru a învinge coeziunea, reacţia energică a acizilor, care au pentru metal o afinitate asemănătoare. Se pleacă, de obicei, de la pirita marţială sau de la metalul redus la pilitură. în acest ultim caz, recomandam prudenţa şi precauţie. Daca se recurge la pirită, va fi suficient sâ o sfărâmăm cât de fin posibil şi să înroşim această pulbere la foc, o singură dată, amestecând-o cu putere. După ce se răceşte, o introducem într-un balon mare împreună cu de patru ori mai multă apa regală decât greutatea ei şi aducem totul la fierbere. După o oră-două, decantam lichidul, apoi turnăm peste magmă o cantitate asemănătoare de apă regală noua, pe care o fierbem ca mai înainte. Trebuie sa continuam astfel fierberea şi decantarea până când pirita apare alba pe fundul vasului. Atunci, reluăm toate extractele, le filtrăm prin fibră de sticlă şi le concentram prin distilare lenta într-o retortă tubulară. Când nu mai rămâne decât aproximativ o treime din volumul iniţial, deschidem tubulura şi turnăm în ea, prin fracţiuni succesive, o anumită cantitate de acid sulfuric de 66° (60 de grame pentru un volum total de extract provenind de la 500 de grame de pirita). Distilăm apoi până nu mai rămâne lichid şi, după ce am schimbat recipientul, creştem încet-încet temperatura. Vom vedea distilându-se picături uleioase, roşii ca sângele, ce reprezintă tinctura sulfuroasă, apoi un frumos sublimat alb, care se lipeşte de gura şi de gâtul vasului având aspectul unui puf cristalin. Acest sublimat este o veritabilă sare de mercur - numită de unii archimişti *mercur de vitriol* - pe care-l reducem fără greutate la mercur fluid prin pilitura de fier, oxid de calciu sau carbonat de potasiu anhidru. Putem sa ne asigurăm de altfel imediat câ sublimatul obţinut conţine mercurul specific fierului, frecând cristalele pe o lamelă de cupru: amalgamul se

produce numaidecât şi metalul pare argintat.

Cât despre pilitura de fier, ea fumizează un sulf de culoare aurie, în loc să fie roşu, şi puţin - foarte puţin - mercur sublimat. Procedeul este acelaşi, dar cu o mică diferenţă: trebuie să aruncăm în apa regală, încălzită în prealabil, câte un pic de pilitură (cât un vârf de cuţit) şi să aşteptăm, de fiecare dată, ca efervescenţa sa se potolească. E bine să amestecăm la fund cu un agitator pentru a evita ca pilitura să-şi mărească masa. După filtrare şi reducere la jumătate, adăugăm - câte puţin, căci reacţia este violentă şi zvâcnirile furioase - acid sulfuric până la jumătate din cât cântăreşte lichidul concentrat. Asta e partea periculoasă a experimentului, căci se întâmplă adesea ca retorta să explodeze sau să se crape din cauza acizilor.

Ne oprim aici cu descrierea metodelor folosite pe fler, considerând că ne susţin suficient de mult teza, şi vom încheia expunerea procedeelor spagiriste cu cel al aurului, care este, conform opiniei tuturor filosofilor, corpul cel mai refractar la disociere. O axiomă obişnuită în spagirie spune că e *mai uşor să faci aur decât să-i distrugi.* Dar se impune o scurtă observaţie.

Limitându-ne doar la dorinţa de a dovedi *realitatea chimică* a cercetărilor archimice, ne vom feri să arătăm, în limbaj clar, cum se poate fabrica aurul. Scopul pe care-l urmărim este mai elevat. Şi preferăm să rămânem în domeniul alchimiei pure decât să-i îndemnăm pe cercetător să urmeze respectivele cărări pline de mărăcini şi mărginite de mlaştini. Căci aplicarea acestor metode, consolidând *principiul chimic* al transmutaţiilor directe, nu va putea aduce nici cea mai mică dovadă în favoarea Marii Opere, a cărei elaborare rămâne complet străină principiului amintit. Acestea fiind zise, să revenim la subiect.

Un vechi dicton spagirist pretinde că *sămânţa aurului se află chiar în aur,* nu-l contrazicem, cu condiţia să stabilim despre ce aur este vorba sau cum se cuvine să pui mâna pe această sămânţă provenită din aurul vulgar. Dacă ignori ultimul dintre secrete, va trebui neapărat să te mulţumeşti să asişti la producerea

fenomenului, fără a obţine alt profit decât o certitudine obiectivă. Observaţi, aşadar, cu atenţie ce se petrece în experimentul următor, a cărui realizare nu prezintă nicio dificultate.

Dizolvaţi aur pur în apă regală; turnaţi acid sulfuric în greutate egală cu jumătate din cea a aurului folosit. Nu va avea loc decât o uşoară contracţie. Agitaţi soluţia şi puneţi-o într-o retortă de sticlă netubularâ, aşezată pe baie de nisip. Daţi mai întâi la foc mic, pentru ca distilarea acizilor sâ aibă loc încet şi fără fierbere. Când nimic nu va mai distila şi când aurul va apărea pe fund sub aspectul unei mase galbene, mate, uscate şi cavernoase, schimbaţi recipientul şi măriţi progresiv intensitatea focului. Veţi vedea ridicându-se vapori albi, opaci, uşori la început, apoi din ce în ce mai grei. Primii se vor condensa într-un frumos ulei galben care va curge în recipient; următorii se vor sublima şi vor garnisi gura şi partea superioară a gâtului cu cristale fine imitând puful păsărilor. Culoarea lor, de un roşu sângeriu magnific, capătă strălucirea rubinelor atunci când o rază de soare sau o lumina puternică le atinge. Aceste cristale, foarte delic- vescente, ca şi celelalte săruri de aur, se dezagreghează în lichidul galben din momentul în care temperatura scade...

Nu aprofundam mai mult studiul sublimărilor. Cât despre procedeele archimice cunoscute prin expresia de *mici particulare,* acestea sunt, cel mai adesea, tehnici aleatorii. Cele mai bune dintre ele pleacă de la produse metalice extrase prin metodele pe care le-am arătat. Le vom întâlni răspândite din belşug în multe lucrări de categoria a doua şi în manuscrise ale suflătorilor. Ne vom mărgini sâ reproducem, cu titlu informativ, procedeul *particular* pe care-l semnalează Basil Valentin[54], fiindcă, spre deosebire de altele, este susţinut de solide şi pertinente argumente filosofice. Marele Adept afirmă, în acest pasaj, că se poate obţine o tincturâ specială

---

[54] *Les Douze Clefs de Philosophie,* Pierre Moet, Paris, 1659, cartea I, p. 34; Editions de Minuit, Paris, 1956, p. 85.

combinând mercurul argintului cu sulfurâ de cupru prin intermediul sării de fier. „Luna“, spune el, „are în ea un mercur fix prin care rezistă la violenţa focului mai mult timp decât alte metale imperfecte; şi victoria pe care o obţine arată cât de fixă este, având în vedere câ fermecătorul Saturn nu-i poate lua sau diminua nimic. Lasciva Venus este foarte colorată şi tot corpul ei aproape că nu este decât tinctură şi culoare asemănătoare cu cea pe care o are Soarele, care, din cauza abundenţei, bate puternic în roşu. Dar, întrucât corpul ei este lepros şi bolnav, tinctura fixă nu-şi poate face casa aici, iar când el pleacâ tinctura trebuie negreşit să-i urmeze, căci acesta pierind, sufletul nu poate sâ rămână, domiciliul lui fiind consumat de foc, neapărând şi nefiindu-i lăsat niciun loc de refugiu; aşa că, fără voia ei însoţită, rămâne cu un corp fix. Sarea fixă îi furnizează războinicului Marte un corp dur, puternic, solid şi robust, de unde-i provin dărnicia şi marele curaj. De aceea este foarte greu sâ treci peste acest valoros căpitan, căci corpul lui este atât de dur, încât cu mare caznă îl poţi răni. Dar, dacâ cineva îi amestecă forţa şi duritatea cu statornicia Lunii şi cu frumuseţea lui Venus şi le acordă printr-un mijloc spiritual, el va putea să facă la momentul potrivit o dulce armonie, prin intermediul căreia bietul om, servindu-se de câteva chei ale Artei noastre, după ce a urcat în înaltul acestei scări şi a ajuns până la sfârşitul Operei, va putea să-şi câştige existenţa *în mod particular.* Căci natura flegmatică şi umedă a Lunii poate fi încălzită şi uscată prin sângele cald şi năvalnic al lui Venus, iar marea ei negreală atenuată prin sarea lui Marte.“

Printre archimiştii care au folosit aurul pentru a-l spori, prin formule care i-au condus la succes, îi citǎm pe: preotul veneţian Pantheus[55], Naxagoras, care a scris *Alchymia denudata* (1715), de Locques, Duclos, Bernard de Labadye, Joseph du Chesne, baron

[55] J.-A. Pantheus, *Ars et Theoria Transmutationis Metallicae cum Voarchadumia Veneunt*, Vivantium Gautherorium, 1550.

de Morance, medic personal al regelui Henric al IV-lea, Blaise de Vigenere, Bardin din Le Havre (1638), Dra de Martinville (1610), Yardley, inventator englez al unui procedeu transmis în 1716 domnului Garden, mânuşar din Londra, apoi comunicat de Ferdinand Hockley doctorului Sigismond Bacstrom[56] şi care a făcut obiectul unei scrisori a acestuia către L. Sand In 1804, şi, în sfârşit, piosul filantrop Sfântul Vincent de Paul, fondator al *Părinţilor Misiunii* (1625), al congregaţiei *Surorile Caritătii* (1634) etc.

Să-mi fie permis a mă opri o clipă asupra acestei importante şi nobile figuri, ca şi la ocultul său laborator, de obicei ignorat.

Se ştie că, în cursul unei călătorii pe care a făcut-o de la Marsilia la Narbonne, Sfântul Vincent de Paul a fost capturat de piraţii din Barbaria şi dus la Tunis. Avea pe atunci douăzeci şi patru de ani[57]. Ni se certifica, de asemenea, că a reuşit să-şi readucă ultimul dascăl, un renegat, în sânul Bisericii, că s-a întors în Franţa şi că a stat o vreme la Roma, unde papa Paul al V-lea I-a primit cu multă consideraţie. începând din acest moment a început să pună bazele ctitoriilor pioase şi instituţiilor caritabile. Dar ceea ce s-a omis sâ ni se spună este că *Tatăl copiilor găsiţi,* cum era supranumit din timpul vieţii, învăţase archi- mia în timpul captivităţii. Aşa se explica, fără a fi nevoie de intervenţie miraculoasă, că marele apostol al caritătii creştine a avut mijlocul de a-şi realiza numeroasele lui opere filantropice[58]. Era, de altfel,

---

[56]Doctorul S. Bacstrom a fost afiliat la Societatea hermetică fondata de Adeptul Louis de Chazal, care locuia în insula Mauritius, din Oceanul Indian, în epoca Revoluţiei.

[57] Născut la Poux, în apropiere de Dax, în 1581, biografii îl consideră născut în 1576, deşi îşi dă el însuşi vârsta exactă, în mai multe rânduri, în corespondenţa sa. Această eroare se explică prin faptul că, prin complicitatea prelaţilor care erau împotriva deciziilor Conciliului de la Trento, a fost în mod fraudulos prezentat ca având douăzeci şi patru de ani, deşi n-avea decât nouăsprezece atunci când a fost hirotonisit preot, în anul 1600.

[58] A fondat, după cum ne spune abatele Petin (*Dictionnaire hagiographique,* în 1 *' Encyclopedie de Migne,* Paris, 1850), un spital pentru ocnaşi, la Marsilia, a înfiinţat la Paris casa *Orfelinelor,* a *Fiicelor Provindenţei,* a *Fiicelor Crucii,* spitalul lui *Iisus,* al *Copiilor*

un om practic, realist, hotărât, nelăsându-şi deloc deoparte afacerile, nicidecum

Găsiți, spitalul general al *Fabricii de salpetru.* „Fără a mai vorbi de spitalul *Sainte-Renne,* pe care I-a fondat în Bourgogne, el a ajutat mai multe provincii, devastate de foamete şi de ciumă; iar milosteniile pe care le-a făcut în Lorena şi în Champagne se ridica la aproape două milioane."

visător şi nici înclinat spre misticism. în rest, un suflet profund uman sub aparenţe aspre de om activ, tenace, ambiţios.

Ne-au rămas de la el două scrisori foarte sugestive sub raportul lucrărilor chimice. Prima, adresată domnului de Comet, avocat al tribunalului din Dax, a fost publicată de mai multe ori şi analizată de Georges Bois în *Pericolul ocultist* (Paris, Victor Retaux). Este scrisă din Avignon şi datată 24 iunie 1607. Reproducem documentul, care este destul de lung, din momentul în care Vincent de Paul, înche- indu-şi misiunea pentru care se afla la Marsilia, se pregăteşte sâ se întoarcă la Toulouse.

„... Fiind pe punctul de a pleca pe uscat", spune el, „am fost convins de un gentilom cu care eram găzduit să ne îmbarcam împreună pânâ la Narbonne, dată fiind vremea frumoasă, care ne era favorabilă; ceea ce am şi fâcut degrabă, ca sâ ajung acolo şi sâ-mi cruţ bunurile sau, mai bine zis, ca sâ nu ajung niciodată acolo şi să pierd tot. Vântul ne-a fost şi el favorabil, atât cât trebuia ca sâ ne ducă în ziua aceea la Norbonne, până unde am fi făcut cincizeci de leghe, dacâ Domnul n-ar fi permis ca trei brigantine turceşti, ce navigau de-a lungul golfului Leon (ca să punâ mâna pe bărcile care veneau din Beau- caire, unde era un târg considerat unul dintre cele mai frumoase ale creştinătăţii), să ne vâneze şi să ne atace cu atâta violenţă, încât doi sau trei dintre ai noştri au fost ucişi şi restul răniţi - printre ei m-am numărat şi eu, nimerit de o săgeată ce îmi va servi drept orologiu pentru tot restul vieţii. Şi daca n-am fi fost constrânşi sâ ne predăm acestor tâlhari mai răi decât tigrii, care, în primele lor izbucniri de furie, au făcut bucăţele vasul nostru, fiindcă pierduseră şi ei unul, pe lângă patru-cinci ocnaşi pe care ai noştri îi omorâseră. Astea fiind împlinite, ne-au pus în lanţuri, după ce ne-au oblojit rănile, şi şi-au continuat planul, făcând mii de furtişaguri, eliberându-i, totuşi, după ce i-au jefuit, pe cei care s-au predat fârâ sâ lupte. în sfârşit, încărcaţi cu marfă, la capătul a şapte-opt zile, au apucat drumul spre Barbaria, bârlog şi speluncă de hoţi, fârâ aprobarea Sultanului, unde,

odată ajunşi, ne-au scos la vânzare cu proces-verbal al capturării noastre, despre care spuneau că se petrecuse pe o navă spaniolă. Fără această minciună, am fi fost eliberaţi de consulul pe care Regele îl ţine acolo pentru a face liber comerţul cu francezii. Pregâtindu-ne pentru vânzare, după ce ne-au lăsat în pielea goală, ne-au dat la fiecare câte-o pereche de nădragi, un surtuc şi o cămaşă; şi ne-au plimbat prin oraşul Tunis, unde veniseră să ne vândă. Apoi, ne-au pus să facem cinci-şase ture prin oraş, cu lanţul de gât, ne-au adus înapoi la corabie, pentru ca negustorii să vină sâ vadă cine putea să mănânce şi cine nu, pentru a le arâta câ rânile noastre nu erau nicidecum mortale. După care ne-au dus iar în piaţa unde negustorii aveau să vină să ne vadă la fel cum faci când cumperi un cal sau un bou, punân- du-ne să deschidem gura ca să vadâ dinţii, pipăindu-ne coastele, zgâ- indu-se la rănile noastre şi punându-ne sâ mergem normal, cu paşi repezi sau să alergăm, apoi să ţinem greutăţi, apoi să luptăm, ca să vadâ puterea fiecăruia şi mii de alte feluri de brutalităţi.

Eu am fost vândut unui pescar, care a trebuit să se descotoroseascâ în curând de mine, fiindcă nimic nu-mi era mai potrivnic decât marea. De la pescar am ajuns la un bătrân, doctor spagirist, stăpân al chintesenţelor, om foarte uman şi blând care, din câte îmi zicea, lucrase cincizeci de ani ca să caute piatra filosofalâ şi totul fusese în zadar. Dar, în schimb, era foarte sigur în alte feluri de transmutaţie a metalelor. Drept pentru care, l-am văzut adesea topind aur şi argint laolaltă, luate în cantităţi egale, apoi le punea pe mici lamele şi adăuga un strat de oarece pulbere, pe urmă un altul de lamele şi încă unul de pulbere, într-un creuzet sau vas pentru topit al aurarilor, ţinându-1 la foc douăzeci şi patru de ore. După aceea îl deschidea, descoperind câ argintul devenise aur; şi încă şi mai des l-am văzut congelând sau fixând argintul viu în argint fin, pe care îl vindea ca să-i milostivească pe săraci. Ocupaţia mea era sâ ţin focul la zece-douâsprezece cuptoare, ceea ce, slavă Domnului, era mai mult o plăcere decât o caznă. El mâ

iubea tare şi îi plăcea sâ trăncănească despre alchimie şi despre puterea ei, spre care fâcea toate eforturile sâ mă atragă, promiţându-mi bogăţie multă şi toată ştiinţa lui. Dumnezeu a ţinut mereu treaza în mine credinţa în eliberare, prin rugăciunile asidue pe care i le făceam Lui şi Fecioarei Maria, prin mijlocirea căreia cred cu tărie că am fost dezrobit. Speranţa şi ferma convingere pe care le aveam că o sâ vă revăd, domnule, m-a făcut să-i rog stăruitor sâ mă înveţe cum sâ vindec piatra la rinichi, în privinţa căreia îl vedeam zilnic săvârşind adevărate minuni; ceea ce el a şi făcut, ba chiar m-a pus sâ prepar şi sâ administrez ingredientele...

Am stat cu acest bătrân din luna septembrie 1605 până în luna august a anului următor, când a fost luat şi dus la Marele Sultan, ca sâ lucreze pentru el; dar degeaba, căci a murit de supărare pe drum. Am fost lăsat în grija nepotului său, un adevărat antropomorfist, care m-a vândut la scurt timp după moartea unchiului, fiindcă auzise spu- nându-se câ domnul de Breve, ambasadorul Regelui în Turcia, venea cu bune şi exprese înscrisuri de la Sultan ca să recupereze sclavii creştini. Un renegat din Nisa în Savoia, duşmănos din fire, m-a cumpărat şi m-a dus la tematul[59] lui (aşa se cheamă bunul pe care-l deţii ca arendaş al marelui senior, căci poporul n-are nimic, totul îi aparţine Sultanului). Tematul acestuia era în munţi, unde ţara este extrem de caldă şi pustie.[14]

După ce I-a convertit pe acest om, Vincent a plecat cu el, zece luni mai târziu, „la capătul cărora[14], continuă scriptorul, „ne-am salvat cu o mică barcâ şi ne-am dus, în a douăzeci şi opta zi din iunie, la Aigues-Mortes şi la scurt timp după aceea în Avignon, unde monseniorul vicelegat I-a primit public pe renegat, cu lacrimi în ochi şi suspine în glas, în biserica Sfântul Petru, întru slava

[59]Termen necunoscut, pe care unii exegeţi ai lui Vincent de Paul îl consideră „fantezist** şi căruia i se atribuie acelaşi sens cu al cuvântului francez „metairie" (fermă arendată în parte) (n. tr.).

Domnului şi spre pilda spectatorilor. Monseniorul... îmi face onoarea de a mâ iubi cu putere, pentru câteva secrete de alchimie pe care i le-am dezvăluit, care sunt mai valoroase, zice el, decât *si io gli avessi dato un munte di oro*[60], pentru că el a muncit toată viaţa şi n-are altă mulţumire... - Vincent Depaul[61]".

În ianuarie 1608, o a doua epistola, adresată din Roma aceluiaşi destinatar, ni-l arată pe Vincent de Paul iniţiindu-1 pe vicelegatul din Avignon, pe care îl menţionase, şi în ale cârui graţii se afla, datorita secretelor sale spagiriste. Iatâ care este starea mea, pe scurt: mâ aflu în acest oraş al Romei, unde îmi continui studiile, întreţinut de monseniorul Vicelegat de la Avignon, care îmi face onoarea sâ mâ iubească şi să-mi dorească avansarea, fiindcă i-am arătat multe lucruri frumoase şi ciudate pe care le-am învăţat în timpul cât am fost sclav la turcul bătrân căruia i-am fost vândut, după cum v-am scris. Din multele curiozităţi, acestea sunt doar începutul, nu perfecţiunea totală a oglinzii lui Arhimede: un resort artificial care face să vorbească un cap de mort, de care acest mizerabil se servea pentru a pâcâli poporul, spunându-i câ zeul lui, Mahomed, îl fâcea să-i audă astfel dorinţa, şi mii de alte lucruri geometrice frumoase, pe care le-am învăţat de la el şi din pricina cărora monseniorul este atât de gelos, încât nu vrea sâ vorbesc cu nimeni, de teamâ ce-i este câ o să-i învăţ şi pe alţii, dorind sâ aibă

---

60 „Dacâ i-aş fi dat un munte de aur."

61 Nu ştim de ce istoria şi biografii se încăpăţânează sâ menţină ortografia fantezistă de Vincent de Paul. Acesta n-a avut nevoie de particula de nobleţe pentru a fi nobil printre nobili. Toate epistolele lui sunt semnate *Depaul.* Găsim acest nume scris la fel pe

o convocare masonică reprodusa la paginile 130-131 din *Dicţionarul de ocultism* al lui E. Desormes şi Adrien Basile (Angers, Lachâse, 1897). Nu trebuie sa ne mire, de altfel, câ o loja supusa codului caritâţii şi fraternitâţii, care conducea masoneria din secolul al XVIII-lea, s-a pus sub protecţia nominală a puternicului filantrop. Documentul in chestiune, datat 14 februarie 1835, provine din loja *Mântuire, Forţă, Uniune,* a *Capitolului discipolilor Sfântului Vincent Depaul,* ataşat Bisericii Orientului din Paris şi fondat în 1777.

numai el reputaţia de a şti aceste lucruri, pe care îi place sâ le arate uneori Sanctităţii Sale şi cardinalilor.[11]

în ciuda încrederii reduse pe care le-o acordă alchimiştilor şi ştiinţei lor, Georges Bois recunoaşte, totuşi, că nu poţi suspecta sinceritatea

naratorului, nici realitatea experienţelor pe care el le-a văzut practicate. „Este un martor", scrie el, „care prezintă toate garanţiile pe care le poţi aştepta de la un martor ocular obişnuit şi mai ales dezinteresat, condiţie care nu se întâlneşte în acelaşi grad la cercetătorii care îşi povestesc propriile experienţe şi care sunt mereu preocupaţi de un punct de vedere particular. Este un martor bun, dar este om: nu este infailibil. A putut să se înşele şi să ia drept aur ceea ce nu era decât un aliaj de aur şi argint. E ceea ce suntem înclinaţi să credem, potrivit ideilor noastre actuale şi *obişnuinţei, pe care o datorăm educaţiei, de a situa transmutaţia printre născociri.* Dar, dacă ţinem să cântărim doar mărturia pe care o examinăm, eroarea nu este posibilă. Se spune clar că alchimistul topea împreună tot atâta aur cât argint: iată, deci, aliajul bine definit[62]. El este laminat. Apoi, lamele sunt puse una peste alta, separate prin straturi dintr-o anumită pulbere care nu este altfel descrisă. Pulberea nu este piatra filosofală, dar posedă una din proprietăţile ei: realizează transmutaţia. încălzim amestecul douăzeci şi patru de ore, iar argintul care făcea parte din aliaj este transformat în aur. Aur care este revândut şi aşa mai departe... Nu există nicio eroare în distingerea metalelor. în plus, operaţiunea fiind frecventa şi aurul fiind negociat cu negustori, este neverosimil ca o asemenea greşeală enormă să se producă atât de uşor. Căci vorbim de o epocă în care toată lumea crede în alchimie; orfevrierii, bancherii, negustorii ştiu foarte bine să distingă aurul pur de aurul aliat cu alte metale. De la Arhimede încoace, toată lumea poate să recunoască aurul prin raportul care există între volumul şi greutatea lui. Prinţii care bat monede false îşi înşalâ supuşii, dar nu înşală balanţa bancherilor, nici arta verificatorilor. Nu se făcea comerţ cu aur, vânzându-se drept aur

[62] Putem cu atât mai puţin să ne înşelăm asupra naturii acestui aliaj, cu cât argintul provoacă în aur o decolorare atât de mare, încât n-ar putea trece neobservată. Or, aici, ea este aproape totala, metalele fiind aliate în cantităţi egale, iar aliajul pare alb.

ceea ce nu era. în perioada de care vorbim, în 1605, la Tunis, una din cele mai cunoscute piețe ale negoţului internațional la acel moment, aşa ceva

era o fraudă la fel de gravă, la fel de periculoasă cum ar fi astăzi, de exemplu, la Londra, Amsterdam, New York sau Paris, unde plăţile mari de aur se fac în lingouri. Iată, după părerea noastră, cel mai demonstrativ dintre faptele pe care le-am putut dezvălui în sprijinul opiniei alchimiştilor, cu privire la realitatea transmutaţiei."

Cât despre operaţiunea în sine, ea depinde exclusiv de archimie şi se apropie mult de cea pe care Pantheus o descrie în a sa *Voarcha- dumie* şi al cărei rezultat îl prezintă sub numele de *aurul celor două cementări.* Căci, dacă Vincent de Paul a arătat procedeul în linii mari, el s-a ferit, în schimb, să descrie ordinea şi modul de execuţie. Cel care, în zilele noastre, ar încerca să-i realizeze, chiar având o perfectă cunoaştere a cementului special, ar fi nevoit să-i constate insuccesul. Fiindcă, într-adevăr, aurul, pentru a dobândi capacitatea de a transmuta argintul cu care este aliat, are nevoie mai întâi să fie preparat, cementul neacţionând decât asupra argintului. Fără această pregătire prealabilă, aurul ar rămâne inert în sânul electrumului şi n-ar putea transmite argintului ceea ce nu posedă în stare naturală[63]. Spagiriştii numesc operaţiunea preliminară *exaltare* sau *transfuziune* şi tot cu ajutorul unui cement aplicat prin *stratificare* se execută. întrucât compoziţia acestui prim cement este diferită de cea a celui de-al doilea, denumirea dată de Pantheus metalului obţinut este astfel pe deplin justificată.

Secretul *exaltaţiei,* fără cunoaşterea căreia nu putem reuşi, constă în a mări - dintr-odată sau treptat - culoarea normală a aurului pur prin sulful unui metal imperfect, cuprul în mod obişnuit. Acesta îi furnizează metalului preţios *propriul lui sânge* printr-un soi de *transfuzie* chimică. Aurul, supraîncărcat de tincturâ, ia atunci aspectul roşu al coralului şi poate da mercurului

[63] Basil Valentin insistă pe necesitatea de a da aurului un surplus de sulf. „Aurul nu colorează", zice el, „dacă nu este colorat el însuşi mai înainte."

specific al argintului sulful care îi lipsea, prin intermediul *spiritelor minerale* degajate din cement în timpul operaţiunii. Transmisiunea în exces a sulfului reţinut de aurul exaltat se efectuează puţin câte puţin sub acţiunea căldurii; ea necesită

între douăzeci şi patru şi patruzeci de ore, în funcţie de destoinicia artizanului şi de volumul de materii tratate. E necesar să fii foarte atent la foc, care trebuie să ardă continuu şi destul de puternic, fără a atinge niciodată gradul de fuziune al aliajului. încălzind prea tare, există riscul de a volatiliza argintul şi de a risipi sulful introdus în aur, acest sulf nefiind încă fixat perfect.

în fine, a treia operaţiune, intenţionat omisă, fiindcă un archimist luminat n-are ce face cu atâtea sfaturi, presupune perierea lamelor extrase, fuziunea şi cupelaţia lor. Depunerea de aur pur manifestă, la cântărire, o scădere mai mult sau mai puţin sensibilă şi care variază în general între a cincea parte şi un sfert din argintul aliat. Oricum ar fi, şi în ciuda acestui deşeu, procedeul lasă încă un beneficiu profitabil.

Vom remarca, în privinţa *exaltatei,* că aurul coralin, obţinut prin una din diversele metode preconizate, rămâne susceptibil de a transmuta direct, adică fără ajutorai unei cementări ulterioare, o oarecare cantitate de argint: aproape un sfert din greutatea lui. Totuşi, întrucât este imposibil să determini valoarea exactă a coeficientului de putere au- rific, evităm dificultatea topind aurul roşu cu o proporţie triplă de argint (inquartation) şi supunând aliajul laminat operaţiunii iniţiale.

După ce am spus că exaltaţia, bazată pe absorbţia unei anumite părţi de sulf metalic de către mercurul aurului, are ca efect intensificarea considerabilă a coloraţiei metalului, vom da câteva indicaţii asupra procedeelor puse în aplicare în acest scop. Acestea se folosesc de capacitatea pe care o posedă mercurul solar de a reţine cu putere o fracţiune de sulf pur, atunci când acţionăm asupra masei metalice pentru a disocia aliajul format iniţial. Astfel, aurul topit împreună cu cuprul, dacă se întâmplă să fie separat de acesta, nu abandonează niciodată pe de-a-ntregul o particulă de *tinctură* furată de la el. Astfel că, repetând des aceeaşi acţiune, aurul se îmbogăţeşte din ce în ce mai mult şi poate atunci să cedeze această *tinctură* în exces metalului care îi este apropiat, adică argintului.

Un chimist experimentat, remarcă Naxogaras, ştie foarte bine că, dacă purifici aurul până la de douăzeci şi patru de ori sau mai mult cu ajutorul sulfurii de antimoniu, el capătă o culoare, o strălucire şi o fineţe remarcabile. Dar are loc o pierdere de metal, contrar a ceea ce se întâmplă în cazul cuprului, pentru că, în procesul purificării, mercurul aurului cedează o parte din substanţa sa antimoniului, iar sulful se află atunci în exces ca urmare a dezechilibrării proporţiilor naturale. E ceea ce face procedeul inutilizabil şi nu permite decât simpla satisfacere a curiozităţii.

Se mai poate ajunge la exaltaţia aurului şi topindu-1 mai întâi cu

o cantitate de cupru de trei ori mai mare, apoi descompunând aliajul, transformat în pilitură, prin acid azotic clocotit. Deşi tehnica este anevoioasă şi costisitoare, având în vedere volumul de acid de care e nevoie, rămâne una dintre cele mai bune şi mai sigure.

Totuşi, dacă avem un reductor de energie şi dacă ştim să-i folosim în timpul fuziunii aurului şi a cuprului, operaţiunea va fi cu mult simplificata şi nu vom avea motiv să ne temem nici de pierderea de materie, nici de munca excesivă, în ciuda repetiţiilor indispensabile pe care le necesită şi această metodă. în sfârşit, artistul, studiind diversele modalităţi expuse, va putea să descopere altele şi mai bune, ba chiar mai eficace. Va fi suficient, de exemplu, să recurgă la cupru extras direct din plumb, să-i insereze în stare brută şi să-i arunce puţin câte puţin în aurul topit, care va reţine din el partea pură; asta dacă nu preferă să folosească fier al cărui sulf specific este, dintre toate metalele, cel pentru care aurul manifestă cea mai mare afinitate.

Dar ajunge! Să lucreze acum cine vrea; fiecare poate de-acum să-şi păstreze opinia, să urmeze sau să ignore sfaturile mele... Repet pentru ultima oară că, dintre toate operaţiunile descrise benevol în aceste pagini, niciuna nu se referă câtuşi de puţin la *alchimia tradiţională*; niciuna nu poate fi comparată cu ale ei. Zid

gros care separă cele două ştiinţe, obstacol de netrecut pentru cei care sunt familiarizaţi cu metodele şi formulele chimice. Nu vreau să exasperez pe nimeni, dar adevărul mă obligă să spun că aceia care se dedau la cercetări spagiriste nu vor părăsi niciodată căile chimiei oficiale. Mulţi moderni consideră, de buna-credinţă, că se îndepărtează ferm de ştiinţa

chimiei pentru că explică fenomenele într-o manieră specială, fără să folosească, totuşi, altă tehnică decât cea a savanţilor pe care îi critică. Au existat mereu, vai, astfel de rătăcitori şi naivi şi fără îndoială pentru ei a scris Jacques Tesson[64] aceste cuvinte pline de adevăr: „Cei care vor să ducă la îndeplinire Opera noastră prin macerări, distilări obişnuite şi sublimări aşijderea, şi alţii prin fărâmiţări, *toţi aceia sunt în afara drumului cel bun,* în mare greşeală şi caznă şi privaţi de a reuşi vreodată, fiindcă toate aceste nume, şi cuvinte, şi modalităţi de a opera sunt nume, cuvinte şi modalităţi metaforice."

Cred, aşadar, că mi-am atins scopul şi am demonstrat, atât cât mi-a stat în putere, că *strămoşul chimiei actuale nu este vechea şi simpla alchimie, ci spagiria străveche,* îmbogăţită cu aporturi succesive ale archimiei greceşti, arabe şi medievale.

Şi dacă vrem să ne facem o idee despre ştiinţa secreta, trebuie să ne ducem cu gândul la munca agricultorului şi la cea a microbiolo- gului, căci şi a noastră este dependentă de *condiţii* similare. Aşa cum natura dă cultivatorului pământul şi sămânţa şi microbiologului ge- loza şi sporul, tot aşa îi furnizează alchimistului solul metalic propriu şi sămânţa convenabila. Dacă toate *circumstanţele* favorabile procesului regulat al acestei culturi speciale sunt riguros observate, recolta nu va putea fi decât îmbelşugată...

în rezumat, ştiinţa alchimiei, de o extremă simplitate cât priveşte materialele şi formula ei, rămâne totuşi cea mai ingrată, cea mai întunecată dintre toate, dacă ţinem seama de cunoaşterea exactă a condiţiilor necesare şi a *influenţelor* cerute. E latura ei misterioasă şi spre soluţionarea acestei probleme dificile se îndreaptă eforturile tuturor fiilor lui Hermes.

---

[64] Jacques Tesson sau Le Tesson, Le *Grand et excellent Oeuvre des Sages, contenant trois traites ou dialogues: Dialogues du Lyon vert, du grand Theriaque et du Regime*, Ms. din sec. al XVII-lea, Biblioteca din Lyon, nr. 971 (900).

CARTEA A DOUA

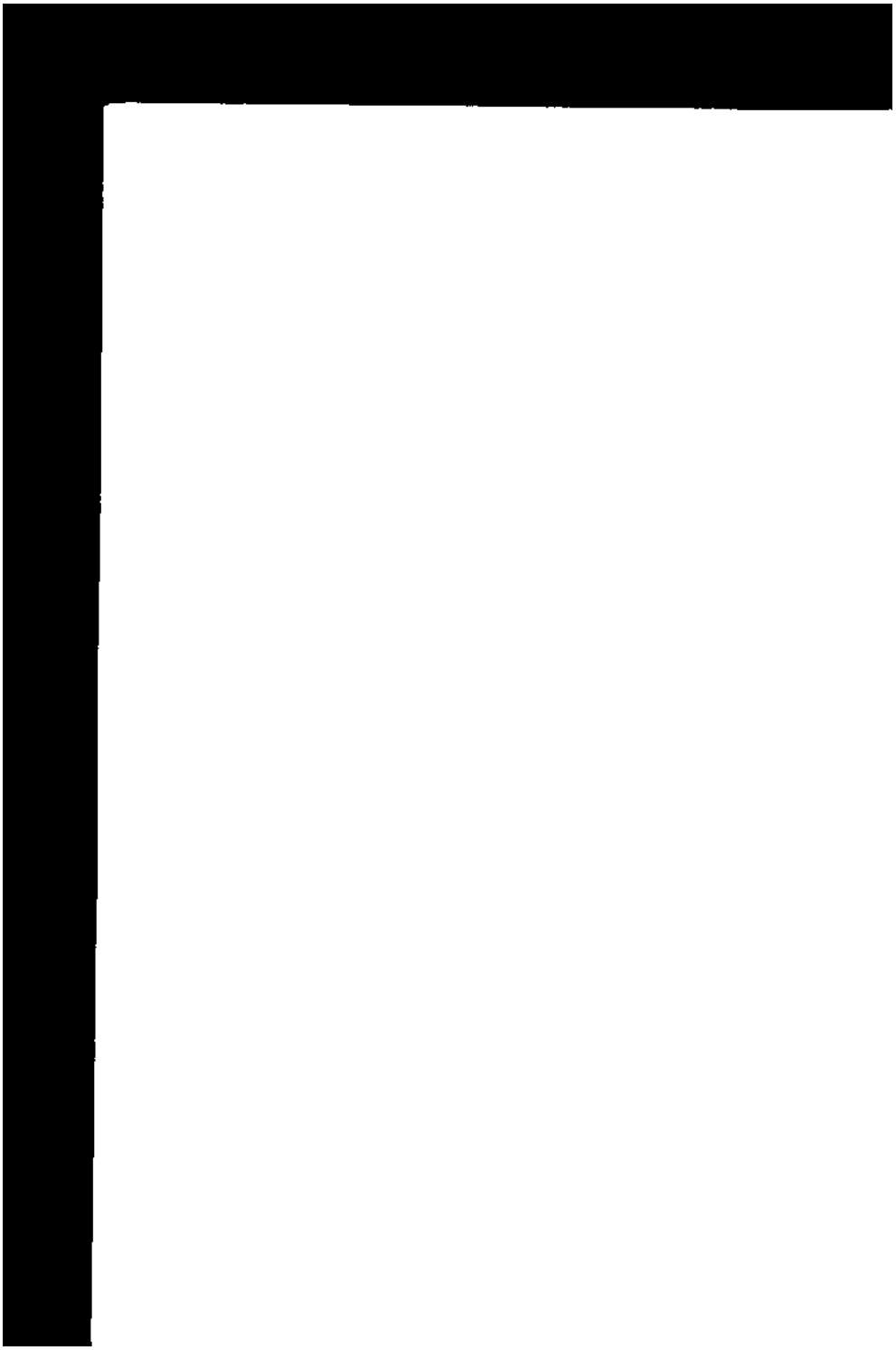

SALAMANDRA DIN LISIEUX

I

Orăşel normand al cărui pitoresc aspect medieval e dat de numeroasele case din lemn şi de frontoanele susţinute de console, Lisieux, respectuos păstrător al trecutului, ne oferă, printre atâtea alte curiozităţi, o frumoasă şi foarte interesantă locuinţă de alchimist.

Casă modestă, într-adevâr, dar care dovedeşte la autorul ei grija pentru smerenie pe care fericiţii beneficiari ai comorii hermetice făceau legământ s-o respecte toată viaţa. Este cunoscută sub numele de „Conacul Salamandrei" şi se află situată pe strada Fevres, la numărul 19 (imaginea IV).

în ciuda cercetărilor noastre, ne-a fost imposibil să obţinem vreo informaţie despre primii ei proprietari. Nu sunt cunoscuţi. Nimeni nu ştie, la Lisieux sau în altă parte, de cine a fost construită în secolul al XVI-lea sau cine a decorat-o. Pentru a nu încălca tradiţia, fără îndoială, Salamandra păstrează cu gelozie atât secretul ei, cât şi pe cel al alchimistului. în 1834, a fost totuşi obiectul

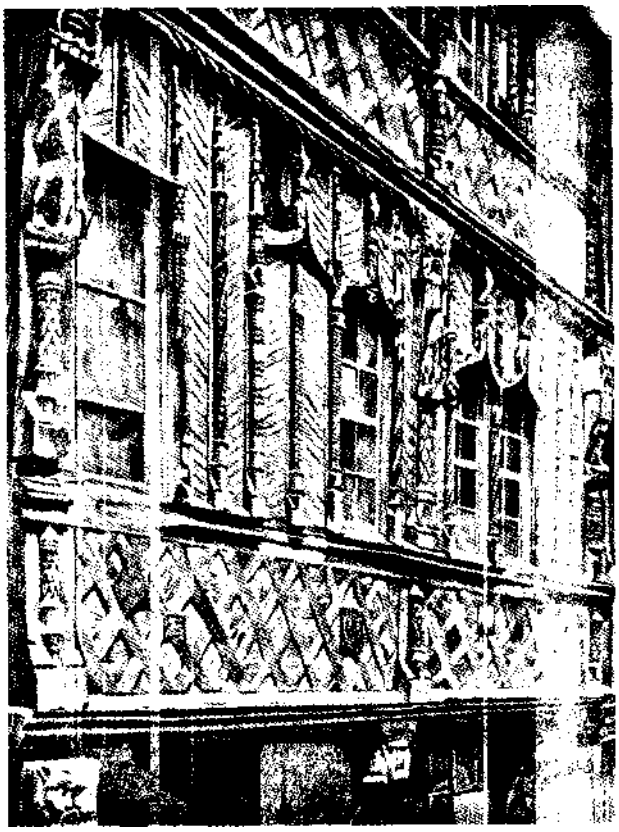

IV. LISIEUX - CONACUL SALAMANDREI (secolul al XVI-lea)
Omul cu scut de pe stâlpul de colţ

unei notiţe[65], dar ea se limitează la simpla descriere a personajelor sculptate, pe care turistul le poate admira pe faţadă. Această notiţă

[65] *Cf.* Henri de Formeville, *Notice sur une maison du XVI^C siecle, ă Lisieux,* desenată şi litografiată de Challamel, Janet et Koepplin, Paris; Pigeon, Lisieux, 1834.

şi câteva rânduri inserate în *Statistica monumentelor din Calva- dos,* de Arcisse de Caumont (Lisieux, voi. V), reprezintă tot ceea ce a apărut despre Conacul Salamandrei. Nu e mare lucru şi regretăm... Căci aceasta minusculă, dar fermecătoare casă, construită din voinţa unui Adept veritabil, decorată cu motive aparţinând simbolismului hermetic, cu alegorie tradiţională, merită mai mult. Bine cunoscută locuitorilor din Lisieux, ea este ignorată de marele public, poate chiar de mulţi amatori de artă, deşi elementele care o împodobesc, atât prin abundenţa şi varietatea lor, cât şi prin buna lor conservare, ne îndreptăţesc sâ o clasăm printre cele mai bune edificii de gen. Avem de-a face cu un gol supărător pe care vom încerca să-i umplem, subliniind totodată valoarea artistică a acestei elegante locuinţe şi învăţătura iniţiaticâ pe care o degajă sculpturile ei.

Studierea motivelor de pe faţadă ne permite să afirmăm, cu convingerea născută dintr-o analiză perseverentă, câ acela care a construit conacul a fost un alchimist instruit, care a dat măsura talentului său, altfel spus un Adept posesor al pietrei filosofale. Certificăm, de asemenea, că afilierea lui la vreun centru ezoteric având numeroase puncte comune cu ordinul dispersat al templierilor se dovedeşte indiscutabilă. Dar care putea sâ fie această frăţie secretă onorată să-i numere printre membrii ei pe savantul filosof din Lisieux? Suntem obligaţi sâ ne mărturisim ignoranţa şi să lăsâm întrebarea în aer. în ciuda faptului că avem pentru această ipoteză o aversiune imbatabilă, asemânarea, legătura dintre date şi proximitatea locurilor ne sugerează anumite conjuncturi, pe care o sâ le expunem cu titlu informativ şi sub toate rezervele.

Aproximativ cu un secol înainte de construirea Conacului Salamandrei, trei prieteni alchimişti „trudeau" la Flers (Ome) şi realizau Marea Operă în anul 1420. Erau gentilomul Nicolas de Grosparmy, Nicolas sau Noel Valois, numit şi Le Vallois, şi un preot pe nume Pierre Vicot sau Vitecoq. Acesta din urmă îşi spune „capelan

şi servitor al domnului de Grosparmy[66]". Grosparmy poseda ceva avere, precum şi titlul de Senior şi pe acela de conte de Flers. Totuşi, Valois a fost cel care a descoperit primul cum se pune în practică Opera şi i-a învăţat pe tovarăşii săi, aşa cum dă de înţeles în cele *Cinci Cărţi* ale lui. Avea pe atunci patruzeci şi cinci de ani, ceea ce reportează data naşterii lui la anul 1375. Cei trei Adepţi scriu diferite lucrări între anii 1440 şi 1450[67]. De altfel, niciuna din aceste cărţi n-a fost vreodată tipărită. Conform unei note anexate manuscrisului nr. 158 (125) al Bibliotecii din Rennes, cel care ar fi moştenit toate tratatele originale ale lui Nicolas Grosparmy, Valois şi Vicot ar fi fost un gentilom normand, domnul Bois Jeuffroy. El i-a vândut copia completă „răposatului conte de Flers în schimbul a 1500 de livre şi un cal". Acest conte de Flers şi baron de Tracy este Louis de Pelleve, mort în 1660, şi care era strănepotul dinspre mamă al autorului Grosparmy[68].

Dar aceşti trei Adepţi, care locuiau şi lucrau la Flers în prima jumătate a secolului al XV-lea, sunt citaţi fără niciun fel de motiv ca aparţinând secolului al XVI-lea. în copia pe care o posedă Biblioteca din Rennes se spune, totuşi, clar că ei locuiau în castelul din Flers al cărui proprietar era Grosparmy „în care loc au dus la îndeplinire Opera filosofică şi şi-au compus cărţile. Eroarea iniţială, conştientă sau nu, se datorează unui anonim, autor al unor note intitulate *Remarques,* scrise pe marginea câtorva copii manuscrise ale operelor lui Grosparmy, care i-au aparţinut chimistului Chevreul. Acesta, fără a controla cronologia fantezistă a acestor note, a luat de bune informaţiile, date sistematic înapoi cu un secol de scriptorul anonim, şi**

---

[66] *Cf.* Biblioteca Naţională, ms. 14789 (3032): *La ClefdesSecretsdePhilosophie* de Pierre Vicot, preot; secolul al XVUI-lea.

[67] Nicolas de Grosparmy termină *Abrege de Theorique*, furnizând data exactă de încheiere a acestei lucrări „care", spune el, „a compilat şi scris şi a fost perfectă în a douăzeci şi noua zi a lui decemvrie, anul o mie patru sute patruzeci şi nouâ", *Cf.* Biblioteca din Rennes, ms. 158 (125), p. III.

[68] *Cf.* Charles Verel, *Les Alchimistes dc Flers*. Alenţon, 1889, 34 pp., format in-8, în *Bulletin de Ia Societe historique et archeologique de l'Ome.*

toţi ceilalţi autori, luându-se după el, au colportat care mai de care această eroare impardonabilă. Aşa că o să restabilim, pe scurt, adevărul. Alfred de Caix[69], după ce spune că Louis de Pelleve a murit în mizerie în 1660, adaugă: „Conform documentului anterior, domeniul Flers ar fi fost cumpărat de Nicolas de Grosparmy; dar autorul *Remarcilor* este aici în contradicţie cu domnul de la Ferriere[70], care menţionează la 1404 un Raoul de Grosparmy ca proprietar al locului". Nimic mai adevărat, deşi, pe de altă parte, Alfred de Caix pare să accepte cronologia falsificată a adnotatorului necunoscut. în 1404, Raoul de Grosparmy era într-adevâr senior de Beauville şi de Flers[71] şi, deşi nu se ştie cum a ajuns proprietarul lor, faptul n-ar putea fi pus la îndoială. „Raoul de Grosparmy, scrie contele Hector de la Ferriere, trebuie să fie tatăl lui Nicolas de Grosparmy, care, din căsătoria lui cu Mărie de Roeux, a lăsat trei fii, Jehan de Grosparmy, Guillaume şi Mathurin de Grosparmy, şi o fată, Guillemette de Grosparmy, măritată pe 8 ianuarie 1496 cu Germain de Grimouville. *La această dată, Nicolas de Grosparmy era mort,* iar Jehan de Grosparmy, baron de Flers, fiul său mai mare, şi Guillaume de Grosparmy, al doilea său fiu, i-au acordat surorii lor, în contul căsătoriei, *trei sute de livre toumois*[72] bani peşin şi o rentă de douăzeci de livre pe an, râs- cumpărabilă la preţul de *patru sute de livre toumois*[73]."

lata, deci, ce ştim foarte clar: datele puse pe copiile diverselor manuscrise ale lui Grosparmy şi ale lui Valois sunt cât se poate de exacte şi absolut autentice. în consecinţă, am putea să renunţăm la căutarea concordanţei biografice şi cronologice a lui Nicolas Valois, fiindcă este demonstrat că acesta a fost companionul şi convivul se-

---

[69] Alfred de Caix, *Notice sur quelques alchimistes normands,* Caen, F. Le Blanc-Hardel, 1868.

[70] Contele Hector de la Ferritire, *Histoire de Flers, ses seigneurs, son industrie,* Dumoulin, Paris, 1855.

[71] Laroque, *Histoire de la maison d'Harcourt,* voi. II, p. 1148.

[72] Monedă bătuta la mănăstirea Saint-Martin din Tours, folosita în Franţa din Evul Mediu până la Revoluţie (n. tr.).

[73] Arhiva castelului Flers.

niorului-conte de Flers. Dar tot e necesar să descoperim originea erorii imputabile comentatorului, atât de prost informat, al manuscriselor lui Chevreul. Să spunem din capul locului că ea s-ar putea datora unei omonimii regretabile, doar dacă anonimul nostru, trucând toate datele, n-o fi vrut să-i atribuie lui Nicolas Valois somptuosul palat din Caen, construit de unul din succesorii săi.

Se crede că Nicolas a cumpărat, spre sfârşitul vieţii, patru domenii: Escoville, Fontaines, Mesnil-Guillaume şi Manneville. Faptul nu este, totuşi, dovedit; niciun document nu-l confirmă, în afară de afirmaţia gratuita şi dubioasă a autorului *Remarcilor* sus-numite. Bătrânul alchimist, făuritor al averii viitorilor Valois şi seniori de Escoville, a trăit ca un înţelept, după preceptele de disciplină şi de morală filosofice. Cel care îi scria, în 1445, fiului său că „răbdarea este scara filosofilor şi smerenia poarta grădinii lor“ nu putea nicicum să urmeze exemplul celor puternici, nici să ducă modul lor de viaţa fără să-şi încalce convingerile. Aşadar, probabil că, la şaptezeci de ani, lipsit de altă preocupare materială decât aceea a lucrărilor lui, şi-a încheiat la castelul Flers o existenţă de muncă, paşnică şi simplă, în compania celor doi prieteni împreună cu care realizase Marea Operă. Ultimii săi ani au fost într-adevăr consacraţi redactării operelor destinate să întregească educaţia ştiinţifică a fiului său, cunoscut doar sub epitetul de „pios şi nobil cavaler"[74], căruia Pierre Vicot îi dădea învăţătura iniţiatică prin viu grai. Preotul Vicot este cel subînţeles, de fapt, în acest pasaj al manuscrisului lui Valois: „în numele lui Dumnezeu cel Atotputernic, află, iubite fiule, intenţia naturii prin aceste învăţaturi

[74] Opere manuscrise de Grosparmy, Valois şi Vicot. Bibi. din Rennes, ms. 160 (124); fila 90, *Livre second de Me Pierre de Vitecoq, prebstre:* „Ţie, nobil şi valoros cavaler, îţi adresez şi încredinţez în mâinile tale cel mai mare secret care a fost vreodată pătruns de vreun muritor...". Fila 139. *Recapitulation de Me Pierre Vicot,* cu o prefaţă adresată „nobilului şi piosului cavaler", fiu al lui Nicolas Valois.

pe care am să fi le spun. Când, în ultimele zile ale vieţii mele, trupu-mi gata să-mi abandoneze sufletul nu făcea decât să aştepte ceasul Domnului şi al ultimei suflări, m-a cuprins dorinţa de a-ţi lăsa ca Testament şi ultimă vrere aceste cuvinte prin care vei învăţa mai multe lucruri frumoase despre foarte nobila transmutaţie metalică... De aceea te-am învăţat principiile Filosofiei naturale, ca să te fac mai capabil de această sfântă Ştiinţă[75]."

Cele *Cinci Căiţi* ale lui Nicolas Valois, la începutul cărora figurează pasajul reprodus, sunt datate 1445 - fără îndoială, anul terminării lor - , ceea ce te-ar face să te gândeşti că alchimistul, contrar versiunii autorului *Remarcilor,* a murit la o vârstă înaintată. Se poate presupune că fiul lui, crescut şi instruit după regulile înţelepciunii hermetice, s-a mulţumit probabil să primească pământurile domeniului Escoville sau să pună mâna pe veniturile acestora dacă le moştenise de la Nicolas Valois. Oricum ar fi, deşi nicio mărturie scrisă nu ne ajută să umplem acest gol, un lucru rămâne sigur, că fiul alchimistului, Adept el însuşi, n-a construit niciodată acest domeniu, în întregime sau o parte a lui; el n-a făcut niciun demers în plus pentru confirmarea titlului dobândit odată cu el; în sfârşit, nimeni, nu ştie dacă a trăit la Flers, ca tatăl lui, sau şi-a stabilit reşedinţa la Caen. Probabil primului posesor recunoscut al titlurilor de *ecuyer* (viitor cavaler) şi senior al domeniilor Escoville, Mesnil-Guillaume şi al altor pământuri i se datorează proiectul construirii palatului Grand-Cheval, realizat de Nicolas Le Valois, fiul său cel mare, în oraşul Caen. în orice caz, ştim din sursă sigură că Jean Le Vallois, primul care a purtat acest nume, nepot al lui Nicolas, „a compărut pe 24 martie 1511, îmbrăcat cu armură de zale şi coif, în faţa nobililor tribunalului din

---

[75] *CEuvres de Grosparmy, Valois eC Vicot.* Bibi. Nat., mss. 12246 (2526), 12298 şi 12299 (435), sec. al XVII-lea. - Bibi. Arsenalului, ms. 2516 (166, S.A.F.), sec. al XVH-lea. -*Cf.* Bibi. din Rennes, ms. 160 (124), fila 139: „Urmează recapitularea Maestrului Pierre Vicot, preot... privind precedentele scrieri pe care le-a făcut pentru a-l instrui pe fiul domnului Le Vallois în această Ştiinţă, după moartea numitului Le Vallois, tatăl lui."

Caen, primind un certificat din partea locotenentului general al numitului tribunal, purtând data aceleiaşi zile". El I-a lăsat moştenitor pe Nicolas Le Vallois, senior al domeniilor Escoville şi Mesnil-Guillaume, născut în anul 1494 şi căsătorit pe 7 aprilie 1534 cu Mărie du Val, care i-a dăruit ca fiu pe Louis de Vallois, *ecuyer,* senior de Escoville, născut la Caen pe 18 septembrie 1536, ce a devenit apoi consilier-secretar al regelui.

Aşadar, Nicolas Le Vallois, strănepotul alchimistului din Flers, e cel care a început lucrările la palatul Escoville, care au durat vreo zece ani, din 1530 până prin 1540. înşelat poate de similitudinea numelor, anonimul nostru îi atribuie aceluiaşi Nicolas Le Vallois lucrările lui Nicolas Valois, strămoşul său, transportând la Caen teatrul din Flers. Potrivit lui de Bras *(Les Recherches et antiquitez de la viile de Caen,* p. 132), Nicolas Le Vallois ar fi murit tânăr, în anul 1541. „Vineri, de ziua Regilor, o mie cinci sute patruzeci şi unu", scrie vechiul istoric, Nicolas Le Vallois, senior de Escoville, Fontaines, Mesnii-Guillaume şi Manneville, cel mai bogat om din oraş pe atunci, „aşezându-se la masă, în Sala Pavilionului din frumoasa şi superba locuinţă din apropierea pieţei Sfântul Petru, pe care o construise cu un an înainte, şi mâncând o stridie din scoică, el fiind în vârstă de aproape patruzeci şi şapte de ani, căzu pe neaşteptate mort din cauza unei apoplexii care îl sufocă.[76']

în localitate, palatul Escoville era numit *Hotel du Grand-Cheval*[1], Palatul Armăsarului. După mărturia lui Vauquelin des Yveteaux, Nicolas Le Vallois, proprietarul lui, ar fi desăvârşit aici Marea Operă, „în oraşul unde hieroglifele casei pe care a construit-o şi care se mai vede încă în piaţa Sfântul Petru, în faţa marii biserici cu acest nume, fac dovada ştiinţei lui". „Ar exista aşadar nişte hieroglife[77], adaugă Robillard de Beaurepaire, „în sculpturile de la Palatul Armăsarului; ar fi atunci posibil ca toate aceste detalii, care par incoerente, să fi

avut o semnificaţie foarte precisă pentru autorul construcţiei şi pentru toţi adepţii ştiinţei hermetice, scoase din formulele misterioase ale vechilor filosofi, ale magilor, brahmanilor şi cabaliştilor.[11] Din

[76] O inscripţie gravată pe frumoasa faţada meridională care formează fundul curţii, menţionează anul 1535.

nefericire, dintre toate statuile care împodobeau eleganta locuinţă, piesa principală din punct de vedere alchimic, „cea care, plasată deasupra intrării, frapa întâi de toate privirea trecătorului şi dăduse numele casei, *Armăsarul,* descris şi celebrat de toţi autorii contemporani, nu mai există astăzi". Ea a fost nemilos distrusă în 1793. în lucrarea lui intitulată *Originile Caenului,* Daniel Huet susţine că statuia ecvestră era dintr-o scenă a *Apocalipsei* (cap. XIX, versetul II), contrar opiniei lui Bardou, parohul din Cormelles, care considera că e vorba de Pegas, şi a lui de la Roque, care recunoştea în ea efigia lui Hercule. într-o scrisoare adresată lui Daniel Huet de către Pere de la Ducque- rie, acesta spune că „figura armăsarului reprezentat pe frontispiciul casei Domnului Le Valois d'Escoville nu este, aşa cum a crezut Domnul de la Roque, şi după el mulţi alţii, un Hercule; este o viziune a *Apocalipsei.* Asta se poate constata prin inscripţia aflată dedesubt. Pe coapsa călăreţului, sunt scrise aceste cuvinte din *Apocalipsă: Rex Regnum et Dominus Dominantium,* Regele regilor şi Stăpânul stăpânilor". Un alt corespondent al savantului prelat din Avranches, doctorul Dubourg, a intrat în privinţa asta în detalii mai precise. „Pentru a răspunde scrisorii voastre", scria el, „încep prin a vă spune că există două figuri reprezentate în basorelief, una în partea de sus, unde este reprezentat acest cal falnic galopând prin aer şi având nori sub picioarele de dinainte. Călăreţul avea o sabie în faţa lui, dar aceasta a dispărut; el ţine în mâna dreaptă o vergea lungă de fier; sub el şi în spatele lui, se pare că sunt în aer călăreţi care îl urmează, iar în faţa lui şi deasupra, un înger în soare. Sub cercul porţii, mai există o reprezentare, la scară mai mică, a bărbatului de pe cal pe un morman de trupuri moarte şi de stârvuri de cai din care se înfruptă păsările. El este întors spre Răsărit, contrar celuilalt, şi în faţa lui sunt reprezentaţi falsul profet şi dragonul cu mai multe capete, împreună cu nişte călăreţi împotriva cărora el pare că se îndreaptă. întoarce capul,

parcă pentru a vedea reprezentarea falsului profet şi a dragonului, ce intră într-un vechi castel, de unde ies flăcări în care corpul acestui fals profet se află deja pe jumătate. Există ceva scris pe coapsa călăreţului şi în mai multe locuri, precum Regele Regilor, Stăpânul Stăpânilor, şi alte extrase din capitolul XIX al *Apocalipsei.* Cum aceste litere nu sunt deloc gravate, cred că ele au fost scrise nu cu mult timp în urmă, dar exista o bucata de marmură foarte sus pe care este scris: „Şi numele lui era *Cuvântul lui Dumnezeu*[78]

Intenţia noastră nu este nicidecum de a întreprinde aici un studiu al statuarului simbolic menit să exprime sau să expună principalele arcane ale ştiinţei. Această locuinţă filosofală, foarte cunoscută, deseori descrisă, va putea face subiectul interpretărilor personale ale iubitorilor Artei sacre. Ne vom limita să semnalăm câteva figuri deosebit de instructive şi demne de interes. E vorba mai întâi de dragonul de pe timpanul mutilat al porţii de intrare, la stânga, sub peristilul care precede scara lanternei. Pe faţada laterală, două statui frumoase, reprezentându-i pe David şi pe Judith, îţi reţin atenţia; aceasta din urmă este însoţită de o sextină din epocă:

„O vezi aici în piatră
Pe virtuoasa Judith
Cum printr-o-naltă faptă
I-a retezat faimosul cap
Lui Holofem cel neiubit
Care Ierusalimul a-ngenuncheat.“

[78] Acest *Cuvânt al Iui Dumnezeu,* care este *Verbum demissum* al lui Trevisan şi *Cuvântul pierdut* al francmasonilor medievali, desemnează secretul material al Operei, a cărui dezvăluire constituie *Darul Iui Dumnezeu* şi despre a cărui natură, nume vulgar sau folosire toţi filosofii păstrează o tăcere de nepătruns. Este, aşadar, evident că basorelieful care însoţea inscripţia ar fi avut legătură cu *subiectul înţelepţilor* şi probabil şi cu modalitatea de a-l lucra. Aşa intrai în Operă, la fel ca-n palatul Escoville, pe poarta simbolica a Armăsarului.

Deasupra acestor figuri măreţe, se văd două scene, una amintind de răpirea Europei, cealaltă de descătuşarea Andromedei de către Perseu, care oferă o semnificaţie similară cu cea a răpirii fabuloase a Deianirei, urmată de moartea lui Nessus, pe care le vom analiza într-un capitol următor, când vom vorbi de mitul lui Adam şi al Evei. într-un alt pavilion, citim pe friza interioară a unei ferestre: *Marsyas victus obmutescit.* „Este", spune Robillard de Beaurepaire, „o aluzie la întrecerea muzicală dintre Apollo şi Marsyas, în care apar, în calitate de figuranţi, purtătorii de instrumente pe care îi distingem mai sus. In sfârşit, totul culminează cu o mică figură, azi destul de ştearsă, situata desupra lantemoului, în care, cu mai mulţi ani în urmă, Domnul Sauvageon a crezut că-l recunoaşte pe *A polo, zeul zilei şi al luminii-,* şi, sub cupola marii lanterne, într-un soi de mic templu lipsit de coloane laterale, statuia lesne de recunoscut al lui Priap. Am fi", adaugă autorul, „serios puşi în încurcătură dacă ni s-ar cere să explicăm, de exemplu, ce semnificaţie precisă trebuie să-i atribuim personajului cu fizionomie gravă, care poartă un turban ebraic; celui care ţâşneşte atât de viguros dintr-o ferestruică rotundă pictată, în timp ce braţul lui traversează grosimea antablamentului; unei foarte frumoase reprezentări a sfintei Cecilia cântând la teorbă; fierarilor ale căror ciocane lovesc, la baza pilaştrilor, într-o nicovală inexistentă; decoraţiunilor exterioare atât de originale, scării de serviciu cu deviza: *Laborimprobus omnia vincit*[79]... De altfel, pentru a înţelege sensul tuturor acestor sculpturi, poate n-ar fi fost inutil să ne interesăm de aspiraţiile spirituale şi de ocupaţiile obişnuite ale celui care le-a expus astfel pe locuinţa sa. Se ştie că seniorul de Escoville era unul dintre oamenii cei mai bogaţi din Normandia; ceea ce se ştie mai puţin este că se preocupase dintotdeauna cu o ardoare pasionată de cercetările pline de mister ale alchimiei."

Din acest expozeu succint, trebuie să reţinem mai ales că exista la Flers, în secolul al XV-lea, un nucleu de filosofi hermetici, că ei

[79] „Munca perseverenta învinge orice."

au putut să formeze discipoli - ceea ce este confirmat de ştiinţa transmisa succesorilor lui Nicolas Valois, seniorii de Escoville - şi să creeze un centru iniţiatic, că oraşul Caen, fiind la distanţă aproape egală de Flers şi de Lisieux, ar fi posibil ca Adeptul necunoscut, retras la *Conacul Salamandrei,* să fi primit primele învăţături de la vreun maestru aparţinându-i grupului ocult de la Flers sau de la Caen.

Ipoteza nu este nici imposibilă din punct de vedere material, nici neverosimilă; dar nu-i vom putea atribui, totuşi, mai multă valoare decât se poate aştepta de la genul acesta de aprecieri. Aşa că îl vom ruga pe cititor s-o primească exact cum i-o oferim, cu toată circumspecţia cuvenită şi ca simplă probabilitate.

II

Iatâ-ne la intrarea, închisă cu mult timp în urmă, a încântătorului conac.

Frumuseţea stilului, alegerea fericită a motivelor, delicateţea execuţiei fac din această uşă mică una din cele mai agreabile specimene ale sculpturii în lemn din secolul al XVI-lea. Această paradigmă hermetică conscrată exclusiv simbolismului *căii uscate,* singura pe care autorii au ales-o, este o bucurie pentru artist şi o comoară pentru alchimist (imaginea V).

Dar, înainte de a-i face pe studenţi mai sensibili la valoarea deosebită a emblemelor analizate, vom respecta ordinea de lucru, fără să ne lăsăm călăuziţi de consideraţiuni de logicâ arhitecturală sau de ordin estetic.

Pe timpanul uşii cu panouri sculptate, se remarcă un interesant grup alegoric compus dintr-un leu şi o leoaică stând faţa în faţă. Ei ţin amândoi, cu labele de dinainte, o mască umană personificând soarele, înconjurat de o liană arcuită în formă de mâner de oglindă. Leul şi leoaica, principiu masculin şi virtute feminină, reflectă expresia fizică a celor *două naturi,* de formă asemănătoare, dar cu proprietăţi

V. LISIEUX - CONACUL SALAMANDREI Uşa de la intrare (secolul al XVI-lea)

contrare, pe care arta trebuie să le aleagă la începutul practicii. Din uniunea lor, realizată după anumite reguli secrete, provine *dubla natură,* materie mixtă pe care înţelepţii au numit-o *androgină, hermafrodită* sau *Oglinda Artei.* Această substanţă, pozitivă şi negativă totodată, pasivul conţinând propriul său agent activ, este baza, fundamentul

Marii Opere. Din cele două naturi, înfăţişate separat, cea care joacă rolul de materie feminină este singura însemnată cu amprenta alchimiei pe consola mica ce susţine ieşindul unei grinzi a etajului superior. Vedem aici figura unui dragon înaripat, cu coada arcuită în buclă.

Acest dragon este imaginea şi simbolul corpului primitiv şi volatil, veritabil şi *unic subiect* pe *care* trebuie mai întâi să lucrăm. Filosofii i-au dat diverse nume, în afara celui sub care este în mod obişnuit cunoscut. E ceea ce a provocat şi le mai provoacă încă atâtea încurcături, atâtea confuzii începătorilor, mai ales acelora care nu se prea sinchisesc de principii şi nu ştiu până unde se poate întinde posibilitatea naturii. în pofida opiniei generale cum că *subiectul* nostru n-a fost niciodată menţionat, noi credem dimpotrivă că multe lucrări îl numesc şi câ toate îl descriu. Dar, dacă autorii importanţi îl citează, nu se poate susţine câ îl şi scot în evidenţă ori câ îl arată în mod expres; adesea, îl întâlneşti chiar clasat printre corpurile respinse ca nepotrivite sau străine Operei. Procedeu clasic de care Adepţii s-au folosit ca să-i îndepărteze pe profani şi să le ascundă intrarea secretă în grădina lor.

Numele său tradiţional, *piatră a filosofilor,* descrie îndeajuns acest corp pentru a servi de bază utilă identificării lui. Este, într-ade- văr, efectiv *piatră,* fiindcă prezintă, la ieşirea din mină, caracteristicile exterioare comune tuturor mineralelor. Este *haosul înţelepţilor,* în care sunt închise cele patru elemente, dar nedesluşite şi dezordonate. Este *moşneagul* nostru şi *tatăl metalelor,* acestea datorându-i originea, fiindcă el reprezintă cea dintâi manifestare metalică terestră. Este arsenicul nostru, cadmiul, antimoniul, blenda, galena, ci- nabrul, oxidul de fier, aurichalcul, realgarul, orpimentul, calamina, oxidul de zinc, tartrul etc. Prin vocea hermetică, toate mineralele îi aduc omagiul numelui lor. Mai e numit *dragon negru acoperit cu solzi, şarpe veninos, fiica lui Saturn* şi „cea mai iubită dintre copii". Această substanţă primară şi-a văzut evoluţia întreruptă prin amestecul şi pătrunderea unui sulf infect şi combustibil care umple mercurul pur, îl reţine şi îl coagulează. Şi, deşi este în întregime volatil, acest *mercur primitiv,* ce capâtâ corp sub acţiunea sicativă a sulfului

arsenical, ia aspectul unei mase solide, negre, dense, fibroase, casante, friabile, pe care puţina ei utilitate o face derizorie, abjectă şi neînsemnată în ochii oamenilor. în acest subiect - părinte sărac al unei familii de metale -, artistul luminat găseşte, totuşi, cam tot ce are nevoie ca să-şi înceapă şi să-şi desăvârşească importanta lucrare, căci el intră aici, spun autorii, la începutul, la mijlocul şi la sfârşitul Operei. Prin urmare, anticii I-au comparat cu Haosul Creaţiei, unde elementele şi principiile, tenebrele şi lumina se aflau la un loc, amestecate şi fără să acţioneze unele asupra altora. Iată motivul pentru care ei au zugrăvit simbolic materia în prima ei fiinţa ca *figură a lumii,* care conţinea în sine materialele *globului nostru* hermetic[80], sau *microcosmos,* asamblate fără ordine, fără formă, fără ritm ori măsură.

***Globul* nostru, reflectare şi oglindă a *macrocosmosului,* nu este, aşadar, decât o bucată din Haosul primordial, destinată, prin voinţa divină, reînnoirii elementare în cele trei regnuri, dar pe care o suită de împrejurări misterioase a orientat-o şi dirijat-o spre regnul mineral. Astfel informat şi precizat, supus legilor care guvernează evoluţia şi dezvoltarea minerale, acest *haos* devenit corp conţine în mod nedesluşit cea mai pură sămânţă şi cea mai apropiată substanţă pe care ar fi putut-o avea de la minerale şi metale. Materia filosofalâ este, deci, de origine minerală şi metalică. La început, nu trebuie s-o cauţi decât în *rădăcina minerală şi metalică,* despre care Basil Valentin spune în cartea celor *Douăsprezece chei* că ar fi fost rezervată de Creator şi promisă doar generaţiei metalelor. în consecinţă, cel care va căuta piatra sacră a filosofilor cu speranţa de a întâlni această *mică lume* în substanţele străine de regnul mineral şi metalic, acela nu va ajunge niciodată să-şi ducă planurile până la capăt. Motiv pentru care, spre a-l îndepărta pe ucenic de drumul greşelii, autorii antici îl învaţă să urmeze întotdeauna natura. Pentru că natura nu acţionează decât în felul ei propriu, se dezvoltă şi se perfecţionează**

[80] *Cf.* Basil Valentin, *Les Douze Clefs de Ia Philosophie,* Edition de Minuit, 1956, fig. 9, p. 185.

doar în ea însăşi şi prin ea însăşi, fără ca vreun lucru eterogen să-i frâneze mersul sau să împiedice efectul puterii ei generatoare.

La stâlpul pervazului stâng al uşii pe care o studiem, o figură în altorelief atrage şi reţine atenţia. Reprezintă un bărbat elegant îmbrăcat cu o scurtă cu mâneci, având pe cap un fel de tocă şi pe piept blazonul unui scut pe care se vede o *stea* în cinci colţuri. Acest personaj de condiţie bună, care stă pe capacul unei urne cu ornamente în relief, are rolul de a arăta, după cum se obişnuia în Evului Mediu, conţinutul vasului. Este substanţa care, în cursul sublimărilor, se ridică deasupra apei, plutind la suprafaţa ei precum uleiul, este *Hyperionul* şi *Vitriolul* lui Basil Valentin, *leul verde* al lui Ripley şi al lui Jacques Tesson, într-un cuvânt, veritabila necunoscuta a marii probleme. Acest cavaler, cu o ţinută frumoasa şi o descendenţă cerească, nu este deloc un străin pentru noi: mai multe gravuri hermetice ni I-au făcut familiar. Salomon Trismosin, în *Lâna de Aur,* îl arată cu picioarele depărtate, puse pe marginile a două vase pline cu apă, care traduc originea şi sursa *fântânii* misterioase, apă având dubla natură şi proprietate, ieşită din *laptele Fecioarei* şi din *sângele lui Hristos,* apă de foc şi foc apos, *virtute a doua botezuri* despre care se vorbeşte în Evanghelii: „Cât despre mine, eu vă botez cu apă, dar va veni un altul mai puternic decât mine şi căruia eu nu sunt vrednic să-i dezleg cureaua sandalelor. El vă va boteza cu Duh Sfânt şi cu foc. El are *lopata* în mână şi îşi va curaţi aria; îşi va strânge grâul în grânar, iar pleava o va arde într-un foc ce nu se va stinge niciodată[81]". Manuscrisul *Filosofului Solidonius* reproduce acelaşi subiect sub imaginea unui potir plin cu apă, din care ies până la jumătatea corpului doua personaje, în centrul unei compoziţii destul de stufoase ce rezumă întreaga lucrare. Cât despre tratatul *Azotii,* aici apare un înger imens - cel al parabolei Sfântului Ioan din *Apocalipsa* - care păşeşte cu un picior pe pământ şi cu altul pe mare, în timp ce ridică o torţă aprinsă în mâna dreaptă şi strânge, cu stânga, un burduf umflat cu aer, imagini clare ale celor patru elemente primare: pământ, apă, aer, foc. Corpul îngerului, care are două aripi în loc de cap, este

[81] Luca, cap. 3, v. 16, 17. - Maieu, cap. 1, v. 6,7,8. - Ioan, cap. 1, v. 32, 32, 34.

acoperit cu *pecetea cărţii deschise,* ornat cu steaua cabalistică şi cu deviza din şapte cuvinte a Vitriolului: *Visita Interiora Terrae, Rectificandoque, Invenies, Occultum Lapidem.* „Apoi am văzut", scrie sfântul Ioan[82], „un alt înger puternic, coborându-se din cer învăluit într-un nor. Deasupra capului avea curcubeul, faţa lui era ca *soarele* şi picioarele lui ca nişte *stâlpi de foc.* Avea în mână o *cărticică deschisă* şi a pus piciorul drept pe *mare* şi pe cel stâng pe *pământ.* Şi a strigat cu glas puternic, cum răcneşte un leu. Şi după ce-a strigat el, şapte tunete şi-au făcut auzite glasurile. Şi când cele şapte tunete au vorbit, eram gata să scriu; dar am auzit din cer un glas zicând: *Pecetiuieşte* vorbele celor şapte tunete şi nu le scrie...

Şi glasul pe care-l auzisem din cer mi-a vorbit din nou zicând: Du-te şi ia *cărticica deschisă* din mâna îngerului *care stă în picioare pe mare şi pe pământ.* M-am dus, deci, la înger şi i-am zis: Dă-mi cărticica. Şi el mi-a zis: Ia-o şi mănânc-o; ea îţi va amârî pântecele, dar în gura ta va fi dulce ca mierea."

Acest produs, exprimat alegoric prin înger sau om - atribut al evanghelistului Matei -, nu este altceva decât *mercurul filosofilor,* de natură şi calitate dual, în parte fix şi material, în parte volatil şi spiritual, care este suficient pentru a începe, a termina şi a multiplica lucrarea. Este unica şi singura materie de care avem nevoie, fără a ne face griji că trebuie să ne ducem după alta; dar trebuie sâ ştii, ca sâ nu

---

[82] *Apocalipsa,* cap. X, v. 1-4, 8, 9. Această parabolă, foarte instructivă, se găseşte reprodusa în câteva variante, care îi precizează sensul hermetic, în *Vision survenu en songeant a Ben Adam, au temps du rdgnc du roi d'Adama, laquelle a este mise en lumiere parFloretus a Bethabor*, Bibi. Arsenalului, ms. 3022 (168, S.A.F.), p. 14. lată partea din text care ne interesează: „Şi am auzit iarăşi din cer o voce vorbindu-mi şi zicându-mi: «Du-te şi ia cartea deschisă din mâna îngerului care stă în picioare pe mare şi pe pământ.»

Şi m-am dus spre înger şi i-am zis: «Dă-mi cartea asta.» Şi am luat cartea din mâna îngerului şi i-am dat-o s-o mănânce. Şi, după ce a mâncat-o, pântecele i s-a cutremurat atât de tare, încât s-a făcut tot negru precum cărbunele; şi cum stătea el în negreala asta, soarele a strălucit ca în cea mai caldă amiază şi din negru I-a făcut ca marmura de alb.

Când soarele a ajuns sus de tot, el a devenit roşu ca focul... Şi atunci, totul s-a risipit... Şi, din locul unde îngerul vorbea, s-a ridicat o mână ţinând un pocal în care părea a fi o pulbere de culoare roşiatică... Şi am auzit ecoul zicând: Urmaţi natura, urmaţi natura!"

greşeşti, că pornind de la acest mercur şi de la achiziţionarea lui îşi încep autorii în general tratatele. El este *mina şi rădăcina de aur,* şi nu metalul preţios, absolut inutil şi fără folosinţă pe calea pe care o studiem. Irineu Filalet spune, cu mult adevăr, că mercurul nostru abia dacâ este mineral, iar metalic încâ şi mai puţin, fiindcă el nu conţine decât spiritul sau sămânţa metalică, în vreme ce corpul tinde să se îndepărteze de calitatea minerală. Este, totuşi, *spiritul aurului,* închis într-un ulei transparent, care se coagulează uşor, este *sarea metalelor,* căci orice piatră este sare, şi *sarea pietrei noastre,* căci piatra filosofilor, care e acest mercur despre care vorbim, este subiectul pietrei filosofale. Aşa se explică de ce mai mulţi Adepţi, vrând să creeze confuzie, I-au numit *nitrat de potasiu* sau *salpetru (sal petri,* sare de piatră) şi au copiat semnul unuia pe imaginea celuilalt. Mai mult, structura sa cristalină, asemănarea fizică cu sarea topită, transparenţa lui au fâcut să fie asimilat sărurilor şi sâ-i fie atribuite tot felul de nume. El devine astfel, rând pe rând, după vrerea sau fantezia scriitorilor, *sarea de mare* şi *sarea gemă, sarea alembroth, sarea lui Saturn, sarea sărurilor.* Este, de asemenea, faimosul *vitriol verde, oleum vitri,* pe *care* Pantheus îl descrie ca fiind crisocolul, alţii bo- raxul sau atincarul; *vitriolul roman,* pentru că ‘Pw|ar|, numele grecesc al oraşului etern, înseamnă forţă, vigoare, putere, dominaţie; mineralul lui Pierre-Jean Fabre, pentru că în el, spune acesta, trăieşte aurul, *l’or y vit* (vitryol). A fost supranumit *Proteu,* din cauza metamorfozelor sale din timpul lucrului, şi *Cameleon* (Xa|aaiAearv, *leu târâtor),* fiindcă îmbracă rând pe rând toate culorile spectrului.

Iată acum ultimul element decorativ de pe uşa noastră. Este o salamandră servind de capitel pentru coloneta torsadată a stâlpului de piatră din dreapta. Ea ne pare a fi oarecum zeiţa protectoare a acestei agreabile locuinţe, căci o mai regăsim sculptată pe consola stâlpului median, situată la parter, şi pe lucarna podului. Data fiind

repetiţia intenţionată a simbolului, se pare chiar câ alchimistul nostru a avut o preferinţă deosebită pentru această reptilă heraldică. Nu insinuăm astfel câ ar fi putut să-i atribuie sensul erotic şi grosier care îi plăcea atât de mult lui Francisc I; ar însemna să-i insultăm pe artizan, sâ dezonorăm ştiinţa, sâ batjocorim adevărul după modelul

desfrânatului de înaltă clasă, însă de joasă intelectualitate, căruia regretăm câ-i datorăm până şi numele paradoxal de *Renaştere*[83]. Dar o trăsătură proprie doar caracterului uman îl face pe om să îndrăgească şi mai tare acel lucru pentru care a suferit şi pătimit cel mai mult; aşa putem fără îndoială explica tripla folosire a salamandrei, hieroglifă a *focului sacru* al înţelepţilor. Intr-adevăr, dintre produsele anexe folosite de alchimist în calitate de *ajutătoare* sau de *slujitoare,* niciunul nu este mai greu de căutat şi mai anevoios de identificat ca acesta, în preparatele accesorii, se poate folosi, în locul adjuvantelor cerute, anumiţi înlocuitori capabili să furnizeze un rezultat analog; totuşi, în elaborarea mercurului, nimic n-ar putea înlocui *focul sacru,* acest spirit susceptibil de a-l anima, de a-l exalta şi de a face corp comun cu el, după ce I-a extras din materia imundă. „V-aş deplânge mult", scrie Limojon de Saint-Didier[84], „dacâ, aşa ca mine, după ce aţi

---

[83] „Francisc I e supranumit *Tatăl Literelor* şi asta datorita câtorva favoruri pe care le-a acordat pentru trei-patru scriitori; dar se uită că acest *Tată al Literelor* a dat, în 1535, nişte înscrisuri prin care interzicea tipărirea sub ameninţarea pedepsei cu spânzurâtoarea; că, după ce a proscris tipografia, a instaurat o cenzura pentru a împiedica publicarea şi vânzarea cârţilor tipărite anterior, că a atribuit Sorbonei dreptul de inchiziţie asupra conştiinţelor; că, după edictul regal, deţinerea unei cărţi vechi condamnate şi proscrise de Sorbona îi expunea pe posesorii ei la pedeapsa cu moartea, dacă respectiva carte era găsită la domiciliul lor, unde zbirii Sorbonei aveau libertatea de a face percheziţie; că, în timpul domniei lui, s-a dovedit a fi un implacabil duşman al independenţei spiritului şi al progresului luminilor, ca şi un fanatic protector al celor mai împătimiţi teologi şi al absurdităţilor scolastice dintre cele mai contrare adevăratului spirit al religiei creştine?... Ce încurajare pentru ştiinţe şi litere! Nu putem vedea în Francisc I decât un nebun strălucit care a adus nenorocire şi ruşine Franţei." - Abatele de Montgaillard, *Histoire de France,* Moutardier, Paris 1827, voi. I, p. 183.

[84] Limojon de Saint-Didier, *Lettre aux vrays Discipies d'Hermes,* în Le *Triomphe Hermetique,* Henry Wetstein, Amsterdam, 1699, p. 150.

cunoscut materia veritabilă, aţi petrece cincisprezece ani întregi de lucru, studiu şi meditaţie, fără să puteţi extrage din piatră sucul preţios pe care-l ţine captiv în sânul ei, din cauza necunoaşterii *focului sacru* al înţelepţilor, care face să curgă din această plantă seacă şi în aparenţă aridă o *apă care nu-ţi udă mâinile*Fără el, fără acest foc ascuns sub formă salină, materia preparată n-ar putea fi răscolită şi nici n-ar putea îndeplini funcţiile ei de mamă, iar munca noastră ar rămâne pentru totdeauna himerica şi zadarnică. Orice reproducere presupune ajutorul unui agent propriu, determinat de regnul în care I-a plasat natura. Şi orice lucru poartă în el sămânţă. Animalele se nasc dintr-un ou sau dintr-un ovul fecundat, plantele provin dintr-un grăunte făcut prolific; la fel, mineralele şi metalele au drept sămânţă un lichid metalic fertilizat prin focul mineral. Acesta este, aşadar, agentul activ introdus prin artă în sămânţa minerală şi el este cel „care face primul să se învârtă osia şi să se mişte roata", după cum ne spune Filalet. Astfel, este uşor să înţelegi cât de utilă este această *lumină metalică,* invizibilă, misterioasă şi cu câtă grijă trebuie să încercăm s-o cunoaştem, să o percepem prin calităţile ei specifice, esenţiale şi oculte.

Latinescul *salamandra* vine din *sal,* sare, şi *mandra,* care înseamnă *grajd,* dar şi *scobitură de stâncă, singurătate, loc izolat. Salamandra* s-ar traduce, deci, prin *sare de grajd, sare de stâncă* sau *sare solitară.* Cuvântul capătă în limba greacă o altă accepţiune, revelatoare pentru acţiunea pe care o provoacă. EaAa|adv5pa e format din *LccĂa, agitaţie, tulburare,* folosit fără îndoială pentru crdAcx; sau *CâAr], apă agitată, furtună, fluctuaţie,* şi din [^âv&Qa, care are un sens identic cu cel din latină. Din aceste etimologii, putem trage concluzia că *sarea, spirit* sau *foc,* ia naştere într-un grajd, o scobitură de stâncă, o grotă... Este destul. Culcat pe paiele din ieslea lui, în grajdul din Bethleem, Iisus nu este El, oare, noul soare care aduce lumina lumii? Nu este El însuşi Dumnezeu sub înfăţişarea carnală şi muritoare? Cine a zis: *Eu sunt Duhul şi sunt Viaţa; am venit să arunc un Foc pe pământ?*

Acest foc spiritual, nedesăvârşit şi corporificat în sare, este *sulful ascuns,* pentru că, în timpul lucrului cu el, nu devine niciodată

manifest şi nici nu-l vedem cu ochii noştri. Şi totuşi, acest sulf, oricât de invizibil ar fi, nu este deloc o ingenioasă abstracţie, un artificiu de doctrină. Ştim să-i izolăm, să-i extragem din corpul care îl ascunde, printr-un mijloc ocult şi sub aspectul unei pulberi uscate, care, în această stare, devine improprie şi fără efect în arta filosofică. Acest foc pur, de aceeaşi esenţă ca sulful specific al aurului, dar mai puţin digerat, este, dimpotrivă, mai abundent decât cel al metalului preţios. Motiv pentru care el se aliază cu uşurinţa cu mercurul mineralelor şi al metalelor imperfecte. Filalet ne asigură că îl găsim ascuns în pântecele lui *Aries,* adică al *Berbecului,* constelaţie traversată de soare în luna aprilie. în sfârşit, pentru a-l defini şi mai bine, să adăugâm că Berbecul „care ascunde în el oţelul magic" poartă în mod făţiş pe blazonul lui imaginea *pecetei hermetice,* astru cu şase raze. Aşadar, în această materie foarte comună, care ne pare doar utilă, trebuie să căutăm misteriosul foc solar, sare subtilă şi sulf spiritual, lumină celestă difuză în tenebrele corpului, fârâ de care nimic nu se poate face şi pe care nimic nu-l poate înlocui.

Am semnalat mai sus locul important pe care-l ocupă, printre subiecţii emblematici ai casei din Lisieux, *salamandra,* marcă particulară a modestului şi savantului ei proprietar. O regăsim, după cum spuneam, până pe lucarna coamei, aproape inaccesibilă şi înălţată în plin cer. Ea îmbrăţişează stâlpul grinzii acoperişului, între doi dragoni sculptaţi paralel pe lemnul şpaletelor (imaginea VI). Aceşti doi dragoni, unul apter (ânxeQog, *fără aripi),* celălalt crisop- ter (xQUCT07TT£Q0<;, ***cu aripile aurite),*** **sunt cei despre care vorbeşte Nicolas Flamei în ale sale *Figuri hieroglifice* şi pe care Michel Maier *(Symbola aureae mensae,* Francofurti, 1617) îi priveşte ca fiind, alături de globul cu o cruce deasupra, simboluri specifice stilului celebrului Adept. Această simpla constatare demonstrează vastele cunoştinţe pe care artistul din Lisieux le avea despre textele filosofice şi despre simbolismul special la fiecare dintre predecesorii săi. Pe de alta parte, chiar alegerea *salamandrei* ne face să credem că alchimistul nostru trebuie să fi căutat mult timp şi să fi pierdut mulţi ani ca să descopere**

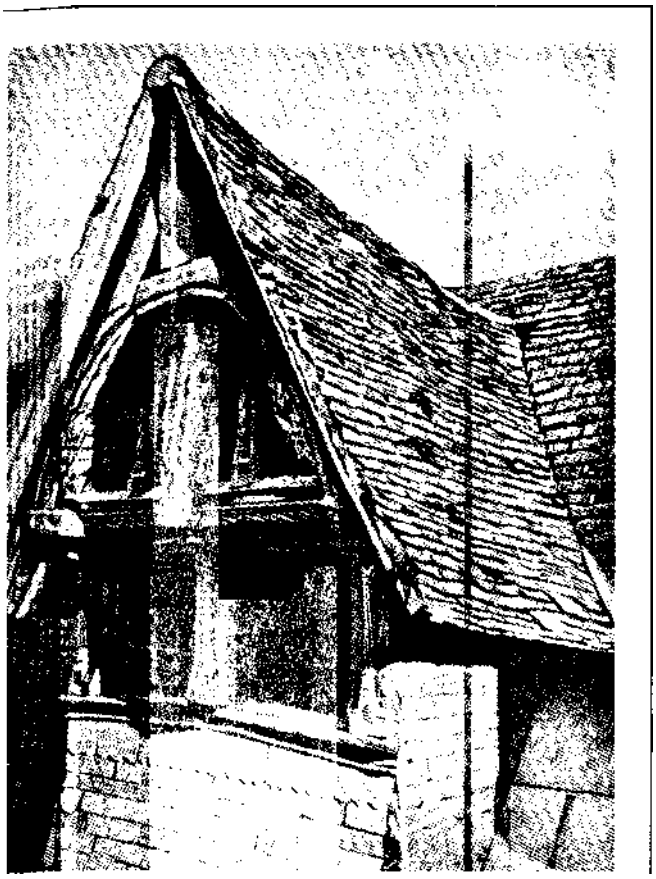

VI. LISIEUX - CONACUL SALAMANDREI (secolul al XVI-lea) Salamandra şi cei doi dragoni ai lucarnei

focul secret. **Hieroglifa disimulează, intr-adevăr, natura fizico-chimică a fructelor din grădina *Hesperidelor,* fructe a căror maturitate tardivă nu-l bucură pe înţelept decât la bătrâneţe, şi faptul că el nu le culege decât în seara vieţii, la apusul ('Ecttoqiq) unei laborioase şi obositoare cariere. Fiecare dintre ele este rezultatul unei condensări**

progresive a focului solar prin focul secret, verb întrupat, spirit celest corporificat în toate lucrurile din această lume. Şi razele adunate şi concentrate ale focului dublu sunt cele care colorează şi însufleţesc un corp pur, diafan, clarificat, regenerat, de o încântătoare strălucire şi de o admirabilă virtute.

Ajuns în acest punct de exaltaţie, principiul focului, material şi spiritual, devine, prin universalitatea felului său de acţiona, asimilabil corpurilor înţelese în cele trei regnuri naturale; el îşi exercită eficacitatea la fel de bine la animale şi la plante, precum şi în interiorul corpurilor minerale şi metalice. Este *rubis magic,* agent dotat cu energie, cu subtilitatea arderii şi care ia culoarea şi multiplele proprietăţi ale focului. Este şi *Uleiul iui Hristos* sau cristal, şopârlă heraldică ce atrage, devorează, vomită şi furnizează flacăra, întinsă deasupra propriei îngăduinţe ca bătrânul phoenix deasupra propriei imortalităţi.

III

Pe stâlpul median al parterului, vizitatorul descoperă un basorelief ciudat. O maimuţa care mănâncă fructele unui măr tânăr, un pic mai înalt decât ea (imaginea VII).

în faţa acestui subiect, care semnifica pentru cel iniţiat realizarea perfecta, abordăm Opera în sens invers, de la sfârşit. încântătoarele flori, ale căror culori vii şi strălucitoare erau bucuria artizanului nostru, s-au ofilit şi stins unele după altele; fructele au prins atunci formă şi, din verzi cum erau la început, îl ademenesc acum împodobite cu o lucioasă haină de purpură, indiciu sigur al maturităţii şi al perfecţiunii lor.

Alchimistul, în munca lui răbdătoare, trebuie sâ fie scrupulosul imitator al naturii, *maimuţa creaţiei,* după expresia genuina a mai multor maeştri. Călăuzit prin analogie, el realizează la scară mică, cu slabele lui mijloace şi într-un domeniu restrâns, ceea ce Dumnezeu face la scară mare în universul cosmic. Aici, imensul; colo, minusculul.

VII. LISIEUX - CONACUL SALAMANDREI (secolul al XVI-lea) Salamandra şi maimuţa cu mărul

La aceste două extremităţi, aceeaşi gândire, acelaşi efort, voinţă asemănătoare în relativitatea sa. Dumnezeu face totul din nimic: el creează. Omul ia o bucată din acest tot şi o multiplică: el prelungeşte şi continuă. Astfel, microcosmosul amplifică macrocosmosul. Este scopul

său, raţiunea lui de a fi; aceasta ne pare a fi adevărata misiune terestră şi cauza propriei sale mântuiri. Sus, Dumnezeu; jos, omul. între Creatorul nemuritor şi creatura sa pieritoare, întreaga Natură creată. Căutaţi: nu veţi găsi nimic mai mult, nici nu veţi descoperi nimic mai puţin decât autorul primului efort, legat de mulţimea beneficiarilor exemplului divin, supus aceleiaşi dorinţe imperioase de activitate constantă, de muncă eternă.

Autorii clasici recunosc în unanimiate că Marea Operă este un rezumat, redus la proporţiile şi posibilităţile umane, al Lucrării Divine. Şi cum Adeptul trebuie să dea tot ce are mai bun în el, dacă vrea să o ducă la bun sfârşit, pare just şi echitabil ca el să culeagă fructele din *Pomul Vieţii* şi să profite de merele minunate din grădina Hesperidelor.

Dar fiindcă, supunându-ne fanteziei sau dorinţei filosofului nostru, suntem constrânşi să începem chiar din punctul în care arta şi natura îşi termină în deplină înţelegere treaba, asta ar însemna s-o facem pe orbii în loc să ne preocupăm să aflăm mai întâi ce căutăm? Şi nu-i aşa că, în ciuda paradoxului, a începe cu sfârşitul este o metodă excelentă? Cine va şti clar ce vrea să obţină va găsi mai uşor ceea ce are nevoie. Se vorbeşte mult, în mediile oculte ale epocii noastre, despre piatra filosofală, fără să se ştie ce este ea în realitate. Mulţi oameni instruiţi cataloghează gema hermetică drept „corp misterios"; au ca justificare opinia unor spagirişti din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, care o puneau în rândul entităţilor abstracte, definite ca *non-fiinţe* sau *fiinţe născocite.* Să ne informăm, aşadar, pentru a avea o idee cât mai apropiată de adevăr despre acest corp necunoscut; să studiem descrierile, rare şi prea succinte pentru gustul nostru, pe care ni le-au lăsat câţiva filosofi, şi să vedem, de asemenea, ce spun despre ele personaje savante şi martori fideli.

Să spunem, în prealabil, că sintagma *piatră filosofală* înseamnă, potrivit limbii sacre, *piatră care poartă semnul soarelui.* Or, acest *semn solar* este caracterizat prin coloritul roşu, care poate varia ca

intensitate, aşa cum o spune Basil Valentin[85]: „Culoarea ei bate din roşu stacojiu în roşu-închis sau din culoarea rubinului în culoarea rodiei; cât despre greutate, cântăreşte mult mai mult decât are în cantitate.“ Iată cum stau lucrurile în privinţa culorii şi a densităţii. Cosmopolitul[86], despre care Louis Figuier crede că este alchimistul cunoscut sub numele de Sethon, iar alţii că e Michael Sendivogius, ne descrie aspectul translucid, forma cristalină şi fuzibilitatea ei în acest pasaj: „Dacă e să gâsim“, zice el, „subiectul nostru în ultimul lui stadiu de perfecţiune, făcut şi compus de natură, dacă e *fuzibil ca ceara sau ca untul* şi pare roşu, diafan şi clar pe dinafară, aceasta este cu adevărat binecuvântata noastră piatră." Gradul ei de fuzibilitate este, într-adevâr, atât de ridicat, încât toţi autorii I-au comparat cu al cerii (64° C); „se topeşte la flacăra unei lumânări", repetă ei; motiv pentru care, unii chiar au numit-o *marea ceară roşie[87]*. La aceste caracteristici fizice, piatra adaugă puternice proprietăţi chimice, puterea de penetraţie sau de *ingresiune,* fixitate absolută, inoxidabilitate care o face incalcinabilâ, o rezistenţă extremă la foc şi, în sfârşit, ireductibilitate şi o perfectă indiferenţă faţă de agenţii chimici. Este şi ceea ce ne arată Henri Khunrath, în a sa *Amphitheatrum Sapientiae /Etemae,* atunci când scrie: „în sfârşit, când Opera va fi trecut de la culoarea cenuşie la alb pur, apoi la galben, vei vedea piatra filosofală, regele nostru înălţat deasupra dominatorilor, ieşind din mormântul sticlos, ridicându-se din pat şi venind pe scena noastră mundană în corpul lui glorificat, adică regenerat şi mai mult decât perfect; altfel spus, piatră de granat strălucitoare, radiind de frumuseţe şi ale cărei particule foarte fme şi foarte epurate, prin pacea şi omogenitatea

---

[85] *Les Douze Clefs de Philosophie* de Fratele Basil Valentin, preot al Ordinului Sfântul Benedict, care tratează adevărata medicină metalică, Pierre Moet, Paris, 1659; a X-a cheie, p. 121, Editions de Minuit, 1956, p. 200.

[86] Cosmopolite, *Nouvcllc Lumiere Chymique,* J.d'Houry, Paris, 1669, *Trăite du sel,* p. 64.

[87] In ms. lat. 5614 de la Biblioteca Naţională, care este compus din tratate ale vechilor filosofi, a treia lucrare are titlul: *Modus fadendi Optimam Ceram rubeam.*

mixturii, sunt inseparabil legate şi asamblate într-un tot; egală, diafană precum cristalul, compactă şi foarte grea, uşor fuzibilă în foc precum răşina, fluidă ca ceara şi mai fluidă decât argintul viu, dar fără a scoate niciun fel de fum; străpungând şi penetrând corpurile solide şi compacte, aşa cum uleiul penetrează hârtia; solubilă şi dilatabilă în orice lichid susceptibil de a o înmuia; friabila ca sticla; de culoarea şofranului când e pulverizată, dar roşie ca rubinul când rămâne în masă integră (culoarea roşu este *semnătura* perfectei fixări şi a perfecţiunii fixe); colorând şi vopsind constant; fixa în tribulaţiile tuturor experienţelor, chiar şi în încercările la care e supusă de sulful devorator şi de apele fierbinţi, ca şi la foarte foarte puternica agresiune a focului; mereu durabila, incalcinabilă şi, întocmai ca şi *Salamandra,* permanentă şi judecând just toate lucrurile (căci este, în felul ei, tot în tot), şi clamând: Iată, voi reînnoi toate lucrurile."

Piatra filosofală care a fost găsită în mormântul unui renumit episcop extrem de bogat şi pe care aventurierul englez Edward Kelley, zis Talbot, o cumpărase de la un hangiu, pe la 1585, era roşie şi foarte grea*, dar fără niciun fel de miros.* Totuşi, Berigard de Pise spune că un om iscusit i-a dat un gros[88] (3,82 grame) dintr-o pulbere a cărei culoare era asemănătoare cu cea a macului şi care degaja un *miros de sare marină calcinată*[89].

Helvetius (Jean-Frederic Schweitzer) a văzut piatra, pe care i-a arătat-o un Adept străin pe 27 decembrie 1666, sub forma unei foiţe metalizate de culoarea sulfului. Acest produs, pulverizat, provenea, deci, cum o zice Khunrath, dintr-o masă roşie. într-o transmutaţie făcută de Sethon în iulie 1602, în faţa doctorului Jacob Zwinger, *pulberea* folosită era, după raportul lui Dienheim, „destul de grea şi de o culoare care părea *galben -lămâie"* '. Un an mai târziu, în timpul unei alte demonstraţii la orfevrierul Hans de Kempen, la Koln, pe 11 august 1603, acelaşi artist s-a folosit de o piatră roşie.

---

[88] Veche măsura de greutate: 1 gros = a opta parte dintr-o uncie (n. tr.).

[89] Evaporând un litru de apă de mare, încălzind cristalele obţinute până la deshidratarea completa şi supunându-le calcinării într-o capsulă de porţelan, simţim clar mirosul caracteristic al *iodului*.

După mai mulţi martori demni de încredere, piatra obţinută direct sub formă de pudră ar putea avea o culoare la fel de vie precum cea formată în stare compactă. Faptul este destul de rar, dar poate să se producă şi trebuie menţionat. Astfel, un Adept italian care, în 1658, a realizat transmutaţia în faţa pastorului protestant Gros, la orfevrierul Bureau din Geneva, folosea, potrivit spuselor asistenţilor, o *pulbere roşie.* Schmieder descrie piatra pe care Botticher o avea de la Lascaris ca o substanţă având aspectul unui *sticle* de culoare *roşu ca focul.* Totuşi, Lascaris îi dăduse lui Domenico Manuel (Gaetano) o pulbere ce semăna cu vermillonul. Şi cea de la Gustenhover era foarte roşie. Cât despre eşantionul dat de Lascaris lui Dierbach, acesta a fost examinat la microscop de consilierul Dippel şi s-a dovedit compus dintr-o multitudine de *boabe mici sau cristale roşii sau portocalii-,* piatra avea o putere egală cu aproape de şase sute de ori unitatea.

Jean-Baptiste Van Helmont, povestind experienţa pe care a făcut-o, în 1618, în laboratorul său din Vilvorde, în apropiere de Bruxelles, scrie:, Am văzut şi am atins nu o dată piatra filosofală; era la culoare ca pulberea de şofran, dar *grea şi lucioasă ca sticla pisată*.“ Acest produs, din care un sfert de gran[90] (13,25 miligrame) furniza opt uncii de aur (244,72 grame), manifesta o energie considerabilă: aproape de 18 470 de ori unitatea.

Cât priveşte *tincturile,* adică licorile obţinute prin dizolvarea de extracte metalice grase, posedăm relatarea lui Godwin Hermann Braun, din Osnabruck, care a realizat transmutaţia, în 1701, cu ajutorul unei tincturi având aspectul unui ulei „destul de fluid şi de culoare brună". Celebrul chimist Henckel[91] povesteşte, potrivit lui Valentini, următoarea anecdotă: ‚La un faimos apoticar din Frankfurt-pe-Mein, numit Salwedel, a venit într-o zi un străin care avea o tinctură brună, ce mirosea aproape ca uleiul din corn de cerb[92]; cu patru picături din această tinctură, el a schimbat un gros de plumb în aur de 23 karate, 7 gran şi jumătate. Omul i-a dat câteva picături din tinctură apoticarului, care I-a găzduit şi care a făcut apoi şi el aur, pe care îl păstrează

---

90 Cea mai micâ subdiviziune a unei unităţi de măsura; 1 gran = 0,053 gr. (n. tr.).
91 J.-F. Henckel, *Flora Satumisans*, Paris. J.-T. Herissant, 1760, cap. VIU, p. 158.
92 Este mirosul caracteristic al carbamatului de amoniac.

în amintirea acestui om, împreună cu sticluţa în care era şi pe care se mai pot vedea încă urme ale licorii. Eu am ţinut sticluţa în mână şi apoi am mărturisit acest lucru la toată lumea."

Fără a contesta veridicitatea acestor ultime două fapte, refuzăm, totuşi, să le situăm în rândul transmutaţiilor efectuate prin piatra filosofală în starea specială de *pulbere de proiecţie.* Toate tincturile se comportă aşa. Supunerea lor la un anume metal, puterea lor limitată, caracteristicile specifice pe care le prezintă ne fac să le considerăm simple produse metalice, extrase din metale vulgare prin anumite procedee, numite *mici particulare,* care ţin de spagirie, şi nu de alchimie. In plus, *tincturile,* fiind metalice, nu au altă acţiune decât aceea de a penetra doar metalele care au servit drept bază la prepararea lor.

Să lăsăm, aşadar, deoparte procedeele şi tincturile... Ceea ce contează, în primul rând, este să reţinem că piatra filosofală ni se oferă sub forma unui corp cristalin, diafan, roşu în masă, galben după pisare, care este dens şi foarte fuzibil, deşi se fixează la orice temperatură, şi ale cărui calităţi proprii îl fac incisiv, ardent, penetrant, ireductibil şi incalcinabil. Să adăugăm că este solubil în sticla în fuziune, dar se volatilizează instantaneu atunci când îl proiectezi peste un metal topit. Iată, reunite într-un singur subiect, proprietăţile fizico-chimice care îl îndepărtează în mod straniu de natura metalică şi îi fac originea foarte nebuloasă. Un strop de reflecţie ne va scoate din încurcătură. Maeştrii artei ne învaţă că scopul muncii lor este triplu. Ceea ce caută să realizeze în primul rând este *remediul universal* sau piatra filosofală propriu-zisă. Obţinută sub formă salină, multiplicată sau nu, ea nu este utilizabilă decât pentru vindecarea bolilor omeneşti, menţinerea sănătăţii şi creşterea plantelor. Solubila în toate

[1] „J'arisius cum viderem victualium copiam, laetitiam populi, leverentiam cleri, et totus ecclesiae majestatem et gloriam, et variam occupationes philosophantium, admiratus velut illam scalam Jacob, cujus summitas coelum tangebat, eratque via ascendentium et descendentium angelorum, coactus sum profiteri quod sera Dominus est in loco ipso, et ego nesciebam. Illud quoque poeticum ad mentem rediit: felix exilium cui locus iste datur!"

Dumnezeu al Iui Abraham, Dumnezeu al Iui Isaac, Dumnezeu al lui Iacov, Nu Filosofî şi Savanţi.

Certitudine, Certitudine, Sentiment, Bucurie, Pace.

Am subliniat intenționat, deși nu este așa în textul original, cuvântul *Chrysogone,* de care se servește autorul pentru a defini transmutația; el este format într-adevâr din doua cuvinte grecești, Xpixroţ, *aur,* și yovr), *generație.* Moartea, care ia cu ea de obicei secretul oamenilor, I-a dezvăluit pe cel al lui Pascal, *philosophus perignem.*

[1] Cuvântul *cabală* este o deformare a grecescului x«p6âu, care *bălmăjește sau vorbește o limbă barbară.*

[1] Această mică lucrare format in-16, foarte bine scrisă, dar care nu menționează nici locul editării, nici numele editorului, a fost publicata pe la 1753.

[1] Geber, în a sa *Sornmc de Perfection du Magi stern (Summa perfectionis Magisterii),* vorbește astfel de puterea pe care o au spiritele asupra corpurilor. „O, fii ai doctrinei'[1], exclamă el, „dacâ vreți să faceți dovada diverselor schimbări ale corpurilor, numai cu ajutorul spiritelor veți reuși *(perspiritusipsos necesse est).* Când aceste spirite se fixează pe corpuri, ele își pierd forma și natura; nu mai sunt ceea ce erau. Când efectuăm separarea, iată ce se întâmplă: fie spiritele evadează singure și corpurile pe care erau fixate rămân, fie spiritele și corpurile evadează împreună în același timp.“